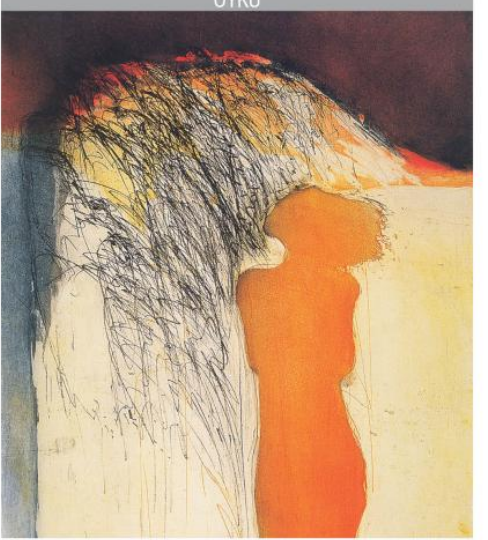
OSMAN ŞAHİN

KOLLARI BAĞLI DOĞAN

BÜTÜN ÖYKÜLERİ 4

CAN

ÖYKÜ

Can Yayınları: 1858

© Osman Şahin
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2009

Can Yayınları'nda 1. basım: Ocak 2010
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Taner Börü
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset
İç baskı ve cilt: Eko Matbaası

ISBN 978-975-07-1123-7

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Osman Şahin
KOLLARI BAĞLI DOĞAN

ÖYKÜ

CAN YAYINLARI

OSMAN ŞAHİN'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI

MAHŞER / *1998 Yunus Nadi Öykü Ödülü*
ÖLÜM OYUNLARI / *2003 Yunus Nadi Öykü Ödülü*
GENİŞ BİR NEHRİN AKIŞI: YAŞAR KEMAL / *deneme*
KIRMIZI YEL – ACENTA MİRZA / *öykü*
SONUNCU İZ / *öykü*
AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ – ACI DUMAN / *öykü*
SELAM ATEŞLERİ – AY BAZEN MAVİDİR / *öykü*

Osman Şahin, 1940'ta Mersin'in Aslanköy ilçesinde doğdu. Dicle Köy Enstitüsü ile Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. Güneydoğu, Malatya, İzmit, İstanbul liselerinde yıllarca spor öğretmenliği yaptı. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra sürgün edilerek zorla emekli edildi. Bir roman eleştiri yazısı yüzünden 18 ay hapis yattı. *Kırmızı Yel* ile TRT Öykü Büyük Ödülü'nü, *Ağız İçinde Dil Gibi* ile 1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülü'nü, *Selam Ateşleri* ile 1992 Ömer Seyfettin Öykü Ödülü ve 1994 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Mahşer* ile 1998, *Ölüm Oyunları* ile 2003 Yunus Nadi Öykü Ödülü'nü aldı. 1997 9. Ankara Film Festivali'nde Aziz Nesin Emek Onur Ödülü, 1999 36. Antalya Film Festivali'nde Yaşam Boyu Altın Portakal Onur Ödülü, aynı yıl Truva Kültür ve Folklor Derneği Yılın Edebiyat Ödülü, 2007 Mersin Kraliçe Aba Ödülü, Onbirinci Ankara Öykü Günleri Onur Ödülü, 2008 Söke Kültür Sanat Festivali Onur Ödülü, aynı yıl Mersin'de İz Bırakanlar Onur Ödülü, 2009 8. İzmir Dünya Öykü Günü Onur Ödülü ve Mersin Kenti Edebiyat Ödülü ile onurlandırıldı. *Kırmızı Yel*, *Den Röde Winden* (1984) adıyla İsveç'te, pek çok öyküsü Polonya, Macaristan, Almanya, Fransa, Hollanda ve Slovenya'da yayımlandı. Yazarın 13 seçme öyküsü, *Tales from Taurus* adıyla İngilizce yayımlandı. "Kayalara Vurmuş Suretin" öyküsü, Mersin Devlet Opera ve Balesi'nce, "Kraliçe Aba" adıyla baleye uyarlandı. Yazarın bugüne dek 23 öyküsü filme alındı. Filmlerin birçoğunun senaryolarını kendisi yazdı. Filmler, yurtiçi ve yurtdışı film şenliklerinde Türk sinemasına 35'ten fazla ödül kazandırdı.

İçindekiler

Sunuş 9

Kolları Bağlı Doğan 13
Güneşi Kazanmak 74
Muvakkat Koğuşu 83
Sevk 93
Şifreli Öter Keklikler 105
Voltalar 123
Karadenizli Albay 127
Parçala Niyazi 133
Memedi Lezgo 138
Ölüm Çiçeği Eno 150
Cezaevi Üstünde Gökyüzü 164

Sunuş

"12 Eylül" sonrasıydı. Toroslar'da, köyümde oturan yaşlı Türkmen anamı görmeye gittim. Elini öptüm. Uzun süre sağdan soldan konuşup dertleştik. Ayrılık ânı geldi. Anama, İstanbul'da düşünceleri nedeniyle ağır işkenceler gören, el ayak tırnakları çekiçle ezilen, hapisteki kardeşim Halil'e bir diyeceğinin olup olmadığını sordum. Çok duygulandı; yaşlı, düşkün görünüşünde belirgin bir canlanma oldu. Hapisteki kardeşim, onun en küçük oğluydu, benim de küçük kardeşimdi. Kardeşim Halil'i bizlerden çok sever, "son emliğim" derdi ona. Yaşlı anacığım, iki elimi avuçlarının içine aldıktan sonra bir kenara çekti beni ve aşağıdaki kısa özlü öyküyü anlattı:

"Siz bilmezsiniz oğul.

Sizin büyük dedeniz kuşçuydu. Çok iri doğan kuşları besler büyütürdü. Kanca gagalı, yeşil cam gözlü, iri pençeli avcı kuşlarını kolundan indirmezdi hiç. Dedeniz silah taşımazdı. Atı vardı, iyi biniciydi. 'Kaçanı kaçanla, uçanı uçanla yakalamak gerek,' derdi. Kara, marsık sinir etleri güneşte kurutur, taş gibi ettikten sonra onlarla besler büyütürdü kuşlarını, boyunlarıyla pençeleri güçlensin diye.

Bir gün obamıza bir atlı Bey geldi oğul. Şakakları sivri, çıkkın, yeşil gözlü, çizmeli, çilli yüzlü bir adam-

dı. Dedeniz, 'Tanrı misafiri' konuğunu buyur etti çadırımıza. Adam atından indi. İçeri girmeden önce, kıl çadırımızın ön direğinin üstünde sıra sıra tünemiş duran doğan kuşlarımıza hayranlıkla baktı. Kuşlar çadırımızın ön direğine ayaklarından sağlam iplerle bağlıydı. Adam elini uzatarak anaç kuşları sevmeye kalktı. Anaç kuş, kendine yabancı bulduğu ele saldırdı. Güçlü pençeleriyle adamcağızın elini yırttı parçaladı. Kan revan içinde kaldı eli konuğun. Adam, bir kanayan eline, bir de kuşlara baktı ve belinden keskin, iri bıçağını çıkardı. Telaşa kapıldık hepimiz, "Eyvah! Dedemizin avcı kuşlarını kesecek!" diye. Ama adam tersini yaptı oğul. Doğan kuşlarının boyunlarını kesip uçuracağı yerde, ayak bağlarını birer birer kesti boşandırdı, salıverdi tümünü. Kuşlar da gökyüzüne uçup gittiler. Bir daha geri dönmediler. Büyük dedeniz sinirlendi. 'Yahu ne yaptın sen? Benim binbir emekle besleyip büyüttüğüm kuşları nasıl salar boşandırırsın?' diye çıkıştı konuğuna. Adam, sakin, bilge birine benziyordu. Hiç sinirlenmedi. Bıçağını kınına koydu. Kocaman, ipekli mendilini kanayan eline sardıktan sonra, dedenize döndü. 'Bey, bey! Bir kuş düşün ki, elleri ayakları bağlı da olsa kendini tutsak eden insan soyuna asla yalvarmıyor, yaltaklanıp pusmuyor. Aksine saldırıyor. Görmüyor musun ki, bu kuşlar mağrur, yiğit, cesur kuşlar. Böylesi kuşları kolları bağlı tutsak etmek şanına yakışmaz. Hele hele insanlığa hiç yakışmaz. Günahtır,' dedikten sonra az önce indiği atına bir sıçrayışta tekrar bindi. Ve acı kahvemizi içmeden dörtnala çekti gitti.

Fena bozuldu dedeniz. Ne diyeceğini bilemedi. Bakakaldı giden konuğun ardından. O günden sonra da doğan kuşu beslemez oldu.

Şimdi sen bu olaydan misal biç oğul. Ve İstanbul'a varınca hapiste yatan oğlum Halil'e bunu aynen anlat. De ki, o içeridekilerin tümü birer 'Kolları Bağlı Doğan'dır. Onları, düşündüler, düşündüklerini yazdı-

lar, söylediler diye hapse atmak, taş duvar arasında çürütmek insanlığa yakışmaz. Ne yapmış benim oğlum? Namusa mı göz dikmiş, hak mı yemiş, can mı almış? Bana göre suç bunlardır. Aklı olan düşünür... Bir insan düşündüğünü yazdı çizdi diye içeri atılır mı? Koyversinler oğlumun yakasını. Bulutun önüne geçilmez, buluta cetvel vurulmaz, tohum taşa ekilmez. Çekirdeğe günahtır bu. İçeridekilerin bir an önce salıverilmeleri gerek..."

Aradan aylar, yıllar geçti. Bana bu kısa, özlü öyküyü anlatan yaşlı anam, hapse atılan "son emliği" kardeşim Halil'i göremeden öldü. Şimdi biraz geç de kalmış olsam, çoktan toprak olmuş sevgili anamın bu dileğini yerine getiriyorum; ve bu yapıtımı "içerideki" Kolları Bağlı Doğan'lara adıyorum.

Osman Şahin

Kolları Bağlı Doğan

Açık kurşuni renkli Ford minibüs birdenbire yanı başımda duruyor. Bir polis arabası. Polis aracının yanı başımda işi ne? Benimle ne ilgisi olabilir, düşüncesi hızla usumdan geçiyor. O ara, araçtan inen "üç sivil" usumdan geçenlerle yarışırcasına düşmanca yapışıyorlar kollarıma:

"Yürü! Sakın sesini çıkarma!.."

Yaka paça aracın içine atıyorlar beni. Araç hızla hareket ediyor. Her şey saniyeler içinde olup bitiyor. Neler olup bittiğinin en ufak ayırdında değilim. Suçum ne? Beni nereye götürüyorlar, bilmiyorum. Zamansızca yapılmış bir şakayla karşı karşıyayım sanki. Şaşkınlığım sürerken, ön koltukta oturan "sivil"lerden biri, telsiz aygıtını eline alarak, "İşi tamamladık, geliyoruz!" diyor merkeze. Telsiz aygıtı, bu tür haberleri alıp vermekten yorulmuş gibi cızırdıyor, parazit sesler çıkarıyor. Aygıta baktığımı gören sivillerden biri, "Eğ başını lan! Çök önüne iyice çöök!" diyerek hızla abanıyor üstüme. Önümdeki döşemeye yapışırcasına eğilmeme karşın gene de yumruklar iniyor sırtıma.

"Eğsana başını lan! Çöksana önüne orospu çocuğu!"

Eğilebildiğimce eğiliyorum; ağzım yüzüm arabanın yer döşemesine yapışıyor iyice. Hâlâ da eğilmem için

vuruyorlar sırtıma. Biri ceplerimi karıştırıyor. Mendilimi cebimden alarak gözlerimi bağlamaya çalışıyor. Mendilim kısa gelince, bir bez parçası ekleyerek yeterli uzunluğu sağlıyor. Sonra gözlerimi arkadan sıkıca bağlıyor. Mendilimin altından yine de önümü görebiliyorum. Bunu belli etmemeliyim, diyorum içimden.

Araba bir yerlerde yavaşlıyor. Tanımadığım birilerini daha yaka paça ederek atıyorlar içeri. Savurdukları küfürlerden, sırtına inen yumrukların sesinden anlıyorum bunu. Tutsak ettikleri insanın kim olduğunu görmem, bilmem olanaksız. Zaten bilsem de ne fark eder ki? Ne ki tutsak edilen kimse direniyor, sürekli karşı çıkıyor.

"Beni nereye götürüyorsunuz? Bir teröristmişim gibi davranamazsınız bana! Hakkınız yok buna!" diye bağırıyor "sivil"lere! Sivillerse amansızca karşılık veriyorlar ona:

"Kes sesini lan! Bokun sorduğu soruya bak; nereye götürüyormuşuz! Göstereceğiz şimdi ananın... mını sana!"

Tutsak arkadaşın başını da benimki gibi iki koltuğun arasına sıkıştırmış olmalılar; yumruklar inip kalktıkça çıkardığı boğuk seslerden anlıyorum bunu. Onun da ceplerini karıştırdıklarını, yine arkadaşın bağıran sesinden anlıyorum:

"Onları almayın, onlar benim ilaçlarım. Astımım var. O hapları sürekli kullanmam gerek!"

Bağırması boşuna; "sivil"lerde dayak, küfür, düşmanlık gırla...

Araç, keskin bir dönemeci hızla dönünce sağa sola savruluyoruz. Sonra duruyor. Gözlerimiz bağlı halde indiriliyoruz araçtan. Yanımdaki arkadaşımı öne alıyorlar. Sağ elimi, önümdeki arkadaşın omzuna zorla koyan "sivil"lerden biri, "Sakın elini ayırma burdan!" diye uyarıyor beni. İtile kakıla bir yerlere sokuluyoruz. Orada yalnız değiliz; sesler, gürültüler duyu-

yorum. Otobüs duraklarını anımsatan bir kalabalığın içindeyiz. Bir süre bekletiliyoruz. Sonra çıkarılıyoruz oradan. Sağ elim arkadaşımın omzunda yine. Bir yoldan karşıya geçiriyorlar bizi. Bu yol neresi, bilmiyorum. Bir duvarın dibine itiliyoruz. O denli itiliyoruz ki, duvara yapışacağız neredeyse. Bizi getiren "sivil" "Alın bunları!" diyerek bir başka görevliye teslim ediyor bizleri.

"Kımıldamayın lan! Kımıldamayın! Hazır ol vaziyetinde durun eşşekoğlu eşşekler!" diyor bizi teslim alan görevli. Ardından bir yumruk, iki yumruk... Tehdit dolu sesinden sonra yumruklarıyla tanıştırıyor bizi. Duvara öyle yapıştırılmışız ki, kıpırdayın deseler de kıpırdamamız olanaksız.

Bir süre sonra, birileri yakamızdan haydut gibi tutup çekerek masa başında oturduğunu sandığım görevlinin önüne sürükleyip götürüyor bizi.

"Ana adı? Baba adı? Doğum yeri?.." kimliğimize ilişkin sorular, yanıtlar. Sonra sıra bana geliyor. Soruları tek tek yanıtlıyorum. Görevli, sesimi duymamış gibi, belki de beni şaşırtmak için aynı soruları iki-üç kez yineliyor. Oysa kimliğim elinde duruyor; gözlerim bağlı da olsa görebiliyorum bunu. Ceplerimi boşaltıyorlar masanın üstüne. Birkaç telefon jetonu, bozuk para, pasaportum, kol saatim, sürücü ehliyetim, yüzüğüm, pantolon kemerim, üç-dört posta pulu ile dilekçe pulu. Onlara göre bunlar birer suç belgesi olmalı. Pullar, telefon jetonu, hatta gömleğimin kopan düğmesi ya bir şifredir ya da parola yerine geçen tanıtma işaretidir.

Eşsiz suç belgelerini eline geçirmiş gibi yükleniyor bana görevli.

"Bu pullarla jetonlar neyin şifresiydi? Bunları birbirinize göstererek mi tanışıp buluşacaktınız?" diye soruyor bana. Ne diyebilirim? Bu akıldışı soruya yanıt vermekte zorlanmamı, bir anlık durağanlığımı görevli bir açık verme sanarak böğrümü yumrukluyor.

"İtoğlu it, soruma cevap ver!" diye bağırıyor.

"Hayır! O pullarla jetonları, buraya getirilmeden az önce Taksim Postanesi'nden almıştım," diyorum.

Böğrüme bir yumruk daha vuruyor:

"Ulan orospu çocuğu, sana bunları nereden aldığını sormuyorum! Bunları şifre olarak mı kullanacaktınız, diye soruyorum!"

"Hayır" demekten başka ne diyebilirim. Birkaç yumruktan sonra bağırıyor:

"İmzala şurayı!"

Banka hesabımdan para çekiyormuşum gibi basıyorum imzayı. Neyi imzaladığımı bilmeden hem de. Çok sonra anlayacaktım, bana yapılan bu işlemin sıradan bir üst baş arama tutanağı olduğunu. Üzerimden çıkan eşyalar o denli değerliydi ki, onların varlığını sayın polislerimiz, verdiğim imza karşılığı, güvence altına alıyorlardı. Bir gün bu binadan sağ salim çıkabilirsem, o imzalı tutanağa göre eşyalarımı polisimizden eksiksiz teslim alabilecektim. Alacaktım ya; benim canıma, sağlığıma kimler güvence verecek, kimler kefil olacaktı? Sapasağlam girdiğim bu binadan bir gün çürük çıkarsam bunu kim belirleyecekti? Amaan canım sen de; düşündüğüm şeye bakın siz! Sağlığım için tutanak imzalamama ne gerek vardı ki? Cebimden çıkan birkaç postu pulu, jeton ve eşyanın güvenliği, benim can güvenliğimden daha önemliydi. Yaşasın eşya hakları!..

Kimlik tespiti ile eşya devir teslim töreninden sonra arkamızdan kabaca iterek, "Yürüyün!" diyorlar. Peşi peşine yürüyoruz. Gözlerimiz bağlı yine. Sağ elimle önümdeki yazgı arkadaşımın omzundan tutuyorum. Bir hayvan gibi yediliyoruz, nereye, niçin götürüldüğümüzü bilmeden hem de. Merdivenler iniyoruz, merdivenler çıkıyoruz. Bir asansör sesi. Asansöre bindiriyorlar bizi. Sonra asansör duruyor. Temiz, havadar, büyükçe bir salona alınıyoruz. Salonun pencereleri açık olmalı, uzaktan koca İstanbul'un gürültüsü geliyor. Va-

pur düdükleri, motor gürültüleri, uğultu... Pencerenin örtülmesiyle gürültü kesiliyor. Kornişin sesinden perdelerin çekildiğini anlıyorum. İçeride çıt yok şimdi. Bir duvarın dibindeyiz, yüzümüz duvardan yana dönük yine. Kim olduğunu hâlâ bilemediğim arkadaşımla, aynı duvara yapıştırılıyoruz.

İlkin onu götürüyorlar. Gözlerim bağlı olduğu için, nereye götürdüklerini bilemiyorum. Bir körebe oyunu değil bu; bir oyunda da değiliz; dikkatli olmam gerek. Böylesi anlarda kulağım iki görevi birden yapıyor; duyuyor ve görüyor. İşte, dövülmüş, gözleri bağlı birinin sürüklene sürüklene götürüldüğünü, beden ağırlığının sürüklenen sesinden anlıyorum. Çaaat, paaat, küüt... yumruk, tekme, tokat sesleri... Kime, niçin vurduklarını bilebilmem imkânsız.

Sonra sıra bana geliyor. Götürülüyorum. Kapılar açılıp kapanıyor. Bir odaya alındığımı sezinliyorum. İçeride çıt yok yine. Arkamda bir ya da birden fazla masa olduğuna eminim. Oturan görevlilerin karıştırdıkları kâğıt hışırtılarından anlıyorum bunu. İçlerinden biri kimliğimle pasaportuma bakıyor belki de.

Sorular başlıyor:

"Nerede çalışıyorsun? Yurtdışında mı? Nasıl gittin? Almanya'nın hangi şehrine gittin? Ne kadar kaldın? Hangi ülkeleri gezdin? Türkiye'ye ne zaman döndün?.."

Sorular, sorular... Sorulara eksiksizce yanıt veriyorum. Kapılar açılıp kapanıyor yine. Dışarıdan kızgın, küfür dolu, öfkeli, bağırmalı sesler doluyor içeriye. Kapılar açılıp kapandıkça bu sesleri duyacağım belli. Masa başındaki görevli, aynı soruları ikinci, üçüncü kez çaprazlamasına soruyor. Soruları sorma biçimi, sesinin tonlaması öylesine hile, tuzak dolu ki, soruların her biri dikenli bir yol önümde. Sesinin vurgulaması değişmiyor hiç. Ben iş arayan biriyim de; o da, beni işe alacak olan umarsız personel şefi sanki.

"Nerede çalışmıştın?"

"Almanya'da."

"Hangi Almanya'da? Doğu Almanya'da mı, Batı Almanya'da mı?"

Sanki ağzımdan "Doğu Almanya" sözü çıkmış gibi.

"Hayır, Batı Almanya'da, Düsseldorf'ta çalıştım!" diyorum.

"Doğu Almanya'da niçin çalışmadın?" diyor.

"Çalışmadım."

"Niye çalışmadın?"

"Doğu Almanya'nın, Batı Bloku ülkelerinden yabancı işçi almadığını, yabancı işçi çalıştırmadığını bilmiyor musunuz?" diyorum. Suratıma müthiş bir yumruk atıyor.

"Eşşekoğlueşşek! Sorularıma cevap ver. Doğu Almanya'da niçin çalışmadın?"

Ne diyeyim? Doğu Almanya'yı ömrümde görmediğim halde çalıştım mı diyeyim?

Soruları aptalca görünüyor ama, hesaplı, kurnaz tuzaklarla dolu aslında. Belirli bir amaca yönelik sorular bunlar.

İçeriye birileri girip çıkıyor yine. Kapının sesinden anlıyorum bunu. İçeri girenlerden biri, kulağıma eğilerek fısıltılı sesiyle, "Az önce yanında duran arkadaşının adını, soyadını söyler misin?" diyor bana.

"Görmedim ki. Nereden bileyim kim olduğunu? Tanımıyorum," diyorum.

"Canım söyleyiver işte," diyor.

"Bilmiyorum dedim ya!"

Sesi sertleşiyor:

"Bilirsin bilirsin! Nasıl bilmezsin? Ulan ne domuzoğlu domuzsunuz siz!" Sonra bir sürü söz; okşayıcı, bağışlayıcı, ısırıcı, ölüm, işkence ve tehdit dolu.

"Peki, sen şimdi nerede olduğunu biliyor musun?" diye soruyor, aynı fısıltılı ses bana. Ardından da kendi sorusunu kendisi yanıt veriyor:

"On iki katlı bir binanın en üst katındasın. Az sonra seni aşağıya atacağız. Ona göre konuş! Eşşekoğlu eşşek!"

Atarlar mı dersiniz? Bana kalırsa atarlar. Ertesi gün de gazetelerde, "Sorgulama sırasında açık duran pencereden kendini attı" diye ufacık bir kupürde ölüm haberim yer alır. Usuma yatkın bu. Sayısız örneklerini duyduk çünkü. Ama bir şey var; hâlâ benimle pazarlık yaptıklarına göre az da olsa dayatabilme şansım var. Ne ki pazarlıkta en ufak önerme olanağım yok. Seçmek düşüyor bana yalnızca. Ya beni on iki kat yükseklikten aşağı atacaklar ya da sorularına istedikleri yanıtları vereceğim.

Görevli soruyor, ben susuyorum. Sonra daha somut, daha elle tutulur bir pazarlık öneriyor; tabancasının namlusunu şakağıma dayayarak, "Bu gece var ya bu gece," diyor sözcüklerinin üstüne basarak, "bu gece Belgrad Ormanları'na götürerek taak, taak! İşini bitireceğiz senin. Tamam mı?"

Bu gece seninle Belgrad Ormanları'na gidip iki tek atalım mı, der gibi hevesle söylüyor bunu. Ve sorusunu yineliyor:

"Tamam mı lan!"

Ne diyeyim? Doğal olarak sesim çıkmıyor. Boğazım kuruyor, yutkunuyorum yalnızca. Tabancasını şakağıma dayamış hâlâ. Namlunun soğukluğunu duyuyorum. Canımın üstüne yapılan bu pazarlıkta uyuşamıyoruz. İsteği yerine getirilmeyen bir çocuk gibi kızıp sövmeye, şiddetli yumruk, tekme saldırısına başlıyor yeniden. Gözlerim bağlı olduğu için onun vuruşlarına karşı hazırlıksızım. İnsan, yiyeceği tokatla tekmenin geliş yönünü önceden kestiremezse, canı daha çok yanıyor. Sinir sistemim, yumruğun ineceği bölgeye uyarıyı anında yapamıyor.

Zamanın akışı ağır mı, hızlı mı geçiyor, bilemiyorum. Ne kadar süreden beri buradayım, onu da bile-

miyorum. Saatlerden beri ayakta durmaktan titreyen dizlerim bedenimi taşıyamaz oluyor. Oturmak için tabure, sandalye de isteyemem. Onlara göre bir tutsağım çünkü. Tutsaklara oturun, dinlenin denmez ki. Yoksa denilir mi? Saatlerce ayakta bekletilmemiz sindirme ve yıldırma çabalarının bir parçası aslında. Psikolojik baskı ve moral bozma oyunu. Beden ağırlığımı bir ayağımdan öbür ayağıma aktarmaya çalışsam da imkânsız. Ayaklarımı kaldırıp indirmemi de yasaklıyorlar.

"Kımıldama lan! Kımıldama! Sap gibi kalacaksın itoğlu it!"

Birinin soluğunu ensemde duyuyorum. Yumruk yaptığı elinin kemikli dışıyla çekiç gibi vuruyor kafama.

"İşte albayım işte, bu, bu!" diyor, ne demekse. Ardından bir yumruk, bir yumruk daha. Tekme, tokat faslı geçiyor üstümden. "Albayım" dedikleri insana, sırtımda bir dayak gösterisi yapıyorlar.

Kapı açılıp kapanıyor yine. Koridordan kesik kesik bağırtıya dönüşen küfürlü sesler geliyor kulağıma. Aralarında kadın sesi de var; ne ki işkence gören kadın sesi değil bu; aksine işkence eden, sert buyruklar veren bir görevli kadının sesi.

"Kaldır kollarını! Kaldır kaldır iyice!" diye, acımasız, sert buyruklar veriyor karşısındakine. "Kadınlar da mı işkence yapıyorlar?" diyorum içimden. Paat, küüt! Vurma, dövme, küfür seslerine, acı çığlıklar atan, bağıran boğuk genç kız sesleri karışıyor. Sesler uzun aralıklarla bir inip bir çıkıyor. Bu seslerin, falakaya yatırılan insanların sesleri olduğunu, günler sonra bana da uygulandığında ancak öğrenebilecektim.

Gözaltına alınmamdan önce, Taksim Postanesi'nin yanı başındaki birahanelerin birinde oturmuş, bol köpüklü bir bira içmiştim. Gözaltına alınmamın getirdiği yoğun korku, telaş ve psikolojik baskının da etkisiyle

kasıklarım zorlanmaya başlıyor. Acele tuvalete gitme gereksinimi duyuyorum, evet, acele gitmem gerekli; yoksa dayanamayıp altıma kaçıracağım. Çekine çekine karşımdaki görevliye söylüyorum bunu. Yakamdan çeke çeke salondan çıkartarak tuvalete götürüyor beni. Gözbağlarımı çözüyor. Bıyıklı, kara kaşlı, kara gözlü bir "sivil" bu. Beni tepeden tırnağa süzüyor.

"Bakıyorum, üstün başın iyi, düzgün. Çok mu para kazanıyorsun?" diye soruyor. Ben ise öyle sıkışmışım ki, yanıt vermeye zamanım yok. "Sivil" ise durmadan konuşarak kendi yaşamından yakınıyor:

"Aldığımız paranın tümü otuz beş-kırk bini geçmez, işimiz gücümüz sizin gibi itleri tuvalete götürüp getirmek. Geçinilir mi lan bu parayla ha?"

Otuz beş-kırk bin lira para kazanmasının sorumlusu benmişim gibi. Beni konuşturarak deşmeye çalıştığının ayırdındayım.

"Vallahi söylediğiniz paraya hiç çalışmadığım için, bir şey diyemeyeceğim," diyorum. Sinirleniyor. Ses tonu sertleşiyor:

"Nerede çalışıyorsun?"

"Almanya'dan kesin dönüş yaptım," diyorum. Demez olaydım. Bana bir düşman kesildi ki, inanılmaz. Bir söyleve başladı hemen: Kendileri, vatanımız milletimiz için ne fedakârlıklara katlanıyorlar, neler yapıyorlarmış, ne paralar yediriyorlarmış, Almanya'ya gidip çalışmak için. Ama ben onların bu ulaşamadığı nimeti teperek geri dönmüşüm. "Nankör herif!" diye bağırıyor bana.

"Vatanımı seviyorum; vatani görevimi yapmak için geri döndüm," diyorum, söylenmeyi sürdürüyor.

Ona göre yurtdışına gitmem iyi, dönmem kötü. Hatta ağır bir suç ona göre. Almanlar oturduğun evin kapısına "Türken Raus! Türkler dışarı!" diye yazarlar, kendi ülkelerinden kovarlar; sen de vatanım diye ülkene gelirsin, bu kez de benim gibi gözaltına alırlar. Ne-

reye gideceğimizi, yerimizin neresi olduğunu bir bilebilsek...

Kasıklarım içtiğim biradan çığlıklar atıyor, patlayacak sanki. Küçük, büyük tuvalet gereksinimim var üstelik. Giriyorum tuvaletlerden birine. Doğal alışkanlığımla tuvalet kapısını örtmek istiyorum; ama görevli önlüyor bunu.

"Hayır. Kapı açık alacak... Nasıl olsa ikimiz de erkeğiz. Utanma!" diyor.

"Peki, erkek olmanın bir onuru yok mudur?"

"Fazla konuşma lan! Hıyaroğlu hıyar! Yoksa kıçının bokuyla götürürüm seni geriye," deyince, çaresizliğimi anlıyorum. Birbirimizle bakışarak gereksinimimi gideriyorum.

İnsanın kendi soyuna yapabileceği en ağır aşağılamalardan biridir bu. Tuvalet gereksinimini yaparken bile korkunun, baskının gözü üstünden asla eksik olmayacak, tuvalette bile yalnız bırakılmayacaksın.

İnsanın anası, babası, eşi bile böyle durumlarda yakınında olamaz. Ama gel gör ki sen burada sözde düşünülüyorsun. Senin için sözde kaygı duyuyorlar. Ne de olsa üstünde onların bir sorumluluğun var. Ne olur, ne olmaz; kapı örtük olursa, intihara falan kalkışabilirim; üstümde bir tek tırnak makası, toplu iğne olmasa bile... Yine de uyanık olmaları gerekiyor görevlilerin; baskı yönetimi böylece bir taşla birkaç kuş birden vurmuş oluyor; hem aşağılıyor hem doğal gereksinimini giderirken bile sözümona göz kulak olmuş oluyorlar bana.

Gereksinimimi giderdikten sonra tuvaletten çıkıyorum. Gözbağlarımı tekrar bağlayarak sorgu odasına götürüyor beni. Koridorda yürürken, pençesini çengel gibi enseme geçirerek bastırıyor.

"Eğil," diyor, "tünel gibi bir yerden geçeceğiz."

İyice eğiliyorum. Bu kez de kıçıma vurarak, "Şimdi de doğrul," diyor, doğruluyorum. Az sonra kasap çengeli gibi güçlü pençeleriyle yine enseme bastırıyor:

"Eğil eğil, yine tünele giriyoruz!"

Olabildiğince eğiliyorum. Bir süre sonra kıçıma ikinci kez diz vurarak, "Doğrul lan doğrul; tamam geçtik!" diyor. Ve bunu birkaç kez "eğil, kalk, doğrul!" diye yaptırıyor bana. Sonradan öğreniyorum ki, yürüdüğümüz koridorda ne tünel var ne de bir şey. Dümdüz koridorda götürüp getirirken bile zulüm yapıyor bana.

Koridorun sonuna yaklaşırken, birilerinin yüzüme değen soluğunu duyuyorum yine.

"Eşya teslim tutanağı sırasında cebindeki jetonların sayısı kaçtı? Biliyor musun?" diye soruyor bana.

"Sanırım üç ya da dört taneydi," diyorum. Demez olaydım; birlikte, kasığıma, yüzüme, kafama, kıçıma yumrukların, tekmelerin inmesi bir oluyor. Anlıyorum ki, bir kişi değil bunlar; bir kişi bu denli çabuk tekme, tokat atamaz, vuramaz.

Az önceki sesin sahibi, avucuna doldurduğu jetonları yüzümün, kulağımın önünde çakır çakır sallayarak, "Kimi kandırıyorsun orospu çocuğu? Peki, bu jetonlar ne? Burada yirmiden fazla jeton var lan!" diyor.

Üst arama tutanağını hazırlayan görevli, masanın üstünde biriken jetonların tümünü sanırım benim zarfıma doldurmuş olmalı. Görevlinin bu yanlış davranışının bedelini de, yediğim tekmeler, yumruklarla ben ödüyorum şimdi.

İçinde bulunduğum durumu kavramaya çalışıyorum. Başıma gelenler bir düş değil. Ortada bir tiyatro falan da oynanmıyor. Gerçekler bütün çıplaklığıyla ortada. Davranış biçimleri, tehditler, küfürler, daha önce duymuş olduğum işkence türlerine çok benziyor.

Kuru kuru yutkunuyorum. Ağzımın tadı yok. Bedenim tepeden tırnağa uyarılmış, tetikte. Sıkışan kafam harıl harıl çalışıyor. Önümde çıkış yolu yok. Bir belirsizlik içindeyim. Her yanım korku, tehdit, küfür dolu. Mucizeye inanmam ama, burada inanacağım ge-

liyor. Sonum ne olacak benim? Kurtulabilecek miyim bu Allah'ın belası yerden?

Aklıma birdenbire ağabeyim geliyor. Sevgili ağabeyim, akşam evine dönemediğimi anlayınca, usundan neler geçirmiş, neler düşünmüştür kim bilir? Bir arkadaş grubuna takılıp kalsam, telefonla bunu haber vereceğimi bilir. Veremediğime göre? "Siviller"in beni apar topar içeri aldıklarını öğrenmiş olsaydı, avukat dostlarını da yanına alarak gelirdi yanıma. Gelemediğine göre haberi yok beni "siviler"in tutsak aldığından... Taksim'in göbeğinden beni sivillerin alıp götürdüklerini hem nereden, nasıl öğrenecekti ki? Kimse görmemişti benim yaka paça arabaya atıldığımı. Her şey bir anda olmuş bitmişti. Hem görmüş de olsalar, korkudan kimse bir şey diyemezdi ki. Korku, dağlardan çok, kentleri bekler olmuştu şimdi.

Ağabeyim, beni ilkin arkadaşlarıma, akrabalarımıza sormuştur. Olumlu yanıt alamayınca, akıl almaz tasalar, düşünceler yoklamaya başlamıştır içini. Bir araba mı çarpmıştı, bir trafik kazasına mı kurban gitmiştim? Acil servislerden birine mi kaldırılmıştım? Komada mıydım?

"Kanamalı bir hasta için acele kan aranıyor!" diye bas bas bağıran radyo duyurularıyla kan mı arıyorlardı benim için? Ölmüş müydüm yoksa?

Aradan dört hafta geçtikten sonra benden umudunu iyice kesen ağabeyimin, çalıştığı yerden izin alarak gece-gündüz hastaneleri dolaştığını, acil servislere uğradığını, diri veya ölü beni oralarda bulamayınca, gazetelere "Kayıp Aranıyor!" resimli ilanları verdiğini, sonra da hastane morglarında cesedimi aradığını, üç ay sonra tutuklanıp da cezaevine düşünce oradan mektup yazıp bulunduğum cezaevini haber verince, sevinçten uçarak, "Çok şükür, kardeşim sağmış!" diye cezaevine beni ziyarete geldiğinde öğrenebilecektim ancak.

Bu üç aylık süreç içinde, ağabeyimin aklına getirmediği tek yer "polis" ve "emniyet"ti.

"Nereden bilebilirdim senin oralara düşeceğini kardeşim? Suçun yoktu ki. Sen on yıldan beri yurtdışındasın. Ertelenen askerliğini yapmaya gelmiştin ülkemize. Vatani görevini yapmaya gelen bir insanı, ülkesi böyle mi karşılar?" diyordu yana yakıla, ağlayarak...

Beni içeri alanlar, ağabeyimin evinde kaldığımı, ağabeyimin ev adresini, telefon numarasını biliyorlardı. Çünkü üstümde taşıdığım ağabeyimin ev adresiyle telefon numarası bulunan kâğıda da el koymuşlardı polisler. Buna karşın bir kez olsun telefonla ağabeyime, "Kardeşiniz elimizde, aramayın!" dememişler, haber verme gereğini duymamışlardı. Bilinçlice yapmışlardı bunu. Amaçları, benim yanım sıra, ağabeyimle akrabalarımın, arkadaşlarımın da merak etmeleri, acı çekmeleri, dolaylı yoldan cezalandırılmalarıydı. Devletin polisi, kentin göbeğinde adam kaçırıyor; sonra da, kaçırdığı adamın ailesine, yakınlarına haber verme gereğini bile duymuyordu. Sonra yine aynı polis, kişisel bir nedenden ötürü vatandaşlardan biri öbürünü zorla alıkoymuşsa, adam kaçırmışsa, tehdit ve baskı uygulamışsa, onu yakalıyor, mahkemeye veriyor, gerekirse cezalandırıyordu.

Bilinçli bir yurttaşım ben. Düşünmeye çalıştığımı, düşüncelerimi yazdığımı, söylediğimi biliyorlardı. Şimdiyse bunun cezasını fitil fitil burnumdan getireceklerdi. İnsan olmaya çalışmamın, ülkemin sorunlarına karşı duyduğum ilgimin, merakımın bedelini ödeteceklerdi bana. Suçlu yaratmak, düşünceden korkan gerici, faşist yönetimlerin özelliklerinden biriydi bu. Düşünce üreten insanları, düşünce donmuşluğu içinde yaşayan yöneticiler, kendi varlıkları için büyük tehlike görürlerdi.

Bunları düşündükçe, beynim arı kovanı gibi çalışmaya başladı. Binlerce düşüncenin uğultulu kanadın-

dayım şimdi. Sakin olmalıyım ve geleceğe güvenmeliyim. Gelecek her şeyi şaşmaz deneyiminden geçirerek onlara ve bana yeniden öğretecekti şaşmaz yasasını. O yasaya boyun eğmeliyim, o yasanın coşkulu, sessiz akışına bırakmalıyım kendimi.

Yaşamın kendisi sürekli değişen bir süreçti. Bu süreç içinde benim yerim neresiydi? Beni Toroslar'daki yoksul oğlak çobanlığımdan alarak ta buralara kadar getiren nedenler neydi? En başta insan olmanın ayırdına varmaya çalışmamdı, bu haksız çarkın kimlerden yana döndüğünün kökenlerine inmemdi; sonra da bunları yazmamdı. Asıl sorun buradaydı. Benim yazmam, düşünmem yaşamımın getirdiği bir zorunluluktu.

Ensemizde kanımızı içmeye yemin etmiş egemen bir düzenin acımasız, sivil gorilleri vardı. Başımıza nelerin geleceğinden habersizdik üstelik. Sıcak dostluklara, merhabalara uzaktık. Onlar bizi göremezlerdi; ama biz onları yüreğimizde taşıyabilirdik.

Kendi kendime bunları düşünür kurarken, yüzüme, çeneme yaklaştıklarını seziyorum. Gırtlağımı sıkacaklar neredeyse. Kasaplık koyun gibi ensemden tutup çekiyorlar. Önümde duran tutsaklardan birinin omzuna tutunarak geldiğimiz yoldan geri götürüyorlar bizi. Önümdeki arkadaşım güçlükle yürüyebiliyor. Elimle ona bağlı olduğumdan ne fazla ne eksik bir adım atmam olanaksız gibi... Asansör sesi yine. Asansörle iniyoruz. Merdivenleri tanıyor ayaklarımız sonra. Oh, dışarıdayız! Ceketlerimizi kafamıza geçirmişler. Birbirine bağlı tutsak katarlar halinde yolun karşısına geçiyoruz. Güneş batmak üzere. Ama bu güneş hangi günün güneşi? Yakalandığım günün mü, sonraki günün mü, bilemem. Sağımı solumu biraz olsun görebiliyorum. Sol yanımda sıra sıra polis panzerleri duruyor.

Görevli, "Sakın kaçmaya çalışmayın! Yoksa kalbura çeviririm sizi!" diye uyarıyor bizi. Oysa önümdeki

arkadaşın değil kaçması, yürümesi bile olanaksız gibi. Canı kesilmiş, dermanı kalmamış. Anladığım kadarıyla falakadan geçirmişler onu. Yere güçlükle basıyor. Basmak da denemez buna; sürüklüyor ayaklarını.

Bir kapı; kapıdan içeri giriyoruz. Yüzümüz duvara dönük yine. Bir süre bekletildikten sonra bir masaya yaklaştırılıyoruz.

"Adın? Soyadın? Baba adın? Ana adın? Doğum yerin? Doğum yılın? Memleketin? Tamam, imzala şurayı!"

"Tut arkadaşının omzundan yine. Dört kat aşağı, yerin dibine ineceksiniz şimdi. Merdivenlerden düşmemeye çalışın. Sıkı durun!"

Birbirimize tutunarak iki kat merdiveni indikten sonra, "Tamam, ceketlerinizi başınızdan çıkarıp giyin şimdi!" buyruğu üzerine ceketlerimizi giymiş olarak yürümeye başlıyoruz, az sonra karşılaşacağımız akıl almaz, korkunç görüntüden habersiz... İki kat daha dibe indikten sonra, demir kapıyı açıyor görevli.

"Ayakkabılarınızı çıkarın," diyor; çıkarıyoruz. Ayakkabılarımız elimizde, camiye ya da saygın bir konukevine girermiş gibi usulca giriyoruz içeriye. Benim girdiğim yer, 17 No'lu hücredir, içerisi hafifçe aydınlıktır. Ne yana bakarsam bakayım, normal insan görünümünün çok ötesine geçmiş balık istifi insanlar. Ve o insanlardan önce, ayrımına ilk vardığım, burnuma çarpan korkunç, dayanılmaz koku... O kokuyu anlatabilmem olanaksız gibi; benzersiz, iğrenç, küflenmiş, bayatın bayatı bir insan kokusu. Dokuz-on günlük bir ölünün gömütünü açmışsınız gibi. İnsanın burnunun direğini sızlatan, ağzını boğazını kurutan dehşetli bir koku bu. Her türlü leşin, balığın, hatta ölmüş, çürümüş insanın bile kokusunu tanıyıp bilmeme karşın bu koku onlardan hiçbirine benzemiyor. Çok farklı, değişik bir koku bu. İğrenç, pis, bayıltıcı buluyorum ama bayılamıyorum; tiksindirici, kusmam geliyor ama kusamıyorum. Bu ko-

kuya alışacağım ve sonra ben de bu kokunun bir parçası olacağım...

Yirmi beş-otuz çift göz bana bakıyor, ben de onlara. Yer açıyorlar.

"Gel otur!"

Oturuyorum.

"Geçmiş olsun kardaş."

"Sağ olun. Size de geçmiş olsun!"

Ve böylece "geçmiş olsunlar" sözü ağızdan ağıza gidiyor. Meraklı, araştırıcı, yoklayıcı sorular başlıyor ardından:

"Kimsin? Nesin? Hangi davadan getirildin? Nee? Hangi davadan getirildiğini bilmiyor musun? Öyleyse merak etme! Apar topar seni getirdiklerine göre, kesin bir örgüte sokacaklardır..."

Hücrenin iç görünümü, İspanyol ressamı Goya'nın tabloları gibi, canlı, kıvıl kıvıl. Haftalar önce getirilmiş, hücreye atılmış bu insanların nasıl insanlıktan çıkmış, tanınmaz hale getirildiklerini görünce, onların yanında pırıl pırıl takım elbiseleriyle açıklanması zor, garip bir sevinç duyuyor insan. Tümünün suratında birer çuval sakal. Torbalaşmış saçları, sakalları; banyo, su, tarak yüzü görmemiş hiç. Ama, bakan, ışıyan gözlerinde sıcacık dostlukların ışıltıları gizli hâlâ.

Hava bunaltıcı, nemli ve çürümüştü; sıcaktan ağırlaşmış, yapış yapıştı. Burada soluk alıp vermek bile başlı başına bir sorundu. İnsan soyu böylesi koşullara nasıl da uyum sağlayabiliyordu? Tam anlamıyla canlı bir tabutluktu, canlı bir gömütlüktü burası. Kimi tutsaklar don gömlek oturuyorlardı, kimileri de ne bulmuşlarsa geçirmişlerdi sırtlarına. Birçoğu, rahatça kaşınabilmek için karnını, kasığını, baldırını, sırtını, bacaklarını açıkta bırakmış, soyunmuştu iyice. Tavla oynayanlar bile vardı; zarları ekmek hamurundan, tavla pullarını da karton yırtıklarından yapmışlardı. Beyaz renklerin bu hücrede yaşama şansı kesinlikle yok-

tu. Giyilen beyaz bir giysi, bir saatin içinde terden sırılsıklam olup sakızlanır, ardından kara bir marsığa dönüşürdü, benim giysilerimde olduğu gibi...

İçlerinde en kıdemli olan tutuklu, yiyecek erzak dağıtmaya başlıyor. Hücrede uzun süre kalan arkadaş, yazılı olmayan bir kurala göre kendiliğinden kıdemli oluyor. Deneyimli kıdemli, her sabah kantin görevlisinden erzakları ısmarlıyor. Sigara bulma işini de hallediyor. Ortaklaşa giderler için parası olanlardan para topluyor.

Bir dikdörtgeni andıran hücremizde uzunlamasına iki ağaç sedir duruyor. Kıdemli tutsaklar bu ağaç sedirlerin üstünde yatıp kalkıyorlar. Sedirler birer kişilik olmasına karşın, ikişer kişi yan yana yatarak sığışabilme becerisini gösteriyorlar. Öbür tutsaklar, sedirde yatanlara kıskançlıklarından, şaka yollu "Cunta" sözleriyle takılıyorlar, iki kişi giderse, yerlerini alacak olan kıdemliler var sırada.

Reçel kolilerinin kartonlar açılarak üzerleri naylon poşetlerle örtülüp kaplanmış. Mendil büyüklüğünde, küçücük sofracıklar yapılmış böylece. Yere serilen sofracıkların kimi yeşil, kimi mavi, kimi siyah, kimi sarı. Yere serilen poşetlerin rengine göre görünümleri değişiyor. Tümü de reçel bulaşığından yapış yapış olmuşlar. Gruplar halinde oturuluyor sofraya. Ortaya birer avuç zeytin, birer mini reçel kutusu, bir çanak yoğurt ve ekmek. Hepsi bu kadar. Kaşık, çatal, cigara, kibrit, tespih, kemer, kâğıt, ayakkabı bağı, kravat, su bardağı gibi araç gereçler yasak. İçleri yenilen plastik yoğurt kaplarını dikkatlice açıyoruz. Sonra da ortadan ikiye bölerek uyduruk kaşıklar yapıyoruz. Terli, kara, kirli ellerimizle somunları parçalıyoruz. Zeytin taneleri kadar kara ellerimiz, ışıltılı zeytinlere gidip geliyor. Herkes yemeğini yiyor. Yiyor ama bende iştah sıfır. Açlıktan öleceğimi de bilsem, canım tek bir zeytin tanesini bile yemek istemiyor. Üç gün olmuş içeri alınalı. Üç günden beri bir şey yemiyorum. Zayıfladım iyi-

ce. Pantolonum tutmuyor, düşüyor ayaklarımın üstüne, bir şeyler yemeliyim ama, yemek zorundayım. Dayanıklı olmam gerek. Burada canlı canlı çürüyüp ölmemiz için her türlü ortam cömertçe yaratılmış zaten. Düşmana inat yaşamalıyım, sağlam olmalıyım. Bilgenin biri, "En büyük intikam, uzun yaşamaktır," demişti. Bu işin şakası yok, diyerek yoğurda ekmeğimi azar azar banarak yemeye başlıyorum. Zorlanıyorum, ağzım yemeyi, damağım, dilim, midem tatları unutmuş gibi. Yine de yemeye alışacağım, yeri gelince açlık grevlerinde bir tek lokma yememeye de...

Oturduğumuz zemin dümdüz beton. Tutsak arkadaşlar yerlere yarı çıplak uzanıp yatıyorlar. Belden yukarısını betonun sağlıksız ortamından korumak için boş pastörize süt kutularını açarak sırtlarının altına sermişler. Her şeyin en eskisi, en işe yaramazı, hurdası buraya değer görülmüş, burada değer kazanmış. Kölecilik döneminden beri süregelen davranışlar hiç değişmemiş. Hücre duvarları üstünkörü sıvanmış; badanasız, kapkara yağlı bir küfle kaplı. En ufak güneş ışığı girmiyor. Bu hücreler ilk temel atımında gördükleri güneşle duruyorlar. Ama dört kat yerin altındaki bu hücrelerde yaşam cıvıl cıvıl sürüyor. Hepimiz zorla getirildik buraya. Dışarıda iken birimiz diğerimizi tanımayız, bilmeyiz. İlk kez burada tanışıyoruz. Onun için burada arkadaş seçme, arkadaş beğenme lüksümüz de yok. Tek seçeneğimiz bu acıya, zulme, aşağılanmaya karşı dirençlice göğüs gerebilmek. Kimse sana sormaz, hücrede kimlerle kalmak istersin, kimlerle anlaşabilirsin diye. Herkes burada birbirinin varlığını tanımak, bilmek zorunda. Her birimizin burada kaç gün, kaç ay kalacağı belli değildir. On dört yaşından elli yaşına değin her boydan, kültürden insanlar var burada. Öğrenci, köylü, öğretmen, işçi, çırak, bilim adamı, doçent... Kimi gerçekten akıllıdır, kimi akıllı geçinir; kimi dervişler gibi suskundur, kimi de kafayı üşütmek üzeredir.

Her gün terleyen, terledikçe tuz kaybına uğrayan bedenlerimizin tuza olan dengesi bozulmasın diye bolca tuzlu zeytin yemeye çalışıyoruz. Tuz eksikliğinden göz kararmaları, baş dönmeleri oluyor sık sık. Üç kişi, ufacık bir yoğurdu paylaşıyoruz. Bazen de sünger gibi pis, terli, yapışkan, kara somun ekmeğine hasret kalıyor, özlem çekiyoruz. Böylesi anlarda komşu hücreler yardım ediyorlar. Cigara, kibrit kesinlikle yasak. Bu yasak, havasız kalacağımız düşünülerek konulmuş değil; aksine, havasız kalmamız için cigarayı serbest bırakabilirler. O zaman niçin yasaklıyorlar? Tutsak kişi, cigara ve kibritle kendi bedenini yakabilir, dağlayabilir, hücrelerde yangın çıkarabilir. Dahası, bir gün serbest bırakılınca, dışarıda basın toplantıları düzenleyip yanmış yerlerini göstererek, "Bakın bana işkence yapıldı," diyebilir korkusuyla konulmuştur bu yasak. Ama ne denli yasaklarlarsa yasaklasınlar, cigara ile kibrit hiçbir zaman eksik olmadı hücremizden. Bizim hücrede kalmamışsa komşu hücrelerde vardır. Büyük bir gizlilik içinde cigara-kibrit çöpü alışverişi yapılırdı. Ve kimse önüne geçemezdi bunun. Bu öyle bir dayanışmaydı ki, görünmez ellerce örgütlenir, düzenlenirdi.

Nöbetçi "siviller", ellerinden gelse kuş uçurtmazlar. "Suç"un (!) bağışlanması diye bir şey yoktur. Fırınlanmış, sağlam meşelerden düzülmüş sopaların altına yatırırlar yoksa. Demir kapının parmaklıklı ufacık zulasından koridora bakmak, gürültü çıkarmak, sesli gülmek, konuşmak, tuvalete gidip gelirken sağa sola, öbür hücrelere bakmak, konuşmak, şifreli işaretler vermek, yerdeki izmariti almak kesinlikle yasaktır. İki dakikanın içinde elini yüzünü yıkayacaksın, suyunu içeceksin, gereksinimini yaparak hücrene döneceksin. Geçen her dakika "ağır suç"lardan (!) sayılır. O zaman anandan doğduğuna bin pişman ederler seni.

Görevli "sivil"lerden biri çöp işlerine bakıyor. "Muhtar" diyoruz ona. "Muhtar", genellikle çöp dök-

me işlerini biz tutsaklara yaptırıyor. Çöp dökme gibi küçültücü işler hücredeki biz insanlar için hiç de aşağılayıcı bir iş değildir. Fırsat bulsak tümümüz gönüllü koşarız böylesi işlere. "Meydancı" olmak başlı başına bir ayrıcalık gibi, "Meydancı" olabilmek için gözaltında eskimiş, kıdem almış, deneyim sahibi tutsak olmanız gerekiyor.

Çöp işlerine bakan "görevli sivil", yani "muhtar"ımız uyanığın tekiydi. O zamanlar otuz liraya satılan en ucuz cigara paketini, mazgal deliğinden içeri atarak bize yedi-sekiz kat fiyatına satar, iki yüz elli liramızı alırdı. Sabahları koridorda geliş gidişler hızlanmışsa, cigara paketini mazgal deliğinden içeri atmaz, içimizden birini "paspas yaptıracağım" bahanesiyle alır götürür, iki yüz elli lirasını alır, otuz liralık cigara paketini arkadaşımızın cebine koyardı. O bir paket cigara, hücremize üç-dört gün yeterdi.

Bir gün her zaman iki yüz elli liraya verdiği cigarayı uyanık "muhtar"ımız bize "beş yüze" vermeye kalkınca, dışarıdaki Tekel maddelerine "cunta"nın zam yaptığını anladık.

Üstümüzde paçavraya benzeyen giysilerimizden başka giyecek yoktu. Hücrede her şey ortaktı, her şey ilkel bir komün düzeni içindeydi. Tek başına cigara yakıp içemezdin; cigarayı en kıdemli tutsaklar yakar içerlerdi ilkin. İki soluk çektikten sonra kıdem sırasına göre yanındakine verirdi. O da iki soluk çektikten sonra elden ele, ağızdan ağıza dolaşır dururdu cigara.

Sivil nöbetçinin cigara dumanını görmemesi, cigara içtiğimizi en ufak anlamaması gerekti. Bunun için de birimiz hemen ayağa kalkar, ceketini çıkararak, pervane örneği havada fır fır çevirerek sallar, havayı dağıtırdı ki, cigara dumanı uçsun gitsin diye. Cigaramız tükenmişse, bulabilme olanağımız da kalmamışsa, izmarit avcılığına çıkılırdı. Aşırı tiryaki olduğumuzdan veya tütünsüzlüğe dayanamamamızdan ileri gelmezdi bu.

Salt cigara yasağına karşı tepkimiz olsun diyeydi. Bu yüzden, olası cezaları da göze alarak izmarit toplamaya çalışırdık. Çok zevkli bir uğraştı bu. Tuvalete gider gelirken el çabukluğu marifet misali, yerdeki izmariti kapardın. Nöbetçinin masadaki kül tablası genellikle dolu olurdu, onları da aşırırdın. Toplanılan izmaritlerin tütününü özenle ayıklar, kâğıt parçalarına titizlikle sarar, kıç kısmına da kâğıttan dürüp büktüğümüz, adına "zıvana" dediğimiz ağızlığı takar, içerdik. Peki, ya kibrit diyeceksiniz. Onun da kolayı vardı. Boş bir kibrit kutusu bulurdun. Eldeki kibrit çöpünü büyük bir beceriyle, topluiğne ile ikiye üçe bölerdin. Al işte sana iki günlük kibrit çöpü gereksinimi. Tüm bunlar bir tür psikolojik doyumdu, oyalanma ve iş edinme uğraşıydı; insan soyuna yapılan en büyük kötülük, ona işkence etmek değildi aslında; onu işsiz, uğraşsız bırakmaktı. İnsanın asıl yadsınması budur. Engels, "İnsanı insan eden iştir," dememiş miydi? Tümümüz aşırı tiryaki de olsak, cigarasız kalınca ölmeyeceğimizi biliyorduk. Ama her şeyi göze alarak izmarit toplamaya çalışmak, yasağa karşı bir tür direnme, bir tür gizli savaştı. Yasak olanın üstüne gitmek, yasak olana kafa tutmak, insan doğasının en güçlü yanlarından biriydi.

Tutsak arkadaşların birçoğu uyuşukluk içinde. Kimi gülüyor, kimi fısıldaşıyor, kimi de tatsız, sıradan işkence öyküleri anlatıyor. Yerlere uzananlar, ölü gibi yatanlar var.

Bizim 17 No'lu hücrede nüfus yoğunluğu rekor düzeyde. Ağaç sedirlerde yatan dört kişinin dışında, yerde yirmi bir kişi yatıyor. Yalnızca demir kapının dibi boş kalıyor, havasız kalmamamız için.

Hücrede yazılı bir yaşam kuralı yok. Hücre yaşamını herkes kendine göre örgütlüyor. Zorunluluktan doğan bir örgütlenme bu. Sofraları silip toplamak, tuvalet aralarında kartondan yapılmış boş süt kutularına su doldurup getirmek, izmarit toplamak önemli. Ya-

pılan işlerden biri de gözcülük yapmak. Gözcülük deyip geçmemeli; başlı başına bir beceri ve uzmanlık işidir. "Nöbetçi sivil"e görünmeden koridoru izleyeceksin; kimler getirilip götürülüyor; tuvalete çıkma sırası hücrelerin hangisinde; tek tek bilmen gerekiyor. Kimi nöbetçi "görevli"ler göz yumarlar, yumuşak davranırlar; kimi nöbetçilerse, "Kimdi o? Çabuk çıksın ortaya!" diye bağırırlardı.

Böylesi durumlarda hücredekilerin tümü ceza almasın diye, içimizden sopaya dayanıklı, gönüllü bir arkadaş çıkardı ortaya.

"Bendim efendim!" Nöbetçi de ağır meşeden sopasıyla iyice döver, kinini boşalttıktan sonra demir kapıyı örter, çeker giderdi. Sopaya dayanıklı, gönüllü arkadaşımız üzülmez, ağlamazdı hiç. Aksine kahkahalarla gülerdi. Bedeli acı da olsa küçücük bir utku kazanmıştı çünkü.

Böylesi dayaklara gönüllü olan arkadaşlarımız, hücremizin paratonerleriydiler; polis şimşeklerini, polis yıldırımlarını üstlerine çekerek hücremizi koruyan paratonerler...

Tutsaklıkta korku asla kalıcı değildir. Her türlü korkuya, dayağa alışır insan. Hatta giderek dayağın tiryakisi bile olur çıkar. Durum böyle olunca "sivil nöbetçi"lerle içten içe didişip hesaplaşmaya başlar kendi sınırları içinde. Nöbetçileri fazla kızdırmamalı, her şeyi dozunda bırakmalı ama. Nöbetçi kızar da hücremizin küçücük hava alma deliğini dışarıdan sürgüler, kapatırsa, hücremizde yaşam çekilmez olur o zaman. Cezanın en çekilmezi, en kötüsü budur. O zaman hepimiz hedef alınmış oluruz. Olunca da, havasız hücre dayanılmaz olur; bunaltır, çıldırtır insanı. Kalabalık hücremize kapı altındaki ufacık aralıktan giren hava yetersiz kalır. Sırtımızdan ağır terler boşanır, sorul sorul sular akar ki, şaşırır kalırsın bir insandan bu kadar ter nasıl boşanır diye. Duvarlar bile hamam örne-

ği şırıl şırıl ter damlar. Duvar duvarken bile isyan eder havasızlığa yani. Gözümüzün önünde kararır, küflenir, pamuklanmaya başlar. Yirmi dört saat ne kapı açılır ne mazgal. Bu süre içinde su içemez, tuvalete çıkamazsın. Havayı esirgeyen zalim, suyu niye esirgemesin ki? Dizlerimizi birbirine sürte sürte, kasıklarımızda biriken çişimizin ağrısını gidermeye çalışır, kıvranırız çocuklar gibi. Çişini tutamayanlar boş süt kutularının içine işerler; ama hangisinde içme suyu, hangisinde çiş suyu olduğunu bilmek, kutuları birbirine karıştırmamak koşuluyla.

Bir tik, iki tik, üç tik derken bir yanma, bir kaşınmadır sürüyor. Ortalık bit kaynıyor. Durmadan kaşınıyoruz. Bitler dışarıdan gelmiyor, onların kaynağı biziz. Küçücük yaratıklar her yanımızı alıyor, dalıyor, kanımızı emiyorlar. Düşmanlarımız iki ayaklı "görevliler" değil, yalnızca... Pantolonlarımızın, gömleklerimizin dikiş araları bitle dolu. Pırıl pırıl yumurtlamışlar. Yumurtalarını tırnaklarımızın arasına alarak eziyoruz. Ama ezmekle iş bitmiyor. Tırnaklarımız kan içinde kalıyor. Hücreler on günde bir ilaçlanıyor. Biz tutsaklar çıplak bedenlerimizi tulumbadan fışkıran, sulandırılmış rakıya benzeyen, mavimtırak zehirli ilacın önüne gönüllü tutuveriyoruz. İlaçlama sırasında elimize geçen bitleri, yerde biriken mavimtırak ilaç gölcüklerinin içine hınçla atıyoruz. Bana mısın demiyor, ölmüyorlar. Sıkılan ilaçlar onlara sunulmuş birer sulu besin maddesi sanki. Orta yere buruşturup attığımız bir mendilin, kaynaşan bitlerin deviniminden kıpırdandığını görüyoruz. Haftalardır su yüzü görmemiş, yıkanmamış bedenlerimizi, uzamış, jilet gibi keskin tırnaklarımızla kaşıyoruz. Tenimiz kıpkırmızı tırnak izleriyle şekilleniyor. Uyurken bile kaşınıyoruz. İşkenceye, yoğun pis havaya alışıldığı gibi, zamanla bitlere de alışıyoruz.

"Siviller" ne denli acımasız, düşman görünseler de

ortada açık seçik bir şey vardı; insan soyunun bu yeminli düşmanları, birbirine asla güvenmiyorlardı.

Bir gün tutsak arkadaşlarımızdan biri, koridordaki "nöbetçi"nin masasının üstünde duran bir kitabı gözle kaş arasında alarak hücremize sokabilme başarısını göstermişti. Kitap, iki parmak kalınlığında, Komünist Çin önderi Mao Zedung'un Seçme Eserleri'nden biriydi. Tek bir gazete kupürünün bile giremediği hücremize bu kitabı arkadaşımızın nasıl soktuğunu az çok biliyorduk. Sevinç içindeydik, artık hücremizin de bir kitabı var diye. Ne ki, bu sevincimiz az sürdü. Demir kapı büyük bir gürültüyle ardına kadar açıldı.

Nöbetçi sivil, "Buradan bir kitap alındı! Kim aldıysa derhal geri versin!" diye bağırdı.

"Nöbetçi sivil" o kitabı okumak için almış değildi yanına. Hücreye getirilen tutukluların birinin üstünde bularak almış, masanın üstüne koymuş olmalıydı.

Nöbetçi, ikinci kez bağırınca hepimiz bakıştık. En ufak yanıt vermedik. Nöbetçi, sorusunu sertçe yineledi. Hiçbirimizden yine ses çıkmayınca, "Kim aldıysa kitabı, kapının altından atsın dışarı. Söz veriyorum, hiçbirinize bir şey yapmayacağım," dedi.

Sonra da öfkeyle çarptı gitti kapıyı.

Kitabı gizledik, onu asla vermemecesine.

Bir süre geçti. Kitabın kapının altından atılmadığını "görevli sivil" anlayınca, kapımızın önü birden arı kovanına döndü. Gelip gitmeler, söylenmeler başladı. Olağanüstü bir gidip gelmeydi bu. Ayak sesleri sinirli, çabuk ve sertti. Homurtular duyuluyor; kızgınlıktan, öfkeden geçilmiyordu. Kitap bizde; tehdit, küfür, dayatma onlardaydı.

Demir kapı az sonra ardına değin açıldı. Kararlı, sert bir sesle, "Derhal kitabı çıkarın!" buyruğunu verdiler. "Çıkarmazsanız hepinizi teker teker sıra dayağına çekeceğiz. Bizi uğraştırmayın! Çabuk çıkarın kitabı!"

Kitabı ne diye ortaya çıkaracaktık ki? Kitap, olan bitenlerden habersiz, gizlediğimiz yerde, zuladaydı. Hiçbirimizde en ufak kıpırtı, devinim yoktu. Bakışıyorduk yalnızca. Nöbetçi tehdidini yineledi. İstediği kadar yinelesindi. Hepimiz aynı damara bağlanmış gibi kararlıydık; vermeyecektik kitabı. Amacımız bu direncimizle onları çılgına çevirmekti.

Kapıyı tekrar çarpıp çıktılar. Dışarıdan öfkeli, bağırmalı sesler gelmeye başladı yine. Az sonra kapı ardına değin üçüncü kez açıldı. Bu açılışın anlamı, "artık günah bizden gitti, bunu siz istediniz" demekti.

"Hepiniz dışarıya!"

Çıktık dışarıya. Kitap ise içeride, kendi yerinde, zuladaydı. Tümümüzü hücre duvarının dibinde yan yana dizdiler. Az sonra yukarıdan "şef"leri geldi, arkasında birkaç görevli siville. Bir tek kitap için topluca operasyona çıkmışlardı. Ne yapıp yapıp kitabı bulacaklardı. Kararları kesindi.

Bizleri teker teker karşılarına alarak sorgulamaya başladılar:

"Kitabı sen mi aldın?"

"Hayır."

"Kim aldı?"

"Bilmiyorum."

"...sen mi aldın?"

"Hayır."

"Kim aldı?"

"Bilmiyorum."

"...sen mi?"

"Hayır."

"Şaak, şak şaak! Küüt, paat, şak şak şaak!.."

Fırınlanmış ağır meşeden sopalar her "hayır"da tepemize deyişimizde iniyor, patlıyordu sırtımızda. Artık dillerinin yerine sopalar çalışıyordu. Ne ki, en ufak sonuç alamadılar. Dayak faslından vazgeçtiler. On kez, yirmi kez de sıra dayağından geçirseler, hatta birkaçı-

mızı gözümüzün önünde kör testereyle kesseler de kararımız kesindi; vermeyecektik kitabı.

Bunu anlayınca yenilgiyi kabul ederek çekildiler. Bu, bizim sessiz, toplusal zaferimizin ilkiydi 17 No'lu hücre olarak. Bizi yenilgiye uğratabilmeleri için başka yöntemler denemeleri gerekiyordu, teker teker çağırarak falakaya yatırmak gibi. Öyle de yaptılar. Sıraya göre isimlerimizi aldıktan sonra içeri tıktılar bizi. Ardından isim isim dışarı çağırarak sopalarının altına yatırdılar. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz. Bu durumda tümümüzün dayak yemesi işten bile değildi. Hücremizin dayak yiyen gönüllü paratonerlerine iş düşmüştü yine. Onlardan biri ortaya çıkarak göğsünü gere gere, "Kitabı ben aldım!" dedi.

Kitabı onun almadığını hepimiz biliyorduk oysa. Paratoner arkadaşımızı dışarıda dayağın altına yatırdılar. İşi epeyce uzun sürdü. "Aaaahh! Ooooff! Vaah!" seslerini uzun süre dinledik. Neden sonra yüzü gözü kan içinde geri geldiğinde, ağlayacağına öylesine içten gülüyordu, öylesine sevinçliydi ki; az önce dışarıda bağıran, inleyen o değilmiş gibi.

Kitabı nereden, ne zaman aldığını sormuşlardı ona. En çok da "sivil nöbetçi"nin verip vermediğini sormuşlardı; evet, en çok bunun üzerinde durmuşlar, en çok bunun açıklanmasını istemişlerdi paratoner arkadaşımızdan. Zaten telaşlarının asıl nedeni, kitap değildi, birbirleriydi; birbirlerine en ufak güvenmiyorlardı.

Bir sabah açılan demir kapının önünde benim adım da okundu.

Nöbetçi, "Ayakkabılarını giy ve çık dışarı!" dedi.

Dediklerini yaptım. Paçavraya benzeyen bir bezle gözlerimi bağladı. Ceketimi, yağmurdan korunurmuşum gibi sırtımdan başıma doğru aşırıp geçirdi. Ceket uçlarımı da önümde elime tutuşturdu. İte kaka, dört kat yerin dibinden merdivenleri tırmana tırmana yukarı çıkardı.

Bir koridor. Değişik yerlerden geçiyormuşum izlenimini vermek için bir süre düz koridorda sağa sola saptıra saptıra yürüttü beni. Sonra da kapısız bir odadan içeri sokarak orta yerde duran tek sandalyenin üstüne oturttu.

Ceketimin aralığından odayı gözlüyorum. Odada adım atacak yer yok gibi. Sorgulamaya öbür tutsakları da getirmişler. Kiminin gözleri bağlı, kiminin ceketi benimki gibi başına geçirilmiş durumda. Dizlerini toplamışlar, yerlerde oturuyorlar. Sandalyede oturan tek kişi benim. Neden sandalyede yalnızca beni oturttukları sorusu aklımı kurcalıyor.

Tutsakların hayli eski oldukları saçlarıyla sakallarının uzunluğundan belli. İçlerinde kızlar var. Odada çıt çıkmıyor, ama dışarıdan çığlıklar yükseliyor. Kızlardan biri çığlık çığlığa bağırıyor. İrkiliyorum. Bağırtılar, az sonra tanınmaz oluyor, böğürtüye dönüşüyor; dayanılmaz, garip, insanın yüreğini parçalayan bir ses bu. Hemen iki adım ilerimde bir kızcağız kıvranıyor. Karşı odadan bağırtılar geldikçe, kendi kendini yiyip bitiriyor sanki. Erkek arkadaşı yatıştırmaya çalışıyor onu. İkisinin de gözleri bağlı, birbirlerini göremiyorlar, yalnızca duyuyorlar. Erkek olanı sürekli sabırlı olmasını söylüyor ona. Kız ise parmaklarını ısırıyor. Karşı odadaki bağırtılar yine bir azalıp bir çoğalıyor. Sert bir erkek sesi kızcağızın bağırtılarını bastırıyor. Kızın sesi tizleniyor, tizleniyor, ardından şıppadak kesiliyor. Önümdeki kızcağızın durumu iyi değil. İşkenceyi içerideki arkadaşına değil de, ona yapıyorlar sanki. Küfürler, çığlıklar, küfürler, çığlıklar... İşkence seslerini dinlemek, işkence çekmekten de zor bir iş olsa gerek. O çığlıkların sahibine bu denli işkence yaparlarsa, kim bilir bana neler yaparlar düşüncesi, insanın düş gücünü darmadağın ediyor. Bunu şimdi daha iyi anlıyorum. Beklemek öylesine yoruyor ki insanı; olacaksa bir an önce olsun bu iş; boynumu mu kesecekler, ko-

lumu mu kıracaklar, ne yapacaklarsa yapsınlar da bitirsinler işkence işini, diyorum kendi kendime. Görevliler ayırdındalar içimizden geçen bu duyguların; eğitimini görmüşler çünkü.

Sesler, sesler, sesler... Bağırtılar, çığlıklar bir an kesilmiyor. İnsan sesinin böylesine etkili, böylesine ürkünç, garip seslere dönüşeceğini, kedi çığlıklarına benzeyeceğini daha önce duysaydım hiç inanmazdım. Şimdi bunu duymama karşın, inanabilmem güç yine de. Tek sözcükle korkunç, akıldışı bir şey işkence.

İnsanın insana yaptığına bakın siz. Bunca kin, bunca düşmanlık niçin böyle? Ne adına ve kim, nasıl üretiyor? "Görevliler"e, hangi aşağılık eğitimle bu zulüm ve düşmanlık öğretiliyor? İnsana zulüm etmenin adı ne zamandan beri "görev" oluyordu? Bunlara devlet bordrolarından nasıl ödenek veriliyordu?

Yazık, çok yazık!..

Acımasız bir yok etme, eritme, sindirme savaşımından başka bir şey değildi bu. Eski Roma İmparatorluğu'nun arenalarında aslanlara atılan Hıristiyanlar da bir zamanlar böylesine bağırtılmışlar, ama asla yok edilememişlerdi. Zamanı gelmiş bir düşünceyi hiçbir ordu durduramazdı ki, yaklaşan baharı kimsenin geciktiremeyeceği gibi.

Bunları düşünürken, "Görevli" kolumdan sertçe çekerek sandalyeden kaldırdı. Koridorun sonundaki odaya götürdü.

Bir ses oturmamı söyledi. Olduğum yere usulca çöküyorum. Yumuşacık bir koltuk bu. Sorular başlıyor hemen. Altımdaki koltuk gibi uysal, yumuşacık, rahat, okşayıcı sorular bunlar. Ne ki, sorduğu sorulara, "Hayır, bilmiyorum," yanıtını verince karşımdaki sesin tonu kabarmaya başlıyor.

"...ama o söyledi senin hakkındaki her şeyi? ... sen de söyle de, elini kolunu sallaya sallaya çık git buradan!"

Boğazım kuru, yutkunuyorum. İçimin dilinde ses yok.

"...bak iyi düşün! Biz kimseye kötülük yapmak istemeyiz... Sen de anlat... O zaten anlattı her şeyi. Bitti bu iş. Direnmen boşuna... Tamam mı?.. Bak sen iyi bir insana benziyorsun. Ben felsefe ve psikoloji eğitimi gördüm. Bir bakışta anlarım insanın hamurundan. İyi düşün ve senin hakkındaki düşüncelerimi boşa çıkarma, yanıltma beni. Mükâfatını göreceksin!..."

"Görevli" kolumdan tutarak az önceki tecrit odasına götürüyor yine beni. Aynı sandalyeye oturtuyor. Ceketimin altından gözbağlarımın gevşeyen aralığından gizlice çevreye bakışlarımı sürdürüyorum.

İşkence odasındaki kızın çığlığı kesiliyor. Az sonra çığlık atan sesin sahibini yanıma getirip oturtuyorlar. Küçücük bir kızcağız bu. Ona ne yaptıklarını bir bilebilsem! Ellerini görüyorum küçücük. Ama o küçücük körpe ellerinin üstünde derin postal ve kabara izleri var. Belli ki postalla çiğnemiş, ezmişler elini.

Az ileride tutsağın birini oturduğu yerden duvara kalın bir eşek zinciriyle bağlamışlar. Polis dilinde, "büyükbaş" diye bilinen sol örgüt liderlerinden biri o. "Büyükbaş"ları zincire vuruyorlar. Zincirin bir ucu duvarın öbür yanına çıkıyor. "Büyükbaş", çarpışmada ele geçirilmiş olmalı. O arada üç polisi taramış öldürmüş. Kendisi de yaralanarak yakalanmış. Bağırsaklarının çoğu dışarıda. Pis, kurumuş, ala-kanlı sargı bezleriyle tutuyor bağırsaklarını. Hastanede bakım ve tedavi adına birkaç gün yatırmışlar... Zincire vurulduğu yerde yatıp kalkıyor. Kalkıyor sözü, sözgelimi; "Büyükbaş" oturduğu yerde on günden beri duvara zincirle bağlanmış, bütün bunlar yetmezmiş gibi elleri de kelepçelenmiş. Ekmeğini, suyunu yattığı yerden yiyip içiyor. Cigara, yemek, su serbest ona. Belli etmeden aşağıdaki hücrelere de cigara gönderiyor. Tecrit odasına gelenlere elinden geldiğince yardım ediyor. Olan biten her şeyden de haberi oluyor.

Yanımdaki kızcağız, gözbağının altından bakarak, "Büyükbaş"tan azıcık su istiyor. "Büyükbaş" çevreyi yoklayarak veriyor suyu. Kız suyu içtikten sonra geri veriyor. Kabaralı postallarla ezilmiş ufacık ellerini bir kez daha görüyorum kızın. O elleri elime alarak öpesim geliyor içimden. Ona neler yaptılar acaba? Sormam olanaksız gibi. Çok görevli var ortalıkta; üçü içeri, beşi dışarı, vızır vızır dolaşıyorlar. Kızcağıza olan saygım büyük. Çünkü karım Dilşat'a benziyor. Şu an bu kızcağız, anamdan, babamdan, kardeşlerimden de yakın bana. Fazlasıyla acıyorum ona; az sonra başıma gelecekler-den habersiz olarak hem de. Oysa ne o kızcağız beni tanır ne ben onu. Yüzlerimiz kapalı, birbirimizi göremiyoruz. Ama olsun, bambaşka bir duyguyla bağlıyım ona. Az önce de söylediğim gibi minnacık kişiliğinde, karım Dilşat'ı görüyorum. Dilşat ne yapıyor acaba? Haberi olmuş mudur başıma gelenlerin? Nasıl haberi olabilir ki; o Mersin'de, ben İstanbul'dayım. En yakın ağabeyimin haberi olmadıktan sonra, onun nasıl olsundu ki?

Kız yutkunarak "Büyükbaş"tan tekrar su istiyor.

"Kusura bakma kardeş," diyor Büyükbaş'a. "O kadar çok tuzlu su içirdiler ki, içim yanıyor."

"Büyükbaş", naylon şişeden gizlice su veriyor ona. Kızcağız bir yanının üstüne yığılmış kalmış, yerde yatıyor. "Görevli"nin biri gelerek kulağına gizli sözler fısıldıyor. Ne dediğini az çok duyabiliyorum:

"...inat etme! Kabul et!"

Kızcağızın canı o denli yanmış ki; sanırım genç kızlık onurunu ayaklar altına alan akıl almaz kötülükler yapmışlar ona. Kızcağız bu yüzden çok öfkeli.

"Hayır, hayır. Beni mutlaka doktora götürmenizi, muayene ettirmenizi istiyorum. Buraya getirildiğimde bakire bir kızdım ben... Bu yaptıklarınızın tespitini istiyorum..."

"...sen bilirsin!.." diyor görevli. Rahat. Gidiyor sonra.

Bütün gün bağırtılar, böğürtüler birbirine karışarak sürüyor. Sabah, öğle, akşam, gece hep böyle. Yirmi iki saatten beri aynı odada, aynı sandalyenin üstünde bekletiliyorum. Tecrit odasındakiler birer ikişer sorguya çağırılıp işkencelerden geçirildikten sonra, ağır komalar, et lapaları halinde, dört kat yerin dibindeki hücrelerine indirilerek atılıyorlar. Tecrit odası boşalmasına karşın ben hâlâ yerimdeyim. Yanımda bir kişi daha var. Yaşlı, gözleri siyah bantla örtülmüş bir adam. Sonradan öğrendiğim kadarıyla bir bilim adamı, saygın bir profesörmüş o. Oturtmuyorlar onu. Yeni yakalayıp getirdikleri, giysilerinden belli. Yere oturmak istediği zaman suç işlemiş gibi, tartaklayarak hemen ayağa kaldırıyorlar onu.

"Hazır olda duracaksın!"

Bu yaşlı bilim adamını ayakta tutarlarken, beni saatlerden beri niçin sandalyede oturtuyorlar? Kafamı kurcalayan bu sorunun cevabını çok sonra anlayacaktım; sandalyede oturmanın bana tanınan bir ayrıcalık, bir rüşvet olduğunu; önüme atılan yağlı bir kemik olduğunu anlayacaktım. Sordukları sorulara sürekli, "Hayır, bilmiyorum!" dediğim için değil sandalyede oturmak, kupkuru, soğuk betonun üstüne çömelebilmeyi bile çok çok arayacaktım.

Başıma geçirilen ceketimin çekilmesiyle sıranın bana geldiğini anlıyorum. Sorgu odasına sürükleniyorum, işte sorgu odası. Ne soracaklarını bir bilebilsem! Almanya'da çalışırken, Alman İşçi Sendikaları'nın grevlerine katılmıştım; acaba onu mu soracaklardı? Ama bunu soramazlardı ki. Almanya'daki grevlerin yürüyüşlerin hesabını bana ancak Almanlar sorabilirdi!

Peki, o zaman neyi soracaklardı? Beynim karışıyordu düşündükçe.

"Görevli"ler çok anlayışlı ve yumuşaklardı yine (!). Kedinin belini kırmak için önce sırtının sıvazlanması, okşanması gerekti. Burada kedi bendim. Gözlerimse sıkıca bağlı.

Bir ses:

"Düşündün mü iyice?"

"Neyi?"

"Bugün konuşmuştuk ya! Bak onlar söylediler. Her şeyi itiraf ettiler. İstersen sana itiraflarını okuyuvereyim. Sen de söyle ve kurtul... Bitti bu iş... Direnmen boşuna... Tamam mı?.."

"Hayır."

"Hayır mı? Ne demek hayır?"

"Çünkü o söylediklerinizin benimle uzak yakın bir ilgisi yok. Ben vatani görevimi yapmak için geldim ülkeme."

Sertleşmeye başlıyor:

"Bok yeme lan! Ne demek benimle ilgisi yok?"

"Evet yok."

"Yoksa o zaman kanıtla, konuş, ispatla bize."

"Bu durumda, elim kolum bağlıyken size neyi, nasıl kanıtlayabilirim ki? Ancak konuşabilirim. Konuşunca da sözlerime inanmıyorsunuz. Size nasıl kanıtlayabilirim, sözünü ettiğiniz kişi ve kuruluşlarla bir ilişkimin olmadığını?"

"Orası senin bileceğin iş. Nasıl olsa elimizdesin. Suçun da ortada. Kanıtlamak zorundasın suçlu olup olmadığını."

"Sizin bu mantığınızla nasıl baş edebilirim ki? O zaman yeryüzündeki insanların tümünü bu mantığa göre suçlamanız olası. Herkesi zorbalıkla yakalar içeri atarsınız, sonra da düzmece senaryolarla suçlayarak kanıtla suçsuz olduğunu dersiniz. Bu durumda söyleyecek sözüm yoktur size."

"Ne demek yok lan?"

"Evet yok."

Karşımdaki ses bir süre kesiliyor. Sonra bir terzi dükkânında giysi provasındaymışım gibi doğal sesiyle, "Üstündekileri çıkart!" diyor.

Sesi o denli içten, o denli sıcak ki, bir an boşta bu-

lunarak, "Böyle, herkesin önünde mi?" diye sorma gereğini duyuyorum, saf saf. Çünkü herkesin önünde soyunmak küçültücü geliyor bana.

Bana soyun diyen kişinin amacı da buydu sanırım, bu duyguyu tattırmaktı. Eğitimini görmüşlerdi bunun çünkü.

Çaresiz soyunmaya başlıyorum. Plaj kabininde, evinde, yatak odasındaki özgürce soyunmaların rahatlığı, soyluluğu yoktu burada. Zaman gecenin bir yarısıydı. Zaten gece olmuş, gündüz olmuş ne fark ederdi ki?

"Çoraplarını da çıkar!"

Çıkarıyorum.

"Kaldır kollarını! Kaldır kaldır iyice. Dik dur şöyle!" Ellerimi demir halkalara bağlıyorlar sıkıca. Ayaklarım yerde. Halkalardan kurtulmam imkânsız. Üstümde külotum kalmış yalnızca. Bir el ağır ağır külotumun içine giriyor. Yumurtalıklarımı avucuna alarak sıkmaya başlıyor, sıkıyor bırakıyor, sıkıyor, bırakıyor. Hani iki tane kuru cevizi avucunun içine alırsın da, cevizleri birbirine sıkıştırarak kırmaya çalışırsın ya, aynen öyle. Sıkıyor, gevşetiyor, sıkıyor, gevşetiyor; bir tür şok yaptırıyor canıma, kanıma.

Belimden aşağısına kaldıramayacağım ağırlıkta bir yük bağlanmış gibi. Burulmaktan, sıkılmaktan yumurtalıklarımın verdiği ağır sancı, dalga dalga kasıklarıma yayılıyor. Boğuk, bulanık, kıvrandıran, tarifsiz bu sancıyı ömrümde ilk kez tadıyorum. Kıvranan bedenim şekilden şekile girerek büklüm büklüm yaylar çiziyor. Yumurtalıklarım sıkılıp bırakıldıkça bu kıvranmalarım sürüyor...

"Görevli" ara verir gibi oluyor. Sonra tekrar başlıyor. Sanırım yüzümün aldığı ifadeyi, acının yüzümdeki anlatımını izliyor. Sancı kasığıma, göbeğime yayılıyor. Bu sancı yaman, müthiş... Sancı bütün kasıklarımı kilitlemiş. Dayanılmaz ama dayanmak zorundayım.

Boğuk, koyu, yoğun bir ağrı canımın orasında. Acımasız, cani eller sıktıkça sıkarak, sancının damarlarını her yanıma yaymaya çalışıyor. Böğürüyorum. Böğürmem sancılı ağrıya koşut olarak bir artıyor, bir azalıyor, bir artıyor, bir azalıyor. Bu vahşi, garip böğürme sesleri acaba benden mi çıkıyor? Bir gün sesimin bu denli vahşi, canhıraş çıkacağı hiç aklıma gelmezdi doğrusu. Artık sesim benden habersiz, benden bağımsız, benden çıkmış; almış başını gidiyor. Vahşi, garip, tanınmaz çığlıklara, böğürtülere dönüşüyor. Tehdit, küfür, dayatma ise gırla.

Acaba kaç kişiler? Üç mü, dört mü, beş mi, yoksa daha mı fazlalar?

Soruların ardı arkası kesilmiyor. Sorular sağanak yağmurundan farksız:

"Söyle, lideriniz kimdi? O cebinde bulunan jetonlarla posta pulları neyin şifresiydi?"

"Küçücük gaz tüpünün içinde yurtdışından getirilen bildirileri, kimler hazırladı gönderdi?"

"Merkeziniz neresi?"

"Söylemezsen seni hadım edeceğiz. Seni kısırlaştıracak, zürriyetini keseceğiz orospu çocuğu."

Ben ise canhıraş seslerle bağırıyorum. Sesim bana yabancı. Köyümdeyken, zorla öküz yapılmaya çalışılan güçlü boğalar olurdu. Öküz olsun, çift sürsünler diye yumurtalıkları burularak iğdiş edilen boğalar...

...boğa yıkılarak ayakları zorla bağlanırdı. Ne kıpırdayabilirdi ne kaçabilirdi. Biri elindeki büyükçe kerpeteniyle yaklaşırdı. Boğa az sonra tadacağı korkunç acıdan habersiz insanların aldatıcı okşayışlarına bırakırdı kendini. Büyük kerpetenle boğanın bir çift iri ayva büyüklüğündeki yumurtalıklarını dibinden kavrar sıkmaya başlardı. İşin ustası adam, kerpeteni bütün gücüyle sıkarak yumurtalıkları gövdeye bağlayan yağlı, iç bağları kırt diye ezip keserdi. Boğanın böğürmeleri içler acısıydı ve dağları tutardı. Gözleri yumurta gibi fır-

lardı. Korkudan, acıdan göğerirdi. Doğduğuna, doğacağına, boğalığına bin pişman olurdu.

Boğanın yumurtalıklarını daha üstün, daha gelişmiş tekniklerle (!) aldıkları da olurdu bazen: Hayvanın torbaları keskin bıçakla dikine yarılırdı. Yumurtalıkları canlı canlı kesilerek çıkarılırdı. Ardından, boş torbaları ameliyat ipliğiyle dikilirdi. Hayvancağızın gözlerinden çeşmeler gibi sular akardı, bağırırdı, böğürürken, çıkarılan yumurtalıkları, bıçakla ortadan ikiye yararlardı. Hemen oracıkta hazır edilen kızgın mangal ateşinin üstüne atarak kızartırlar, rakıya meze yaparlardı. Yenilir, içilirdi. Boğanın sırtından canlı canlı bir pişirimlik biftek kesip almaktan farksızdı bu.

Caniler işte buna benzer bir uygulamanın aynısını yapıyorlardı bana şimdi. Aylar sonra yaptıkları bu işkenceleri, bütün ayrıntılarıyla, sıkıyönetim duruşma salonunda, yargı önünde yazılı olarak mahkeme başkanına okuduğum halde, mahkeme başkanı beni azarlamış, "Roman mı okuyorsun? Savunmanı kısa kes! Mahkememizin vaktini alıyorsun!" diye bağırmıştı; papyon kravatlı, uygar görünümlü yargıç bey.

"Roman değil, başımdan geçenleri anlatıyorum. Yetmiş sekiz günden beri ağır işkence görüyorum. Tırnaklarımı, ayak parmaklarımı çekiçle ezdiler. Sayın mahkemeniz beni yirmi dakikacık olsun dinleyemez mi? Sanırım bunu istemeye hakkım var," dediğimde, mahkeme başkanı, "Geçin efendim geçin! Bunlar boş laflar. Sizin gibilerini çok gördük, dinledik!" diyerek sözlerimi önemsememiş, savunmamı dinlemek istememişti. İnsanların boğazlanmalarına kulaklarını tıkayanlar, ses çıkarmayarak dinleme inceliğini gösteremeyenler, olup bitenleri dolaylı da olsa onaylayanlardır, destekçileridir.

İşkence odalarında fırtına gibi esen "sivil" polisler, "Burada Anayasa babayasa sökmez. Hükümet bile karışamaz bize. Hükümetiniz bizim verdiğimiz raporlar-

la ayakta duruyor," diyenler, günü gelip de, yargı önüne çıkınca, "Evet, bütün bu işkenceleri yaptık," diyebilme yürekliliğini de göstermelidirler. Gösteremediklerine göre korkağın tekidirler, yapanlar da, yaptıranlar da...

İşkence odasında, "sivil"lerden biri, bir ara bana dönerek, "Ulan istersek seni kıtır kıtır keseriz, sonra da cesedini yok ederiz. Kimse de bize bir şey diyemez!" diye bağırmıştı.

Ben de ona, "Peki, yarın bu sözlerini yargı önünde de söyleyebilir misin?" diye sorduğumda, yanıt yerine, "Orospu çocuğu piç senii!" diyerek suratıma yumruk vurmuş, burnumu kanatmıştı.

İşkenceden artık o denli canım yanmış, o denli dünyam şaşmıştı ki, ellerim ayaklarım benim olmaktan çıkmıştı. Parçalarım bile değildi onlar artık. Uykusuz uyanılan bir uykudaymışım gibi kendi içimde yoktum, yaşamıyordum. Kendimi kendimin dışına bırakmıştım sanki. Düş gördüğümü bilmeden düş görüyor, düşündüğümü bilmeden düşünüyordum. O denli duyarsızlaşmıştım, şaşkındım.

Neden sonra kendimden haberim olmaya başladı. Kendime, eski halime ağır ağır gelince, askıdan indirildiğimi anladım. Bayılmışım meğer. Beni askıya alanlar, sonra da indirenler, yumurtalıklarımı buranlar, sorgulayanlar gitmişlerdi. Benden fazla yorulmuş olmalıydılar sanırım; kolay mıydı insana işkence etmek (!).

Az sonra onların yerine başka bir sorgu timi geldi. Sırtlarında şık eşofmanları, ayaklarında aynı tip spor ayakkabıları vardı yeni gelenlerin. Sorgu için değil de, spor yapmak için hazırlanmış gibiydiler. Oysa "görev"leri, sorgulama adı altında "işkence" yapmak, insanları doğduklarına pişman etmekti. Kendi hemcinslerini bağırtacaklar, ardından da kan ter içinde yan odadaki sandalyelerine kurularak gönül rahatlığı içinde sıcacık demli çaylarını içeceklerdi. Kim bilir kaç

avuç dolusu dökülmüş dişin, çekilen tırnağın, kırılan elin, kolun, ayağın ahı vardı üstlerinde onların...

Yeni gelen eşofmanlı sorgulama timindekiler bana bakmadılar bile; sanırım beni hâlâ baygın sanıyorlardı. Elleri kolları bağlı bir tutsak getirmişlerdi beraberlerinde. Getirdikleri tutsağı, karga tulumba tutarak bir süre havada salladıktan sonra, yüzme havuzuna atarmış gibi karşıdaki beton duvara hızla fırlatıp attılar. Eli kolu, gözleri bağlı tutsak, beton duvarın dibindeki demir döküm kalorifere olanca ağırlığıyla "küüt!" diye çarptı. Sonra da bir et yığını halinde düştü yere. Boğuk sesler, iniltiler çıkardı. Bir süre titredi, ardından da hareketsiz kaldı. Bayılmış mıydı, ölmüş müydü, bilemem. Olanı biteni izlediğimi gören eşofmanlılardan biri bana yaklaşarak, "Ulan sen hâlâ canlı mısın? Vay dokuz canlı köpek vayy!" diyerek, sopa gibi uzun, sert parmaklarıyla ense kökümün derisini saçımla birlikte sıkıca tuttu ve öyle güçlü çekti ki, bir an ensemin kökünden koptuğunu sandım. Bağırdım. Ensem şiddetle yanıp acıdı.

"Görevli", yolunmuş alakanlı ense derimi parmakları arasında tutarak gözümün önünde salladı.

"Tanıdın mı derini? Tanıdın mı şimdi eşşekoğlu eşek?" diye bağırdı. Ardından da sürükleye sürükleye tecrit odasına aldılar beni. Giysilerimi üstüme atarak, "Çabuk giyin!" dediler.

Külçe gibiydim. Giyinebilmem için yerimden kalkmam gerekiyordu. Ama olanaksızdı bu. Yürüyemiyor, bacaklarımı bir türlü kapatamıyordum. Burulan yumurtalıklarım portakal irisi şişmişti; akıl almaz derecede acı veriyor, ağrıyordu. Durduğu, duracağı yoktu yoğun, ağır sancının. Testisleri alınmış boğalar örneği bacaklarım açık yürümek zorundayım. Sinirlerim felç olmuştu, ellerim ayaklarım kutup soğuğundaymış gibi titriyordu; soluğum da öyle...

Zor şer giyinebildim yine de. Gözlerimi bağlaya-

rak, sürükleyerek dört kat yerin dibindeki hücreme götürdüler beni.

Acı, ağır ağır bedenimden sağaldı gitti. Bazı yerlerimde duygu vardı, can vardı yine de. Zedelenen, moraran, yer yer kan oturan yerlerime dokunmaya çalıştım. Şişen yanaklarım zonkluyor, ateşten yanıyordu. Derisi yolunan ense kökümün derisi su toplamıştı, alasulu kanıyordu. Öbür yanlarım ise soğuktan donuyor, bedenim aynı anda iki iklimi birden yaşıyordu. Yerden kalkabilmem için ya duvara ya da arkadaşlarıma tutunmak zorundaydım. Bedenim ağır sancılarla, seğirmelerle doluydu. Faldır faldır titriyordum. Binlerce cam kırığı basmışlardı içime sanki. Ufacık soluk alıp vermelerimde müthiş ağrıyordu.

Dayanamadım, koyverdim kendimi; hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Ağlıyor olmam, içimin zayıf oluşundan değildi, işkence yapanları hâlâ insan soyundan sandığım içindi.

Hücredeki arkadaşlarımın bana bakışları sıcacıktı, dosttu, içtendi.

Yer gösterdiler, uzandım. Aç mıyım, tok muyum sordular.

"Yahu amma da uzun tuttular seni!" diye söylendi biri.

Yanıt verecek durumda değildim. Onlar daha önce "işkence" gördükleri için benden kıdemliydiler. Şimdi ben de işkenceden geçirildiğim için artık onlardan biriydim.

"Hücre acemiliğinden sıyrıldın, usta tutsaklığı hak ettin!" dediler bana.

Hücrede zaman, sabah mıydı, öğle miydi, gece miydi? Belirsizdi. Hücrede kalmak her an, beni sorguya alacaklar korkusuyla yaşamaktı aslında. Ait olduğu yeri, zamanı unutur giderdi insan. Gözün uyku tutmaz, günlerce uyumadan beklerdin. Neyi beklerdin? İşkence, zulüm sıranı beklerdin! İşkence yapıldıktan, hücre-

ne getirilip atıldıktan sonra bir süre geçer. Artık, ben sıramı savdım, beni bir daha yukarı çağırmazlar sanarak kendini koyverir, gevşerdin. "Siviller" bunu bildikleri için az sonra tekrar çağırırlardı seni sorguya, inadına yaparlardı bunu. Yöntemleri buydu çünkü, işkence gören insanların psikolojisini, eğitimini iyi bilirlerdi.

Sorgu kapısında beklerken, bazen dalardın, uykuyla uyanıklık arasında, dışarıdan gelen korkunç işkence seslerini, çığlıkları dinlerdin. Oysa dört kat yerin dibindeki hücrende iken, sekiz-on-kat yukarıda yapılan işkence seslerini duyman olanaksızdır, ama yine de duyardın işte; sesler, çığlıklar yüreğine sinmiştir çünkü.

Yan hücrelerin tümü inilti ve ağıt dolu. İşkence görenler sürekli inliyorlar. Bir başka hücrede de birileri kendini iyice koyvermiş ağlıyor. Arada sık sık kesilmeler oluyor. Ağlamalar az sonra kahkahalara dönüşüyor. Acaba çıldırma belirtileri mi bunlar? Sürekli korku, sürekli her an gelip yukarıya, sorguya götürecekler korkusu... Yorgunluk ve uykusuzluk, kaslarının en ince liflerine değin sızmış. Sızılar, sızılar... Bedeninden çıkarıp atamazsın onları. Etine, kemiğine, beynine dek kazınmış sızılar. Küçücük bir deviniminde sızı çanların ötmeye başlar.

"Bir" No'ludan "yirmi beş" No'luya değinki hücrelerin tümü bizim bulunduğumuz katta yer alıyor. Bir o kadar hücre de altımızdaki katlarda olmalı. Hücre sayısı elliyi geçiyor. "On altı" ile "on yedi" numaralı hücrelerin dışındakilerin enleri boyları aynı; beş adıma üç adım enleri var. Birçoğunda ışık yoktur, zifiri karanlıktır.

"Doksan"a "doksan" santimetrekarelik tek kişilik hücrelere, polis dilinde, "Büyükbaş" veya "Büyük Kafa" diye bilinen "azılı" örgüt önderleri konuluyor, üstlerine de demir kapı örtülüyor. Kalın demirden sürgüleri çekiliyor. Bazen bunlarla da yetinmeyerek koca-

man kilitler asıyorlar üstüne. Hücre kapısındaki kibrit kutusu büyüklüğündeki hava deliğini bile örterler bazen. Tek kişilik hücreleri, yani "tabutluklar"ı, dışarıdan bu denli sürgülü, kilitli görünce, içeride örgüt önderlerinden birinin "idamlık" bir siyasi olduğunu anlarsınız hemen. Adamcağız, "doksan" günlük gözaltı süresini tamamlamıştır; uydurulan suçlardan, ikinci, üçüncü, hatta dördüncü "doksan" günlük gözaltı sürelerine başlamıştır.

İnsan o daracık, karanlık hücrelerde aklının alamayacağı türden düşler görür, kurmaya başlar. Hücre duvarlarında sayısız şekil, kurumuş kan lekesi –ki o kan lekesi sizden önce o hücrede kalan bir siyasinin kanının lekesidir– karmaşık figürler gibi durur. O lekelere sürekli baktığında, o şekillerin değişik resimlere, desenlere, çizimlere dönüştüğünü görür gibi olursun. Gürültüden, uykusuzluktan, beklemekten, düş kurmaktan bıkar. Bazen neyin gerçek, neyin yanlış bile bilemezsin.

Hücrelerde günlerce kalan bir arkadaşımız, falakanın altında sürekli dişini sıkmaktan bedeninin kaskatı kesildiğini, ardından da birdenbire boşalarak "orgazm" olduğunu söylemişti.

Bir başka örgüt önderini de çırılçıplak soymuşlar, üstüne hortumla basınçlı su sıkmışlardı. Sopa gibi değdiği yeri delen, sert vuran basınçlı suyun, etini, derisini yumuşacık hamur topuna çevirdiğini, koparırcasına bir yanının üstüne yığdığını, kısmi felçler yaşattığını yana yakıla anlatan arkadaşımız, suyun basıncından kaçabilmek için, suyun önünde pervane gibi fır fır dönmek zorunda kaldığını söylemişti. Kasıklarıyla cinsel organını elleriyle örterek fır fır dönen arkadaşımıza bakmışlar, sonra da, "Bakın, maymun oldu, maymun oldu!" diye gülümsemişlerdi işkenceciler.

İşkence görmeyen arkadaşlarımızdan biri, aylar sonra, askeri mahkemede verdiği sözlü ifadesinde,

"Efendim bana işkence falan yapılmadı ama yapılanları gözlerimle gördüm. Bağırtılarını, çığlıklarını duydum. Bu nedenle bana işkence yapıldı diyemem. Vicdanım elvermez buna," deme gafletinde bulunmuştu.

Bedensel işkence yapılmayınca, o insan, işkence görmemiş mi oluyordu? İşkence yapmaları bir yana, hücrelere tıkılan yüzlerce insanın, o sağlıksız koşullarda yaşamaya terk edilmesi bile tek başına işkencelerin en ağırı, en zalimi değil miydi?

"Görevli"lerin nöbet değişimleri genellikle sabahları olurdu. Nöbeti devralan "sivil", teker teker ad okuyarak yoklama yapardı. Yoklamalar sabah akşam günde iki kez yinelenirdi.

"Sivil nöbetçi"lerin, öbür işkence timindeki görevlilerden geri kalır yanları yoktu. Öfkelerini tekme tokat vurarak, sopa çekerek, küfrederek alırlardı bizden. Elektriksiz, askısız, falakasız bir başka işkence türüydü bu. Hele hele içlerinde çürüğe çıkarılmış, geri hizmete alınmışlardan bir "Sakallı" vardı ki, sevgisizin tekiydi. "Sakallı"nın karısını çocuğunu bile sevdiğinden kuşku duyarım.

Vaktiyle "işkence timi"nde çalışır, bol para alırmış. Ama şimdi nöbetçi gardiyanlığına düşmüştü. Hem para kaybı hem nöbetçi gardiyanlığına düşmüş olması onun için bir rütbe indirimiydi. İşte bunların bedelini de düşmanca davranarak bizlere ödetiyordu.

Duyduğumuz kadarıyla bir operasyon timinde görevli iken, solcu militanlarca yüreğinden vurulmuş, sakat kalmıştı. Göğsünde, boğazının altında ağır ameliyat izleri, yüzünde de derin bıçak izleri vardı. Yara izlerini örtmek için sakal bırakmıştı. Yüreği takma pille çalışıyordu. Pille çalışan bir insan operasyon timlerinde çalışmayacağı için nöbetçi gardiyanlığa verilmişti.

"Sakallı"nın nöbetinde tuvalete gider gelirken bizler kesin sopa yer, küfür işitirdik ondan. Fırınlanmış ağır meşeden sopasıyla terör estirirdi tepemizde.

Nöbetçi gardiyanların değişik isimleri vardı bizde; birinin adı "Gestapo" idi. Öbürününki "Kemikkıran"dı. Bir başkasının ise "Zeytin Gözlüm"dü. Bizlere vurur, işkence ederken, "Zeytin gözlüm, sana meylim ne dersin?" diyen o güzelim şarkıyı söylerdi nedense. Ondan, "Zeytin Gözlüm"e çıkmıştı adı. "Sakallı" gibi hasta ruhlu, sadist yapılı biriydi.

Nöbetçi gardiyanların içinde en iyisi, "Kıyakçı"ydı. "Kıyakçı" nöbetinde kimseye sopa çekmezdi.

"Hadi beş dakika hava alın!" diyerek gelir, kapımızı açıverirdi. Bize yaptığı en büyük "kıyak" buydu işte. Bu nedenle "Kıyakçı" adını vermiştik ona.

Kapımızın beş dakikacık açık kalmasına o denli sevinirdik ki, hemen iki kişi yerinden fırlayarak, ceketlerini havada sallamaya, fır fır döndürmeye başlarlardı ki, içerisinin havası değişsin diye. "Kıyakçı" da, kapıya dikilerek bizlere acır, kendince akıllar, öğütler verirdi. Cigara verdiği bile olurdu.

Bizim hücreden bakınca, tutsak kız arkadaşlarımızın bulunduğu hücreleri de görebiliyorduk. Tuvalete, sorguya götürülür getirilirken, bizim hücrenin kapısının önünden geçerlerdi. "Kıyakçı", kadın kız konuları açmaya, içinde cinsellik öğesi olan fıkralar anlatmaya bayılırdı. Aklı fikri; kadın, kız, cinsellik konularıydı. Tuvalete gider gelirken, masasının üstünde her zaman bir seks kitabı ilişirdi gözümüze: "Gerdek Gecesi, Kaymak Tabağı, Sutyensiz Memeler" gibi... Ne ki, bizler bu tür konuları konuşacak durumda değildik. Hem bu gibi konuları onun gibi biriyle konuşmazdık. O ise sürekli bizleri bu tür konulara çeker, açık saçık konuşmalar yapmamızı isterdi. O ağır psikoloji içindeki bizlerin cinsel konulara uzak kalabileceğimizi kavrayamaz, düşünemezdi hiç. Zaten düşünceyle bir ilgisi yoktu. Bizler can derdine düşmüşken cinsellik neyimizeydi?

"Kıyakçı", bizleri kadın kız konularına çekemeyince söylenmeye başlardı:

"Ulan bu güzelim mayıs, haziran günlerinde ne işiniz var burada? Memleketi siz mi kurtaracaksınız? Plajlarda kafa çekmek, çıplak bacak seyretmek, kadın kız tavlamak varken ne diye gelmişsiniz buralara? Hiç akıl fikir yok mu sizde?"

Birkaç gün önce kızlardan biri, yapılan işkencelere dayanamamış, işkence odasının bulunduğu kattan aşağı atmıştı kendini. Ama ölmemiş, bacaklarını kırmıştı. Boydan boya alçı duvarı içindeydi bacakları. O haliyle bile hücre yaşamını sürdürmeye çalışıyordu. İki kız arkadaşı ara sıra onu tuvalete götürür getirirlerdi. O alçı yığını içinde tuvalete girince nasıl çömelir, nasıl gereksinimini giderirdi, bilemezdik. Ama biraz düşününce bunu kestirmek hiç de zor değildi. Arkadaşları kızcağızı götürür getirirlerken, bizler onun halini görmek için sessizce hücre kapımızın önüne doluşurduk. "Kıyakçı" da durmadan, "Bırakın lan bakmayı!" diye uyarırdı bizleri. "Kıyakçı"nın bizleri dövmediğini bildiğimizden, uyarısını azıcık yerine getirir gibi yapar; sonra, o gider gitmez, yine kapı ile mazgal deliğinin önüne doluşurduk. Bu kez, "Kıyakçı", kapıyı açarak bağırmaya başlardı:

"Lan bakacak ne var bunda? Bunlar sizin anamız bacınız yerinde insanlar değil mi?"

"Kıyakçı"nın bu çıkışını duyunca donar kalırdık, bizim, bacakları alçılı kız arkadaşımıza bakmamızı nasıl yorumluyor diye. Biz de biliyorduk onların anamız bacımız yerinde insanlar olduklarını. Derdimiz ortaktı çünkü. İçlerinde falakadan tabanları şişmiş, taban etleri patlamış, yarılmış olanlar vardı. Kendimizden çok onlara acıyorduk. Bizler ne de olsa erkektik, doğamız gereği iyi kötü işkencelere dayanabiliyorduk. Ama onların içinde evli olanlar, çocuğu olanlar vardı. Herkes can derdine düşmüş, işkenceden geçmişti. Her an yukarıya, sorguya, "işkence odası"na çağrılabilir, götürülebilirdik. Sürekli bu korkuyu yaşayan, bu tedirgin,

kahredici psikoloji içindeki bedenlerimizde cinselliğe karşı hiçbir istek olamazdı. Belli ki "Kıyakçı", kendisi gibi sanıyordu bizleri.

Aradan bir hafta geçti, geçmedi; ağır demir kapı yine benim için açıldı. Gözlerimi sıkıca bağladılar. Bu kez kalabalığız. Sorguya çekilecek olan tutsak katarımız, birbirimizin omzundan tutarak ağır ağır merdivenleri yukarıya çıkmaya başlıyor. Başı çeken lokomotif arkadaş bizim hücreden, çok deneyimli biri.

Tecrit odasına çıkarılıyoruz. Oda ağzına kadar dolmuş durumda. Bu kalabalık, hastanelerdeki muayene kuyruğu ile otobüs duraklarındaki kuyruğa benzemez hiç. Kimsenin bir yere yetişme kaygısı yoktur. İşkenceci için zaman ve mekân boldur.

Herkes kuru beton zeminin üstünde oturuyor. Kimse oturduğu yerden fazlasına sahip değil. Buz gibi betonun üstüne oturmaktan kıçlarımız uyuşsa, kireçlense de çömelmek elimizde değil. Sürekli yere oturmak zorundayız. Gözlerimiz bağlı. Bağırtılar geliyor yine. Kulaklarımız dinlemede. "İşkence konseri" bu. Notasız, çalgısız, çığlık çığlığa bir bağırmadır bu. Bu konser sürecek, solistler bol nasıl olsa. Tümümüz solo sıralarımız gelince bağırtılıp çağırtılacağız. Anamız bizi ne günlere doğurdu?

Kaç saat bekletildiğimizi bilmiyoruz. Ama canhıraş konser sürüyor. Nankörler sahneye bir girdiler mi, çıkmak bilmiyorlar. Saatlerden beri sırada bekleyen bizleri düşünmüyorlar hiç. Nasıl olsa zaman bol; her akşamın sabahı, sabahın da bir akşamı var. Sesinin güzel olduğunu mu sanıyorsun ey kardeşim? Dinlemek zorunda mıyız seni? Evet, dinlemek zorundayız ki, sinirlerimiz iyice laçkalaşsın, haşat olsun; içimizde en ufak direnç kalmasın; korku, yılgınlık kanımızın damlasına, sinir köklerimizin uçlarına değin sinsin, dağılsın. Burnumuz sürtülsün ki, dünyaya geldiğimize bin pişman olalım. Ne pişmanlığı? Ölümü arayacaksın be ölümü. Ölümün

gözünü seveyim; geldi mi bir kez gelir, hiç olmazsa gelince de iyi gelir, tam gelir. Yaşamak dururken ölüm sevilir mi demeyin. Sevilmez ama böylesi ortamlarda ölümü bile özler insan. Ölümü seversin, sevmek zorunda kalırsın, herkes kendine yakın olanını sever. Doya doya kucaklarsın ölümü; eğer açık bıı pencere bulabilir de kendini aşağı atabilirsen... Kendini ölümün kucağına atabilenlere, yüreklenebilenlere ne mutlu. Çünkü yaşanılan bunca zulüm, işkence; günlere, haftalara azar azar dağıtılmış, yayılmış bir ölümden başka nedir ki? Ölüm denilen gelecek uzun sürede, kendini özlete özlete geleceğine, birdenbire gelsin, olsun bitsindi her şey.

Açık kapıdan itiliyorum içeri. Uzunca bir söylev veriliyor bana. Gözlerim sıkıca bağlı yine. Ben, malımı satmalıymışım onlara. Alıcı olan onlar. Benim satıcı olup olmadığım umurlarında değil onların. Kesin satacaksın diyorlar. Pazarlık yapan, dayatan onlar. Zoraki dinleyen ise benim.

"...sana silah falan sormuyoruz. ...sizin örgütünüzde öyle şeyler olmadığını, silahsız bir örgüt olduğunuzu biliyoruz. O bildirileri boş tüp içinde kimlerin getirdiğini, yurtdışında nerede basıldığını, şefinizin kim olduğunu da sormuyoruz artık. Bunları öğrendik çünkü. Şimdi senden istediğimiz, hazırladığımız şu sorgu tutanağını imzalaman, hepsi bu; imzala ve çek git!.."

Ne kadar kolay değil mi? Hepsi bir imzaymış. İnsan bir imzaya bazen başını verebilir. Pazarlığı kötü, dedikodusu bol bir imza bu.

"Vallahi sizin bu söylediklerinizden hiçbir şey anlamış değilim. Bu konuda bir şey bilmiyorum. Olan bitenlerin hiçbirinden haberim yok. Tanımadığım, bilmediğim bir örgütle ilgili tutanağı imzalamam..." diyorum.

Sesleriyle sesimin üstüne yürüyorlar hemen. Her şey yeniden başlıyor; tekme, tokat, yumruk, küfür... Elime kalemi zorla tutuşturup dayatıyorlar.

"...çok konuşma, imzala şurayı! İmzala diyorum!"

"Hayır imzalamıyorum. Söyledim ya."

Sözümü tamamlamadan ağzımın ortasına müthiş bir yumruk yiyorum. Ağzım, burnum kanıyor; ağzıma dolan kanımın ılıklığını duyuyorum. Nohut tanesi gibi bir kemik parçası dolanıyor dilimin üstünde bir de. Dişim, evet, düşen dişlerimden biri bu. Alakanlı tükürüyorum yere. Onlarsa yüksek sesle bağırıyorlar:

"...orospu çocuğu, bunu sen istedin. Şimdi her şeyi senin etinde, kemiğinde deneyeceğiz. İt soyu senii!"

Ah kana bulanmış acıların, parçalanan yüreklerin anası özgürlük; ey acı tarlaları!.. Bilir misin ne yamandır o nem ve küften kararmış, iğrenç ıslak, ağır, havasız hücrelerde yaşamak? Bilir misin o zulüm örsünde dövülen demirlerin çelikleşirken pul dökmesini, işkence odalarında terlemesini?

Ah ana, sen bizleri doğurdun, dünyaya salıverdin. Şimdi de bizler özgür kalabileceğimiz bir başka dünyaya hamile kaldık. Haftalardan beri onu doğurmanın ağır sancılı rahmindeyiz ana...

"...yetmiyor, yetmiyor; daha başka öyküler anlat bize! Nerelerde dolaştın, kimlerle düştün kalktın, onları anlat bize, attığın adımların alıp verdiğin solukların sayısını da anlat bize, anlat! Seni gidi it soyu senii!.. Demek öyle ha!

"Söyle bakalım askıya mı çekelim, yoksa elektrik mi verelim sana? Vay dokuz canlı köpek vay! Gel bakalım! Haç şeklinde kaldır kollarını. Kaldır kaldır, iyice kaldır. Tamam şimdi. Getirin şu iskemleyi. Koy şöyle. Sen de çık üstüne! Çık çabuk! Çık çık! Haça gerilirmiş gibi kollarını aç yanlara. Aç aç! Haa şöylee!"

Ellerime geçirilen nesne ip mi, çelik tel mi, kayış mı, ayrımında değilim. Kalın bir demir boruya ikişerden dört kat sarıp bağlıyorlar beni. Ayaklarımın altındaki iskemle çekilince, idam mahkûmları gibi bedenim boşlukta sallanıyor. Sağ serçeparmağıma bakır telleri

bobin örneği sarıyorlar. Ardından penseyle bakır tellerin boşta kalan uçlarını iyice burup sıkıyorlar. Tellerle askıdan kurtulma olanağım yok şimdi. Sağ elimin sol elime ulaşması da olanaksız. Sol elimin serçeparmağına başka bir bakır tel bağlı. Ellerimle kollarımla beni çarmıha germişler. İki bin yıl öncesi Kudüs'ünün ünlü Golgota Tepesi'nde, Nâsıralı İsa'nın başına gelmiyor bunlar. Nâsıralı İsa'dan iki bin yıl sonra, İstanbul'un göbeğinde, on iki katlı modern görünümlü bir binanın sorgulama odalarının birinde oluyor bunlar.

Gözlerim sıkıca bağlı. Ustaca bir el pantolonumu yine sıyırarak donumu aşağıya çekiyor. Cinsel organıma alışık olmadığım soğuklukta madeni bir şey dokunuyor. Anlar gibi oluyorum, cinsel organıma bakır tel sarıp bağladıklarını. Kerpetenin ucuyla tel uçlarını sıkıyorlar. Öyle güçlü sıkıyorlar ki!

"Off!" diye bağırıyorum.

"Asıl ofu şimdi göreceksin!" diyor ses. Ayaklarım yerden kesiliyor. Beden ağırlığımı gerilen kollarım çekemiyor. Bir sarsıntı, bir sarsıntı, bir silkeleme... Ağırlık etimde değil, kemiklerimin içinde şimdi. Manyetonun kolunu çeviriyorlar, kahrolası bir sahra telefonu bu. Kemiklerim sökülürcesine zangırdıyor. Sesim son kertede çıkıyor. Sesimi tanıyamıyorum. Sesim vahşi. Kalın dişli bir matkapla kemiklerimle etimin içini azar azar oyuyor, deliyorlar sanki. Bedenim sökülürcesine silkeleniyor. Silkelendikçe kollarımdaki beden ağırlığım artıyor. Kollarım artık benim değil, yabancı. Zorlukla sol kolumu dirseğimden bükerek sol elimi ağzıma alıp ısırıyorum. Elim ufacık acı duymuyor. Dişlerimle parçalasam, koparsam bile duymuyor, acımıyor bile. Sol kolumun kime ait olduğu belirsiz. Uyuşmuş bir et yığını. Aşırı silkelenmeden, kollarımı demir boruya bağlayan bağlar gevşemiş olmalı. Pantolonum, donum paçalarıma değin indirilmiş. Ayakuçlarım azıcık yere değiyor. Paçalarıma inen pantolonumla donum,

ayaklarımın yere değdiğini onlardan gizliyor. Ayakuçlarımla yere basarak biraz olsun güç alabiliyorum. Bunun ayırdına varıyorlar. Manyetonun hoplatması duruyor. Kol bağlarımı çözüyorlar. Sırtüstü yatırıyorlar yere. Kollarımı yine haç duruşunda yanlara açıyorlar. Yine o Allah'ın belası boru. Kollarımı bağlıyorlar yine. Bu kez yere yatırılan çarmıha geriyorlar beni. Ya ayaklarım? Onların da çaresine bakıyorlar; biri çöküyor üstüme. Sahra telefonun kol çevirme sesi sinsi sinsi bir hızlanıyor bir yavaşlıyor, bir hızlanıyor bir yavaşlıyor. Bu daha da dehşet verici oluyor. Askıda iken bedenim azıcık sağa sola yaylar çizebiliyordu. Oysa beton zemine çivilenmiş gibiyim şimdi. Bağırmamdan ürküyorlar. Çok mu bağırıyorum? Bağırmak iyi geliyor, sarsıntıyı kovalıyorum azıcık. Sol elimi dirsekten bükerek akım geçiren teli tutmaya çalışıyorum; teli tutabilirsem, sağ elimin sarsıntısını durdurabileceğim aklımca, ama bir yararı olmuyor. Sağ elimdeki akım sol elime de geçiyor böylece. Ellerimin ikisi de zangır zangır titriyor. Kemiklerim sökülüyor. Uyuşuk, kör ağrılar sarıyor her yanımı. Bağırmam korkunç, akıl almaz, ürkütüyor onları. Bir an önce sesimi kesmeye çalışıyorlar, kesmeleri gerek. Biri bulduğu paçavradan tıkacı ağzıma basıyor. Basıyor ama bağırmamı kesemiyor. Paçavradan tıkaç ağzımdan fırlayarak çıkıp gidiyor. Bu kez ağzımın ortasına ayakkabısının topuğuyla basıyor biri. Yere atılan bir cigara izmaritini topuğuyla ezermiş gibi ağzımı çiğneyerek sesimi kesmeye çalışıyor. Ağzıma toz toprak doluyor. Ayakkabısının kauçuk topuğunu olanca gücümle dişliyorum. Dişlerimin arasında tozlu kauçuk parçaları. Boğazımın suyu çekilmiş kupkuru. Tükürük bezlerim çalışmıyor. Manyetonun kolu durdukça tükürmeye çalışıyorum ağzıma dolan kauçuk parçalarını. Ama buna olanak vermiyorlar. Köpürdükçe köpürüyorlar. Bir arpa boyu yol gidebilmiş değiller ama. Elleri, umutları boş henüz. Tüm is-

tekleri, yazdıkları yalan senaryoyu "evet" diyerek imzalamam. Bunu yaptıramadıkları için öfkeden kuduruyorlar. Elleri gibi küfürleri de durmuyor hiç. Ağza alınmaz küfürler ediyorlar.

Günlerden beri suçlardan ördükleri kalın duvarın bir tuğlası da ben olayım, suçlama duvarındaki yerimi alayım istiyorlar. Ne ki, duvarlarında bana ayırdıkları yere benim kalıbım sığmıyor. Bunun için de işkenceyle beni yontmaya, ufaltmaya çalışıyorlar. Ama sonuç yok. Umutları kesiliyor. Vıuınnn vıuınnn çalışan manyetonun kolu duruyor.

"Kalk giyin!" diyor, öfkeli ses.

Kalkamıyorum. Biri tekmeleyerek yardım ediyor bana. Gözlerim bağlı, çırılçıplağım. Ayakta durabilmem olanaksız. Moralim yüksek ama. Henüz yıkılmış değilim. Duvarlardan birine yaslanarak giyinmeye çalışıyorum. Onlar ise burunlarından soluyorlar, işkence gören onlarmış gibi. Seslerinin tonundan sinir küpü oldukları o denli belli ki.

"Hazırladığımız belgeyi imzalayacaksın!" diyorlar. Sonra da kollarımdan tutup sürükleyerek tecrit odasına alıyorlar beni.

Kendime güvenim iyi, moralim yüksek... Kalemi elime tutuşturarak, "İmzala şurayı!" diyorlar.

İmzalamıyorum. Kalemi tutacak halim kalmamış zaten. Kalem elimden düşüveriyor. Tekrar tutuşturuyorlar, yine düşüyor. Kalemi bilinçlice tutmadığımı sanarak tekme tokat girişiyorlar yine. Yere upuzun yatırıyorlar. Ardından işkence odasına götürüyorlar.

Bu kaçıncı götürülüşüm, bu kaçıncı işkence? Daha ne kadar ölmeliyim ana? Ne kadar?..

Oda bomboş. Dışarı açılan pencerenin dibinde kocaman bir kürsü duruyor. Kürsünün önünde bir masa. Altıma birileri bir sandalye çekiyor. "Otur!" diyor. Oturuyorum. Göz bağımı açıyorlar. Tepemde bir ampul yanıyor. Bir kalemle, bir tomar kâğıt koyuyorlar önüme.

"Şimdi iyi dinle!" diyor biri. Hiçbirini göremiyorum, çünkü tümü arkamda duruyor. Göz bağlarım açıldığından kendilerini görmemi istemiyorlar. Ampul yalnızca beni ve önümü aydınlatıyor. Sık sık da uyarıyorlar, başımı geri çevirmememem, kendilerini görmemem için.

Kalın, kıllı bir işaretparmağı uzanıyor önümdeki kâğıda.

"Şuraya, kendi ağzından ananın, babanın, amcalarının, dayılarının, soyunun sopunun adlarını teker teker dök yaz bakalım. 'Kimliğini' yazacaksın kimliğini... Mektup yazarmış gibi okunaklı, iyi yaz. Lugat paralama; yoksa askıda bulursun yine kendini..."

Bunları söyledikten sonra iri, kıllı işaretparmağı önümden kayboluyor. Arkamdalar ama. Sevecen görünmeye çalışıyorlar. Çay, cigara (!) filan içip içmeyeceğimi soruyorlar. Aman bu ne incelik... Derhal reddediyorum. Saatlerce bana işkence yapanların, canımın üstünde tepinenlerin, ağzımın içini topuklu ayakkabılarıyla çiğneyen canilerin çayını, cigarasını içemem çünkü. Ne yazık ki, kimi arkadaşlar, kendilerine yapılan bu tür çay, cigara ikramını içebilme zayıflığını göstermişler; bunu sonradan öğrendim.

Elime kalemi tutuşturdular ama, aklım donmuş durumda. Ne anamla babamın ne de kardeşlerimin, dayılarımın adlarını biliyorum. Aklımı, bilincimi zorluyorum, yok, yok.

Şakağıma dayanan tabanca namlusunun soğukluğuyla kendime geliyorum.

"Ulan sana 'kimliğini, ananın, babanın, kardeşlerinin adını yaz!' demedik mi? Niçin yazmıyorsun eşşekoğlu eşek?.."

Birkaç tekme tokattan sonra gözlerimi bağlıyorlar. Kalemi elimden alıyorlar. Tekrar beni işkence odasına sürüklüyorlar.

Ayaklarımın üstüne basamıyorum. Görevlilerden iki kişi koltuk değneği gibi girmişler koluma. Azar azar

sürüklüyorlar beni. Birinin elinde tabanca var, enseme dayanan namlunun soğukluğundan anlıyorum bunu.

"En ufak davranışta bulunursan çökerim tetiğe..."

Ayakları üstünde duramayan, yerlerde sürüklenen benim gibi bir insanın tabana kuvvet kaçabileceğini mi sanıyorlar bunlar? Gözlerim bağlıyken hem de. Tutmasalar ayaklarımın üstüne yığılacağım kesin. Bu durumda bir insana tabanca çektiklerine göre korkağın teki olmalılar diyorum içimden.

Yüzümdeki şişkinlikleri, morlukları, patlamış yaraları elimle örtmeye çalışıyorum; benim ayıbımmış gibi. O yaralar insanın insana saygısızlığının izleri oysa. Bir yoksulun, giysilerinin yırtıklarını örtmeye çalışması kadar masum bir örtünme, gizleme isteği değil bu; burada yırtıkları giysilerimde değil, etimde, canımda, bedenimde açmışlar benim. Morarmış, şişmiş şakaklarımda patlayan yaraları, elimle gizleyip örtmeye çalışıyorum yine de; "insanlık ayıbı" adına...

Hücreme indirildiğim zaman, birkaç saat öncesinden daha yaşlı, daha eskitilmiş, çürüğe çıkarılmıştım. Her elektrik verilen tutsağa olduğu gibi bana da, normal hakkımdan fazla süt verme inceliğini gösteriyorlar arkadaşlarım. Süt, azıcık olsun kendime getiriyor beni.

Bir-iki saatçik olsun rahat bıraksalar da, azıcık kendime gelebilsem ya! Hayır, az sonra yine gözlerim bağlı olarak yukarıya çağırdılar beni. Soğuk sudan kaynar suyun içine sokup çekmekten farksız bir uygulama bu. Göz bağlarım hiç inmedi gözümden. Beşer-altışar gün arayla bunu sürekli yaptılar, sürekli işkence odasına götürüldüm getirildim. Bir koyundan birkaç post yüzülüp çıkarılmaz ama benden çıkarmaya çalıştılar. İşkence sırasında koltukaltlarımı sıkan bağların kızartıp morarttığı izler bir ay süreyle geçmedi.

Yukarıya çıkarılışlarımda hemen işkence odasına almadılar beni. Önce beş-altı kez, bazen daha fazla, iş-

kence sesleri, bağırmalar, çağırmalar dinleterek sinirlerimin hurdahaş olmasını, direncimin kırılmasını istediler iyice. Sonra da işkence odasına aldılar. Yöntemleri buydu çünkü.

İşkenceye her alınışımda ilk kez sorgulanıyormuşum gibi ya da beni daha önce sayısız kez sorgulayan kişiler gitmişler, değişmişler de, onların yerine başkaları gelmiş gibi, daha önce söylediklerimi tekrar tekrar anlattırdılar. Bir kez anlattığımı, üçüncü, beşinci kez aynı sözcüklerle anlatmama karşın, onlar için geçersiz kaldı bu.

"Orasını baştan al bakalım! Bir daha anlat!" diyorlardı.

"Daha önce anlatmıştım ya!" dediğimde, yanıtları hazırdı:

"Sen bize hiçbir şey anlatmadın, o anlattığın arkadaşlar başka görevlere gittiler," diyerek beni yanıltmaya çalışıyorlardı. Oysa biliyordum ki, beni sorgulayan sekiz-dokuz kişiden oluşan bir timdi. Hiçbiri başka göreve de gitmemişti. Her sorgulamada bir başka ses, aynı teraneyi soruyordu ki, inandırıcı olsun. Önemli olan, önceki anlattıklarımla şimdiki öykülerim arasındaki ayrımı, küçücük bir mantık kopukluğunu, çatlağı yakalayabilmeleriydi. Sonra da o çatlaktan, zehirli ot kökleri gibi girerek, akıllarınca çelişkiye düşüreceklerdi beni. Gözlerim bağlı olduğu için onları görmem olanaksızdı, ama robot da değildim. Çocukluğum Toroslar'ın zengin doğası içinde geçmişti. Kızılderililer gibi sezgilerim güçlüydü. Eski ören yerlerinde, yıllar önce yakılan ateş artığı küllerin kokusundan hangi ağacın külü olduğunu bilirdim. Görevliler işkence uzmanıysalar, ben de doğa uzmanıydım. Ve onların hilelerine karşı her gün biraz ustalaşıyordum. Zaten başlı başına bir satranç oyunuydu bu. Önemli olan hasmının önden gelen sorularını değil, arkadan hangi soruların gelebileceğini kestirebilmekti. Elini verirsen ko-

lunu, kolunu verirsen bedenini isteyecekleri kesin olan bir satranç oyunuydu bu.

Hücrede yaşam sürüyor. Sorguya çıkarılmadığım zaman, başka arkadaşları sorguya çıkarıyorlar. Ayrı ayrı timler sorguluyor onları. Sorgu timlerinin apayrı sorgulama biçimleri, apayrı işkence biçimleri vardı. Bizler de, yapılan bu farklı işkence biçimlerini anlatmadan edemiyorduk birbirimize.

Arkadaşlarımdan iriyarı, kemikli biri çırılçıplak geziyor. Cinsel organının üstüne Amazon yerlileri gibi ufacık bir mendil örtmüş yalnızca. Sünnet olmuş çocuklar gibi bacaklarını ayırarak yürüyor, öyle yürümek zorunda. İşkence sırasında testislerini burup sıkmaktan ileri gelmiyor bu; uzayan etek kıllarının üstüne ispirtoyu dökmüş, sonra da kibriti çakmışlar. Kasık kılları alev alev yanarken, gözleri bağlı, elleri ayakları askıda arkadaşımızın. Karnı, kasığı yanmış iyice. Testisleri kara incirler gibi mosmor olmuş. Yer yer su toplamış, soyulmuş derisi.

Yanan yerlerinin açıkta kalması, temiz hava alması gerekiyor, hücremizin havasına temiz denilirse tabii. İlaç, krem, merhem hak getire. Arkadaşımız çaresiz kalınca, kasığına süt ve yoğurt sürüyor, yanan yerinin derisi beslensin, yumuşasın diye.

Görevli gardiyanlardan "Kemikkıran", arkadaşımızın bu halini görünce sinirleniyor:

"Lan eşşek kadar boyunla çırılçıplak gezmeye utanmıyor musun? Yiyeceğin yoğurdu çüküne mi sürüyorsun? Tüü Allah belanı versin! İnsan yiyeceği taamı orasına sürer mi be? Hem tedavine ne gerek vardı ki senin?"

Böyle diyor "Kemikkıran".

Arkadaşlarımıza yapılan işkence türleri çok farklı: Birine Filistin işkencesi yapmışlar. Duyduğumuz kadarıyla basitmiş (!) Filistin işkencesi.

"İnsanın cinsel organı ile burun deliklerinin içine

tavuk tüylerini sokarak durmadan karıştırıyorlar. Ne yapacağını bilemiyor, çılgına dönüyorsun," diyor arkadaşımız.

Bir defasında onu çırılçıplak soyduktan sonra bedenini bacaklarının üstüne öne doğru katlamış bükmüşler, sonra da bedenini hurda bir otomobil tekerinin ortasına geçirmişler. Elleri ayakları bağlı arkadaşımızın. Bedeni ikiye katlanmış halde, hurda tekerin ortasında. Bununla da yetinmemişler. Kıçına, lastik tekerleri şişirmeye yarayan araç pompasının ucunu sokmuşlar. Durmadan hava basarak, katlanmış arkadaşımızı ağır ağır şişirmişler. Hortumu kıçından çekiverince, tulum gibi şişen arkadaşımız, gerisine istençdışı gaz bırakınca, osurunca, "Biz adamı böyle osurturuz işte!" diyerek gülüşmüşler. Sonra da, "İçerisini bok yemiş bok gibi kokuttun eşşekoğlu eşşek!" diyerek dövmüşler.

Askıya alınan insana elektrik verildiği zaman, insanın bedeninde ne kadar kan varsa, uçlara kaçarak, ellerde ayaklarda toplanıyor. Böyle olunca kan basıncından elleri, ayakları mosmor şişmeye başlıyor. Akıl almaz ağrılar biniyor organ uçlarına. O hale gelmiş bir insana orta şiddette bir yumruk vursan derhal ölebilir. Bedenin en ufak direnci kalmamıştır çünkü. Kanı kalmamış ki, direnci olabilsin...

Yine aynı arkadaşımız anlatıyordu:

"İşkence sırasında o denli bitmiş tükenmiştim ki, bana neyi sordularsa tümüne 'evet' demek zorunda kaldım. Eğer o anda 'Ananla bacınla da zina yaptın mı?' deselerdi, 'Evet yaptım,' diyecektim."

Bir başka arkadaşımıza da tuzlu su işkencesi yapmışlardı:

"...her Allah'ın günü birkaç bardak tuzlu su içiriyorlardı. Başka da yiyecek vermiyorlardı, yalnızca tuzlu su..." Aşırı dozda tuzlu su içirilen insan ağır ağır susuzluktan kavrulup kurumaya başlıyor. Arkadaşımız

ısrarla yiyecek ekmek isteyince vermiyorlar, ekmek yerine bol tuzlu un bulamacı veriyorlar. Tuzlu bulamacı yiyen arkadaşımız bir-iki gün sonra yarı komaya giriyor. Hastaneye kaldırılması gereken arkadaşımızı komalık halindeyken sorguya çekiyorlar. O hale getirilen insanın sorgusundan hayır gelir mi? Hukuka bir yararı olabilir mi?

Sürekli ayakta bekletilerek yapılan bir işkence türü vardı bir de. Asla oturamaz, çömelemez, eğilemez, ayağının ucunu bile göremezdin. Elliye elli santimetrekarelik bir hücrede gece gündüz tek başınasın. Başının üstünde sürekli beş yüz mumluk bir ampul yanar. Bir gün sonra oradan çıkarıldığında gözlerin uzun süre bir şeyi göremez olur. Sürekli yanar, sulanır gözlerin.

Elliye elli santimetrekarelik hücrede arkadaşımızı yalnız bırakmıyorlar. İkinci bir tutsağı getirip zorla sokuyorlar içeri. O daracık yerde bir insanın tek başına yaşaması başlı başına belâ, zor bir şeyken, iki kişiyle yaşamaya zorlanmaları ölüm getiriyor. Sonradan getirilen, adının da "Hayrullah" olduğunu öğrendiğimiz bir arkadaşımız ölüyor. Sağ kalan, ölmüş "Hayrullah" ile bir gece bir gündüz baş başa kalıyor. Ölmüş insan ne konuşur ne soluk alır verir ne de su içebilir! O senin kokunu duymaz; ama sen onun kokusunu duyarsın. O seni beş yüz mumluk ampulün altında göremez, ama sen onu görürsün. Gözkapaklarının, gözaltlarının mühür basmış gibi karardığını da... Düşünün ki, bir ölüyle sabaha kadar beden bedene, burun burunasın.

"Arkadaşım Hayrullah'ın boyu benden uzundu. Başı ikide bir üstüme düşüyordu. En çok neye şaşırdım biliyor musunuz? Ölmesine karşın arkadaşımın tırnakları şaşılacak kadar uzamasını sürdürdü," diyordu arkadaşımız.

Sorgu adı altında bunları yapanlar, yaptıkları bu sorgulamaları sözde, yargı, hukuk, vatan, millet adına yaptıklarını söylüyorlardı. Oysa, yargı, vatan, mil-

let için sorgulama yapanların herkesten önce kendi ellerinin temiz olması gerekmez mi? Yargı, vatan, millet gibi sözcükler ne zamandan beri zulümlerin üstüne oturtuluyor? Cinayet ruhuyla donanmış insanların sorgulama yapmaları, bu yöntemle hazırlanan dosyalar, sorgulama tutanakları, "adalet" dağıttığına inanılan yargı organlarını kirletmez mi? Ağır zan altında bırakmaz mı onları?

Bol sanık bulmak, bulunan her sanığı suçlu yapmaya kalkışmak, durmadan işkence yapmak çağdışı yönetimlerin uyguladıkları düz bir polis mantığıdır. Ne denli çok kişi yakalar gözaltına alırsan, o denli de suçlu sanık yaratmış olurdun. Baskı, dayak, işkence, zulümle, yakalanan kırk beş-elli kişiden birkaçına düzmece suçları (!) kabul ettirebilirdin. Kişilerin işkenceye dayanabilme güçleri her zaman aynı değildir. Bunu deneyimleriyle bilen polis, suçlu yaratmak için yakaladığı kırk beş-elli kişiyi ayrı ayrı sorgulamalardan geçirir, sıkıştırır, döver, hatta "Karını getirir gözünün önünde... tamam mı?" gibisi onur kırıcı baskılar uygular. Böylece sorguya alınan kırk beş-elli kişiden birkaçı uydurulan düzmece suçu (!) kabul eder. Edince de, polis buna dayanarak öbürlerine de yüklenir. Bu hakkı kendinde görecektir.

"...o söyledi, suçunu itiraf etti. Bitti bu iş. Direnmen boşuna... Sen de kabul et, çek git..." gibi...

Aşırı kısa boylu olduğu için, adına "Pigme" dediğimiz on dört yaşındaki çocukcağızın dramı, işte bu polis mantığının tipik örneklerinden biriydi.

Eli ayağı aylardan beri su yüzü görmemişti "Pigme"nin. Yağlı, yapışkan, pis, kıvırcık saçlıydı. Her yanı bacadan çıkmış gibi simsiyahtı; pislik, kir, yağ içindeydi. Saçları aylardan beri kesilmediği için birbirine karışmış, saçlardan örülmüş kocaman bir sepete dönüşmüştü. Yetmiş günden beri yan hücrelerden birindeydi Pigme. Seksen üç günden beri de bizim hüc-

redeydi. Yani yüz elli üç gün. Geçen bu süre içinde ne arayanı olmuştu ne soranı... Artık yukarıya, sorguya falan da çağrılmaz olmuştu. Gıdasızlıktan hastalanmış, ilikleri boşalmış, kemikleri erime düzeyine gelmişti. Ömrünün baharında, on dördünde yaşlanmış, tükenmişti Pigme. Bizim hücre kalabalık olduğu için kolay kolay aç kalmazdı. Hücremize ilk geldiği gün, verdiğimiz normal ekmeği bile midesi kabul etmemiş, kusmuştu.

Boyu ufacıktı. Yüzü daha bir garipti, karikatürden farksızdı. Çok da sevimliydi. Yıllarını hücrede geçirmiş, deneyimli tutsaklar gibi ağırbaşlı, oturaklı davranıyordu. Ne ki, çenesi beter düşüktü. Durmadan konuşuyor, kulaktan duyduğu olayları, işkence öykülerini anlatarak canımızı sıkıyordu. Anlattığı öykülerin tümü yürek burkutucuydu. Bunları defalarca yaşadığımız, gördüğümüz, bildiğimiz halde yine de onun ağzından dinlemeye çalışıyorduk.

"Pigme" gündüzleri uyur, geceleri vır vır konuşurdu. Babası, kardeşleri, yakını yoktu hiç. Bir tek anacığı varmış, onun da ağır yatalak olduğunu söylüyordu. Okuması yazması da yoktu Pigme'nin.

Sağmalcılar'a bağlı gecekondu mahallelerinin birinde, bir berberin yanında çırakmış. Bir gece, "Hakkında ihbar var. Gel bakalım!" diyerek ekip arabasına atmış getirmişler. Geliş o geliş. Tam yüz elli üç günden beri hücrede.

Sorgusunda, "Tabancaları nereye sakladınsa bul çıkar onları!" demişler.

Çocukcağız şaşırmış, "Ne tabancası polis amca?" demiş. Polisler "amcalık" yapmışlar ona ama. Durmadan sıkıştırmışlar. Sonra bakmışlar ki, bu bücür suçunu (!) itiraf etmiyor, "Ulan biz komünistlerin en azılılarını bile bülbül gibi öttürdük de seni mi öttüremeyeceğiz eşek sıpası? Bacak kadar boyunla bizi mi oyalıyorsun?" diyerek yatırmışlar falakanın altına.

Alır mısın, almaz mısın?

"Söyle tabancaların yerini!"

Çocuk ne dediyse inandıramamış polis "amca"larını bir türlü. Falakada yediği dayakların korkusuyla birkaç kez donuna işemiş, sıçmış batırmış. Kirlenen donun yerine giyecek yenisi olmadığı için, dışkısı, çişi olduğu gibi üstünde kurumuş. Sonra askıya alarak sallandırmışlar onu.

Çocuk dayanamamış sonunda:

"Beni askıdan indirin. Silahları gizlediğim yeri göstereceğim."

İndirmişler. Gece yarısı ekip arabasına atarak Pigme'yi oturduğu mahalleye götürmüşler. Çocukcağız, korkusundan uydurduğu yalana şimdi "amca"larını nasıl inandırsın, tabancaları şuraya gömdüydüm desin? Usuna birdenbire mahalle çocuklarıyla birlikte plastik top oynadıkları saha geliyor.

"Haaa, tamam hatırladım. Top sahasına gömdüydüm."

Top sahasına gidiyorlar. Saat gecenin biri veya ikisi. Sıkıyönetim olduğundan, sokaklarda kimse yok. Herkes evine çekilmiş, derin uykuda...

Çocuk, top sahasında nereyi göstermişse, polisler, getirdikleri kazma küreklerle başlamışlar toprağı deşmeye. Çocuğu da çalıştıracaklarmış ama, uğradığı falaka dayağı yüzünden kazma kürek tutacak hali kalmamış onun. O arada kazma kürek sallayan görevli polislerin uslarından geçen beklentinin aslı şu: Ne kadar çok ateşli silah, tabanca, mermi yakalayabilirlere silah başına o kadar çok prim ve terfi alacaklar. Ne ki, nereyi kazdılarsa, top sahasını altüst ettilerse, değil silah, bir tek mermi çıkmıyor. O hınçla tekme tokat girişiyorlar çocuğa.

"Ulan piç, ulan sıpa! Ufacık boyunla bize yalan mı söylüyorsun? Nereye sakladınsa çabuk bul tabancaları! Yoksa seni açtığımız şu çukurlardan birinin içine canlı canlı gömer, üstünü topraklarız eşşekoğlu eşşek!.."

Yalanın anası baskı ve korkudur. Baskı ve korkunun olduğu yerde yalan da vardır. Canlı canlı gömülmeyi istemeyen çocuk, bir yalan daha uyduruyor.

"Haaa, tamam tamam, şimdi aklıma geldi. Köşebaşındaki sarı evin kömürlüğüne gömmüştüm."

"Hangi köşebaşı, hangi sarı evin? Ev miydi, apartman mıydı, doğru söyle!"

Çocuk, köşebaşlarındaki sarı badanalı apartmanlardan birini rasgele gösteriyor. Pencere çerçeveleri, camları birer birer sökülmüş alınmış, yıkılmak üzere olan boş bir apartmanın kömürlüğüne iniyorlar. Top sahasında kazma kürek sallamaktan yorulmuş polisler, bu kez de, iki tona yakın kullanılmış taşkömürü cürufunun altını üstüne getiriyorlar. Üstleri başları kül içinde kalıyor. Ama çocuğun sözünü ettiği tabancalar bulunamayınca anlıyorlar çocuğun yalan söylediğini. Dövmüyorlar, ama serbest de bırakmıyorlar. Gerisin geri getirerek 17 No'lu bizim hücreye atıyorlar.

Gözaltına alındığı günlerde ayağında bir çift yeni, yanları fermuarlı botu varmış "Pigme"nin. Berber çıraklığında biriktirdiği paracıklarla almış onları. Ne ki, botunun sol teki kaybolmuştu, aylardan beri yoktu ayağında. Sağ ayağı botlu, sol ayağı botsuz, yalındı. Pigme şimdi gece gündüz yitirdiği botun tekini arıyordu.

"Yanlışlıkla birileri giydi gitti. Botumun tekini bir türlü bulamadım," diye söyleniyordu üzgün üzgün...

"Kıyakçı" gelince, sözü dönüp dolaştırarak "Pigme"ye getiriyoruz. Kıyakçı, onu ilkin tanımamazlıktan geliyor. Pigme kısacık öyküsünü anlatıyor ona ve botunun kaybolan sol tekini buluvermesini istiyor "Kıyakçı"dan. Kıyakçı, araştıracağını söylüyor. "Pigme" ısrar edince, "Tamam lan, anladık! Merak etme! Bulurum botunu. Bulamazsam öte yanı bir bot değil mi? Alıveririm sana," diyor.

Çocuk inanıyor. Saf saf soruyor:

"Amca sahiden alır mısın?"

"Alırım tabii lan. Bir çift bottan ne olacak?"

"Kıyakçı" bunları söylerken, bizlere dönerek göz kırpıyor. Ardından bilmiş bilmiş sallıyor başını:

"Bu namussuzun yüzünden tonlarca külle kömür cürufunu aktarmak zorunda kaldık. Üstümüz başımız mahvoldu, toza battık," diyor.

O zaman anlıyoruz ki, "Pigme"yi götüren arama timinin içinde "Kıyakçı" da var.

"Kıyakçı", "Pigme"ye verdiği sözü tuttu ama iki hafta uğraştı. İndi aşağı, çıktı yukarı. Çocuğun kaybolan botunun tekini bulamadı, yenisini de alamadı ona. Ama, hepsinden önemli bir iş yaptı "Kıyakçı". Bir gün geldi, "Pigme"nin yüzüne karşı emniyetçe verilen kararı okudu. Hiçbir örgütle, silahla uzak yakın bir ilgisi yoktu çocuğun. Bir ihbarın yanlış değerlendirilmesi sonucu içeri almışlardı onu. Daha fazla gözaltında tutulmasına gerek yoktu. Serbestti.

Sonunda Pigme'yi yakalayıp getiren tim bulundu. Sorgusuna gerek görülmeden, bir gece yarısı görevliler, ilk aldıkları yere bırakmak üzere ekip arabasına attılar, götürdüler. Bir ayağı botsuz ve yalındı hâlâ.

"Pigme" ayrılırken teker teker elimizi sıktı. Yüzünde sevinçten eser yoktu. Derin bir hüzün ve acı vardı. Gülüşü de acıydı. Nasıl acı olmasındı ki?

... şubeye getirildiği ilk gece, hemen koyverileceğini sanarak, "Polis amca, buradan Sağmalcılar'a sabah erkenden otobüs var mı? Bir an önce işe yetişeceğim de!" diye sormuştu. Oysa o sabah neree, şimdi yüz elli üç gün sonrasının sabahı nere?

El sıkışırken, "Niye sevinçli değilsin? Kurtulduğuna sevinmiyor musun?" diye sorduğumda, "Ne sevinmesi ağabey? İçimde hiçbir istek kalmadı. İnan içimin ışığı çekildi. Aslında ben ölmek istiyorum. Hem de şimdi!" dedi.

Yaşı, boyu, kültürü, kimliği ne olursa olsun, insan soyunun doğal bir üyesiydi o. Ama onu, yaşamının he-

nüz on dördünde, açmaya hazırlanan bir tomurcukken asılsız ihbarlar yüzünden yakalamışlar, dört kat yerin dibindeki ağır, nemli, pis hücrelerden birine atarak ağır ağır yaşlandırmışlardı.

On dördünde ölmek istiyor, ölümü özlüyor, ölümü arıyordu sevgili kardeşim...

Güneşi Kazanmak

Açlık grevimiz üç haftadan beri sürüyor. Üç haftadan beri boğazımızdan ekmek adına kırıntı geçmiş değil. Bağırsaklarımız kuruyup birbirine yapışmasın diye azar azar su içiyoruz. Beden ağırlıklarımızın yarısı eridi, yağ ve ter olarak aktı gitti. Çarşaflarımız, pijamalarımız, eşofmanlarımız yağ ve ter içinde. Erimemiz hâlâ sürüyor. Her gün bir yanımız azar azar ölüyor. Ölüm, sağ kalan yanlarımızın da işini bitirmek üzere. Bakalım ölüm hazretleri ilkin hangimizi yoklayacak.

Havalandırmada kalış süremiz on beş dakika. Bunun beş dakikası kapıların açılıp kapanmasıyla geçer. Kalır on dakika. Bu on dakikacık zaman içinde havalandırmaya iki dev koğuşun mahkûmu, tutuklusu çıkar. Ayrıca on iki büyük koğuşun pencereleri de, bizim havalandırmaya bakar. Havalandırma sırasında bu koğuş pencerelerine bakmak, birileriyle selamlaşmak, konuşmak, işaretleşmek yasak. Bakışmak, selamlaşmak, cezaevi koşullarına göre bir eylem başlangıcı. Yönetim, eli kolu bağlı biz mahkûmların selamlaşmasından bile korkuyor. Meriç boylarında devriye gezen Türk-Yunan askerlerinin bile selamlaşıp bakıştığı, cigara alıp verdiği dünyada, biz aynı ülkenin çocukları, hem de on dakikacık zaman dilimi içinde birbirimize bakmayacak, selamlaşmayacağız. Oysa içimizde ayrı

ayrı koğuşlarda kalan kardeşler, akraba çocukları var. Onların bakışıp konuşmaları da yasak. Havalandırmada da sesli düşünmek, kendi kendine konuşmak da yasak. Durum böyle olunca, duyulan, sert buyruklar oluyor yalnızca.

"Hey, önüne bak!"

"Kör müsün! Sana diyorum!"

"O taraftan değil, bu taraftan geçeceksin!"

"Bakınıp durma! Çakarım ha!"

"Gelirsem ayağımın altına alırım seni it!"

Koca günde Güneş'le havayla baş başa kaldığımız on dakikacık süre, böylesi azar ve küfürlerle geçer. Yalnızca bunlarla geçse iyi. Havalandırmaya girer çıkarken, koridor boyunca karşılıklı dizilmiş elleri coplu yüzlerce görevli, "Konuşma! Ne konuşuyorsun? Nerelisin sen?", sözgelimi, "Adanalıyım!" demişseniz, "Niçin Adanalısın?" gibi bahanelerle tekme, tokat ve cop yağmurundan geçirirlerdi bizi. Gördüğümüz on dakikacık Güneş'in bedelini sırtlarımıza inip kalkan sayısız coplarla öderdik. Uçları demirli postallarla uyluk kemiklerimize vururlar; ellerimizin üstü inen coplardan ceviz büyüklüğünde şişerdi. Koğuşa canımızı atınca, elimizi, kolumuzu, omzumuzu, belimizi tutardık. Böylesi coplamalara o denli alışmıştık ki, "Sana kaç cop değdi? Bu sefer ben iki copla kurtuldum. Bir tekmeyle sıramı savdım..." gibi konuşmalarla yediğimiz copların dökümünü yapardık.

Canımıza tak etmişti artık. Savaş halinde olduğumuz yabancı bir ülkenin tutsak kampında değildik. Dayağın kaldırılması, havalandırma süremizin günde iki saate çıkarılması hakkında dilekçe yazıp verdik yönetime. Yönetim bu isteklerimizi kabul etmediği gibi dilekçe vermemizi bile bir isyan başlangıcı, bir başkaldırı olarak gördü. On beşer dakikalık havalandırma süremizi de elimizden alarak, iki ay havalandırmaya ve yakınlarımızla "görüş"e çıkarılmamayla cezalandırdı

bizleri. Biz de bunu protesto etmek için açlık grevine başladık. Grevimiz üç haftadan beri sürüyor. Şimdiden bir arkadaşımız komaya girdi. Girsin. Kararlıyız. Ölümü çoktan göze almışız.

Kararlılığımızı cezaevi yönetiminin aklı almıyor. Ama bizim aklımız onların aklıyla sınırlı olamaz. Olsaydı içeride işimiz neydi ki? Koca günde Güneş'le iki saat baş başa kalmak, Güneş'i görmek, Güneş'i kazanmak, Güneş'ten pay almak istiyorduk. Güneş kimsenin mülkü değildi çünkü. Tutsak, mahkûm, tutuklu da olsak, bütün yeryüzü canlıları gibi Güneş'te bizim de hakkımız vardı. Güneş'i mutlaka kazanacaktık. Güneş'i yenemezlerdi.

Üç haftadan beri ranzalarımıza çakılmış yatıyoruz. Gözlerimiz tavanda, kıpırtısız, donuk, sonsuz bir doğa parçasına bakarmış gibi. Tavan üç karış üstümüzde oysa. Yanımdaki arkadaşlardan biri yatağından binbir zorlukla doğrularak, "Ulan daha ölmediniz mi?" diyerek şaka yapmaya çalışıyor kendince. Sesi özsüz, yağsız, kıraç. Mide ve bağırsaklarından hasta oldukları halde bizimle birlikte açlık grevi yapan iki arkadaşımıza sesleniyor sonra, "Ulan hastalar, siz de mi ölmediniz? Eğer ölmedinizse bizim ölmemize daha çok var," diyerek onların direncinden kendine moral çıkarıyor. Ranzasından iniyor sonra. Hareketleri ağır, uyuşuk ve cansız. İnerken ranzama tutunan elini görüyorum. Parmakları kuru bir iskeletten farksız, parmakları üstüne sarı deriden ince zarlar geçirilmiş gibi. Dönüp bir de kendi elime bakıyorum, hayret; benimkiler de öyle. Bileğim başparmağım kadar, başparmağım da serçeparmağım kadar incelmiş. Bir ölüm korkusu sarıyor içimi. Yaşadığımı kanıtlamak için hızlı hızlı soluk alıp vermeye çalışıyorum. Bir yararı olmuyor. O denli bitkin, zayıf düşmüşüm ki göğsüm sıkışıyor, ağrıyor. Ciğerlerim, göğsümü itecek gücü kendinde bulamıyor.

O ara ranzasından inmeye çalışan arkadaşım, beni

dürterek, altımızda yatan Şişman adlı arkadaşımızı gösteriyor. Eğilip bakıyorum. Şişman, *Güneş* gazetesinin okurlarına verdiği yemek tarifi kartlarını biriktirmiş, oyun kâğıtları gibi önüne açmış, imrenerek, ağzının sularını akıtarak yemek resimlerine bakıyor. Tepem atıyor. "Şişman ne yapıyorsun? Çabuk ver onları bana!" diyorum. Şişman, on iki numara cam gözlüğünün ardından bana gülümsemeye çalışıyor. Ama gülümsemesi yüzüne derin kazılmış açlık ve bitkinlik çizgilerini aşamıyor. Kartları isteksizce toplayıp veriyor bana. Kartları önüme açarak bakıyorum. Kartların üstünde pirzolalar, kebaplar, beytiler, etli sebzeler, dolmalar, haşlamalar, pilavlar, yumurtalar, kadayıflar, tatlılar... Öylesine imrendirici, soluk kesici bir görünümdeler ki; insanın aklını, midesini elinden alıyor. Açlık grevine isyan edeceği geliyor insanın. Oysa ölümü göze aldığımız bu grevde bu yemek kartları bir tür grev kırıcı, düşman görevi yapabilir, moralimizi bozabilir. Yırtmaya çalışıyorum kartları ama parmaklarım öyle cansız ki. Erimiş, yorulmuş, titreyen parmaklarımın yırtmaya gücü yetmiyor. Soluk soluğa kalıyorum. Kartları yatağımın altına gizlemek zorunda kalıyorum sonunda.

Çok üşüyoruz. Pijamalarımızın üstüne pantolonlarımızı, eşofmanlarımızı giymemize karşın üşüyoruz. Açlık grevinde insan akıl almaz derecede üşüyor. Canımız küçücük bir fırtınaya yakalanmış gibi titriyor. Yürümeye kalksan, bitkinlikten bacaklarının biri bir yana gidiyor, biri bir yana. Dizlerimizi çekip toplamaya dermanımız kalmıyor. Saçlarımız, sakallarımız suratımıza geçirilmiş karakıldan yumaklar gibi. Saçlarımız kuş yuvası gibi karışmış. Ağzımızda tek damla tükürük kalmamış. Ağızlarımız kuru bir çölden farksız. Yutkunmaya çalışıyoruz. Gırtlağımız zorlukla oynuyor. Dudaklarımız çatlamış, erimiş, mosmor. Dillerimizin üstü açlıktan kapkara.

İnsan aç olunca, kapı gıcırtısı bile büyük bir sesmiş gibi geliyor kulağımıza. Sinirlerimizi bozuyor ses. Üşümüş kalmış, uçamayan arılar gibi vızıltımız çıkmıyor. Yastıklarımıza alnımızı dayamış bekliyoruz. Neyi? Güneş'i ve ölümü... Çoğumuz son adımlarını atıyor gibi. Yan yana yatan bizler, ağzımızı yüzümüzü ters yöne çevirerek uyumaya çalışıyoruz. Soluklarımıza vuran bağırsaklarımızdaki dışkı kokuları bari karşımızdakini rahatsız etmesin diye.

Az önce ranzasından inen arkadaşımız, tuvalete gidiyor. Gitmesiyle geri dönmesi bir oluyor, işeyeceğinden değil, beklemenin verdiği sıkıntı ve alışkanlıktan. Bir haftadan beri tuvalete çıkmış değilim. Çıkma gereksinimi bile duymuyorum. Ağzımdan ne giriyor ki tuvalette o çıksın? Yine de alışkanlığım gereği tuvalete gitme isteği duyuyorum. Battaniyenin altından zorlukla çıkarak ranzadan aşağı iniyorum. Başım dönüyor. Sarhoş gibiyim. Sallana sallana tuvaletin kapısına dayanıyorum. Pantolonumun düğmelerini çözmek bile parmaklarım için başlı başına bir sorun. Kanım öyle çekilmiş ki, elimle, tenimin neresine bastırırsam bastırayım, tenim bembeyaz kâğıt gibi kalıyor. Bastırılan derimin altına birkaç dakika sonra azıcık pembelik geliyor. Kanım azalmış, pıhtılaşmış, durgunlaşmış iyice. Ayakta işemeye çalışıyorum. Çişim, üreli, sarı bir su gibi değil kıpkırmızı kan akıyor. İrkiliyorum. Elimi muslukta yıkayıp yatağıma geri dönerek durumu arkadaşlarıma açıyorum. Onlar, "Ohooo! Sen daha yeni mi fark ediyorsun? Biz bir haftadan beri kan işiyoruz!" deyince rahatlıyorum; onların kan işemeleri iyiye işaretmiş gibi. Benden sonra bir arkadaşım daha gidiyor tuvalete. Tuvalete değil, çişinden akacak kanı görmeye gidiyor.

Ufacık cep radyomun düğmesine basıyorum. Kulağımın ağzında yumuşacık, öğüt veren, tatlı, tüy gibi bir kadın sesi. Tursil'in daha beyaz olduğunu, süper formüllü Tursil'in daha beyaz yıkadığını, yağlı kirle-

ri söküp attığını söylüyor özendiren sesiyle. Üstümüzdeki giysilerin kirine, yağına o senin Tursil'inin gücü yeter mi acaba, diye düşünüyorum. Tanıtım sesi kısa sürüyor. Sonra bir ara müziği... Ve öğlen haberlerine geçiyor. Sesi açarak hepimiz kulak kesiliyoruz. Bizler için önemli olan üç haftadan beri sürdürdüğümüz açlık grevi. Bir koğuş dolusu genç insanın her an ölümle burun buruna kalmasının bir haber değeri olması gerekli değil mi? Arkadaşımız Şişman komaya girmek üzere. Bu nedenle radyoda bizimle ilgili kısacık bir haberin geçeceği kanısı yaygın hepimizde. Oysa ne gam! Radyoda, yaklaşan Ramazan Bayramı nedeniyle yurtdışından gelecek işçi vatandaşlarımızdan, Kapıkule girişindeki izdiham ve sıkışıklıktan, alınacak önlemlerden, yurdumuza bilmem ne kadar döviz gireceğinden söz ediliyor. Sonra İran-Irak Savaşı'na, Basra Körfezi bunalımına ve giderek küçülen haberlere geçiyor. Bitiyor. Bizlere dair tek bir sözcük yok. Hepimiz ölsek bile kime ne? Radyo, kulağımızı sömüren ufacık bir tuzak şimdi. Düğmesine hınçla basarak susturuyorum.

Az sonra çığlık, telaş ve kıpırdanma başlıyor. İçimizde en iriyarı olan Şişman komaya girmiş. Hepimiz yataktan inip başına toplanıyoruz. Şişman'ın. Açlık grevine başlamadan önce, "Sen değil bir ay, bir yıl bile aç kalsan bir şey olmaz," diye takıldığımız Şişman şimdi hepimizden önce komaya girmiş durumda. Yoksul büyümüş, yaşamı binbir zorluklar içinde geçmişti Şişman'ın. Dağlarda çobanlık yapmış; ekmek, bulgur, kara mercimekten başka yiyecek yüzü görmemişti. Askerlikten sonra kente inmiş, suculuk yapmış, sonra bir fabrikaya işçi olarak girmişti. Direnişten yatıyordu. Grevden önce hapishanenin verdiği taşlı bulguru bile bayılırcasına yer, "Ben bunları dışardayken bile bulamazdım," derdi. Karavananın içinde kalan artıkları bile, "Taamdır; yazık, kalmasın," diyerek siler süpürürdü. Dayanıklılığın da bir sınırı vardı demek ki.

Yirmi iki günlük açlık grevi yemiş bitirmişti Şişman'ı sonunda.

Şişman'ın komaya girmesi hepimizi canlandırdı. Yataklarımızdan doğrularak elimize geçirdiğimiz ayakkabı, tahta, kalemlerle ranza demirlerine vurarak gürültü çıkarmaya, cılız seslerimizle, "Dok-tor is-te-riz! Dok-tor is-te-riiz!.." diye bağırmaya başladık. Tam bir sinir boşalımıydı bu. Bağırır, çağırır, gürültü koparırken zorlanıyor; acı çekiyor; Şişman için doktor çağırıyorduk. Ölüme bu denli yaklaşmışken "Güneş"e olan hakkımızı almaya da kararlı olduğumuzu bütün dünyaya kanıtlamaya çalışıyorduk.

Bir arkadaşımız, "Boşuna bağırmayın! Doktor gelmez. Çünkü üç hafta önce bizi copladıklarında, bizi tedavi eden doktoru sürmüşler!" dedi. Bir başka arkadaşımız da, "Doğaldır sürmeleri. Adamcağız Tıbbiye'yi bitirirken ettiği Hipokrat yeminine sadık kalmış anlaşılan. Hipokrat yeminine değil de, patron yeminine sadık kalacaktı ki, tutunabilsin," diyor.

Doktorun gelmeyeceğini bile bile bağırmaya devam ediyoruz. "Dok-tor is-te-riz, Gü-ne-şi is-te-riz!.." Az sonra dışarda bir telaş oldu. Koğuşumuzun kapısı açıldı. Doktor yerine cezaevinin dış emniyetine bakan Yüzbaşı, yanında bir erle geldi. Erin elinde bir sepet dolusu armut vardı. Yüzbaşı, koğuşumuzun kapısında durdu. Sepetteki armutlardan sulu bir tane alarak hepimizin gözünün içine baka baka yemeye başladı. "Sivaslı" diye seslendiğimiz arkadaşımız, Yüzbaşı'nın sulu armudu yiyişine biraz fazlaca, imrenerek bakmış olmalı ki, Yüzbaşı "Ne o Sivaslı? Canın çektiyse al bir tane, sen de ye!" dedi ve yanındaki ere, Sivaslı'ya bir armut atmasını söyledi. Er, buyruğu yerine getirdi. Armutlardan irice birini, Sivaslı'ya doğru attı. Hepimiz Sivaslı'dan önce atılan armudu alarak pencereden dışarıya fırlattık. Yüzbaşı sinirlendi. Bir ayağını, uzun uzun yere vurdu. Sulu armudu karşımızda payır payır

yedikten sonra arkasındaki erle birlikte çıktı gitti.

Açlık grevimizi kırmak için daha önce neler yapmamışlardı ki. Bir keresinde koğuşumuzun kapı ve pencereleri ardına değin açtırılmış; pencerenin dışında, erlere kızgın mangal ateşinde, piknikteymiş gibi bol ızgara köfte, pirzola pişirtilmiş, kartonla yelletilerek tuzlu et ve yağ kokusunun koğuşumuzun içine dolması istenmişti. Bizler de bütün gücümüzle bağırıp çağırarak kapı ve pencereleri örtmeye çalışmıştık. Aynı Yüzbaşı şimdi de gelmiş, ölüme bir adım kala, bir koğuş dolusu genç insanı, bir sepet sulu armutla kandırabileceğini sanıyordu.

Bağırıp çağırmaya devam ettik "Doktor isteriz! Doktor isteriz! Güneş'i isteriz!" diye. Çığlıklarımız etkisini gösterdi. Bir cankurtaran aracı geldi bir süre sonra. Şişman'ı doktor denetiminde sedyeyle cankurtaran aracına alarak hastaneye götürdüler. Şişman, bizim Güneş'e olan hakkımızın bir elçisiydi.

Cezaevi savcısının, müdürünün, yüzbaşının, üçlü bir toplantı yaptıklarını duyduk. Sonra cezaevi müdürü geldi. Üç hafta önceki isteklerimizin tümünün cezaevi yönetimince kabul edildiğini, iki gün sonra başlayacak Ramazan Bayramı'nda dört gün açık görüş yapılacağını, görüşe çıkabileceğimizi söyledi gitti. Şişman'ın komaya girmesi hepimizi kurtarmıştı. Güneş'i yenememişlerdi. Hepimize görece bir canlılık geldi. Ranzalarımızdan ağır ağır indik. Birbirimize tutunarak havalandırmaya doğru yürüdük. Ne koridorda ne merdivenlerde eli coplu görevli asker yoktu. Dayak, baskı, küfür, tekme de yoktu. Yürüdük. Kafesten kurtulmuş kuşlar gibiydik. Ayaklarımız, eklemlerimiz günlerce şişmiş, kireçlenmişti. Yorulduk, adım atamadık bir süre. Havalandırmaya çıktığımızda dışarısı ilkin sonsuz ve çok büyük göründü bizlere. Dışarısı, günlerce daraltılan, yitirilen zamanlarımızı geri vermek istercesine bolca sunmaya hazırdı kendini. Ağır ağır duvarlara, birbiri-

mize tutunarak kuru betonun üzerine boylu boyunca uzandık. Sıcacık bir plaj kumunun üstündeydik sanki. Yukarıya, sonsuz mavi gökyüzüne baktık, baktık bir süre. Ve orada bizi kucaklamaya hazırlanan, Güneş'in dönen kocaman sarı tekerine el salladık...

Muvakkat Koğuşu

Hapse girdiği ilk gün, koğuşta kimse dönüp ona bakmadı. "Geçmiş olsun. Cezan neydi? Kaç yıl yedin?" demedi. Yüzlerce kişi vardı koğuşta oysa. "Merhaba" demiş olmak için gözüne kestirdiği birine usulca yanaştı. Adam, niyetini anlamış gibi yüzünü hemen başka yöne çevirdi. Koğuşa her gün o kadar çok hükümlü ve tutuklu giriyor çıkıyordu ki, kimsenin kimseye aldırış ettiği yoktu. Herkes insandan bıkmıştı. Hapishanede insanlar tanıştırılmazlardı pek. Buna gerek de duymazlardı, tanışmak için acele de etmezlerdi hiç. Kimsenin kalkıp bir yere gittiği yoktu ki. Tanışıp konuşmak için nasıl olsa vakit boldu. Günler, haftalar, aylar önlerindeydi. Gece gündüz aynı koğuşta, aynı havalandırmadaydılar. Tanışsalar bile de öyle uzun boylu peşreve, törene gerek kalmazdı. Dört duvarın arasında aralarındaki sınırların çoğu kalkmıştı zaten.

Yorgundu. Bütün gününü, bütün geceyi emniyette ayakta geçirmişti. Oturacak bir yer aradı, yoktu. Yerler akıl almaz derecede pis ve tozdu, çöplüktü. Yepyeni giysileriyle o çöplüğün, tozlu, pis betonun üstüne oturamazdı. Eski bir gazete parçası aradı. Onu da bulamadı. Gazetenin eskisi bile değerliydi. Bir köşede gazetelerin üstünde oturan üç kişiye çekine çekine yanaştı. "Dostlar, varsa bir eski gazete verir misiniz?" dedi.

Adamlar dik dik baktılar. "Nereden dostun oluyormuşuz senin?" deyince, verecek yanıt bulamadı. Uzun boylu olanı, yanındakine, "Kardeşe bir gazete verin!" dedi. Verilen gazeteyi aldı, yere serdi, üstüne oturdu. "Burası ne biçim koğuş?" diye söylendi. "Acelen ne?" Öğrenirsin," dedi gazeteyi veren. "Bu çöplüğün içinde ceza mı çekilir!" diyerek sızlanınca. "Çok söylenme hemşerim! Cezanı ister çek, ister çekme! Kimin umurunda!.." diye terslediler onu.

Dev koğuş, daha önce gördüğü hapishane koğuşlarından hiçbirine benzemiyordu. İzmarit, çöp, kâğıt yığınlarının üstüne hangar büyüklüğünde kocaman bir bina oturtmuşlardı sanki. Eni on sekiz-yirmi, uzunluğu kırk metreden fazlaydı. Tozlanmış yüzlerce, binlerce örümcek ağı, tavanda keseleşmişti, sarkıyordu. "Muvakkat Koğuşu" diyorlardı adına. Aslı eski bir sinema salonuydu. Bir kültür ve eğlence salonunu kapatmışlar, seyirci yerine hükümlü ve tutukluyla doldurmuşlardı içini.

İki kişi geldi yanına. Yarım ağızla, "Geçmiş olsun!" dedikten sonra koğuş kurallarını söylediler. Kurala göre, yeni giren herkes beşer lira verecekti. "Niçin? Bu pis yere girdiğim yetmiyormuş gibi üste bir de para mı vereceğim?" Adamlar fazla azgın ve baskın görünüyorlardı. "Ulan burası otel mi de sana yer göstereceğiz?" diye horozlandılar. "O zaman benden istediğiniz ne parası?" diye yineleyince, "Muvakkat'a ayakbastı parası. Koğuş ağalarına vereceğiz," dediler. "Peki, koğuş ağaları kim? Onlar gelsin, istesinler," deyince karnına birkaç yumruğu birden yedi. Daha da yiyecekti, beş lirayı çıkarıp vermeseydi. Kimse dönüp bakmıyor, arka çıkmıyordu. Kime anlatacaktı derdini? Koltuğunun altına iki bıçak soksalar kim arayacak, kim soracaktı?

Canı sıkılmıştı. Yerinden kalktı. Dev koğuşun içinde yürümeye çalıştı. Her yan vıcık vıcık insan doluydu.

Adım atacak yer yoktu. O ara kendisi gibi beton üstüne çökmüş, oturmuş, temiz giysili biriyle selamlaştı. Bir saat kadar önce getirilmişti koğuşa o da. Koğuşa yeni girmiş olmanın getirdiği bir yakınlıktı belki aralarındaki bakışma. Niçin tutuklandığını da bilmiyordu adam. Emniyette hayli dayak yemişti. Yüzü, alnı, ellerinin üstü mosmor şişler içindeydi. Bir süre konuştular. Bu süre içinde koğuşta hayli eskimiş olduklarını gördüler. Çünkü sekiz tutuklu daha getirmiş atmışlardı içeriye. Muvakkat Koğuşu daha kalabalıktı şimdi.

İnsanın içinde bulunduğu psikolojik ortam değişince, algıları da değişir. İnsanın içinde daha önce var olan yaşanılmış, kazanılmış kimi güzel duygular kaybolur gider. Yerini karamsarlığa bırakır. Şaşırır kalır insan, "Niye böyle oldum? Kim aldı o duygularımı içimden?" diye. Sonra sonra anlamaya başlarsın, o güzel duygularının iğrenç hapishane yaşamından ürkerek geri çekildiğini, geçici bir dinlenceye çıktığını.

O psikoloji içinde tuvalet gereksinimi duydu. Elini yüzünü yıkarsa iyi gelebilirdi. Tuvaletin yerini sordu, kalabalık bir yer gösterdiler. İkili sıralar halinde dizilmiş insan kalabalığının sonuna doğru yürüdü. Ve o zaman anladı o ikili insan kuyruğunun tuvalet sırası olduğunu. Hele hele tuvalet önü daha bir kalabalıktı. Tıklım tıklımdı. Koca koğuşta iki tuvalet vardı. Onların da kapıları sökülüp alınmıştı. Yere uzatılan tuvalet kapılarının üstüne dört kişi uzanmış yatıyordu. Kuru, pis, tozlu, betonun üstünde günlerini geçirecekler için o kapılar hiç yoktan iyiydi. Tuvalete yukarıdan şıpır şıpır sular damlıyordu; ne suyu olduğu belirsizdi. Mahkûm ve tutukluların çoğu soyunmuş, üstlerinde kalan kirli, sarı, pis iç donlarıyla buz gibi suyun altına girmiş duş alıyor, giyiniyorlardı. Yerler alabildiğine ıslak, çamur, çöp, pislik içindeydi. Soğuk suda bazı mahkûmlar tıraş oluyor, uzamış sakal kıllarıyla kararmış sabun köpüklerini yerlere atıyorlardı.

Midesi bulandı, elini ayağını yıkamaktan vazgeçti. Her yan dayanılmaz pislik, tuvalet, ayak kokusu içindeydi. Ağzının içi de leş gibiydi. Alışkanlığı gereği bir cigara yakıp ağzına koyduysa da, içemedi. Yıllardır içtiği cigara, ağzına zehir gibi geldi.

Memur giyimli biri ilişti gözüne o ara. Tanıştılar. Bir bankanın şube müdürüymüş. Bank-Sen çalışmaları nedeniyle almışlardı içeriye onu. Sekiz aydır içerdeydi, hâlâ da mahkemeye çıkarılmış değildi. "Beni gece yarısı almaya geldiler," diyordu. "Yaz geceleri bilirsin sıcak olur. Bu yüzden şortla yatardım. Polisler evimi bastılar. Zorla içeri girdiklerinde, şortlu halimden utandım. İnsani bir alışkanlığım gereği, 'affedersiniz' deme gereği duyarak pantolonumu giymek istedim. Şefleri, pantolonumu çekip aldı elimden; pantolonumda silah olduğunu sanarak. Yanıldığını anlayınca da geri verdi, 'Giyin çabuk!' dedi. Giyindim. Karımla kucaklaştım. İki küçük kızım ağlıyordu. Gece yarısı karşılarında birdenbire elleri makineli tabancalı polisleri görünce korkmuşlardı. Onları öptüm, teselli ettim. 'Bir şey yok, korkmayın. Sabaha dönerim,' dedim. Gerçekten de inanarak söyledim bunu. O durumda çocuklarıma yalan söylemezdim ben. 'Dönerim!' dedim. Çünkü polislik-mahkemelik hiçbir suçum yoktu. Ama gel gör ki, sekiz aydır bu maymunların içindeyim..."

Koğuşta bir hareketlenme oldu. "Yemek yenilecek!" sesleri duyuldu. Herkes kapıya doğru yürüdü. Onca insan, nerede, nasıl yemek yiyecekti? Merakla kapıya doğru yürüdü, beklemeye başladı. Koğuşa girdiği zaman kendisinden yumruk zoruyla beş lira ayakbastı parası alan iki kişi yanında bitti. "Sen boşuna sıraya girme! Uğraşma! Sana yemek yok!" dediler. "Neden yokmuş?" diye sorunca, "Beş papeli verirken fazla konuştun. Gene fazla konuşuyorsun," dediler gittiler. O da "Zaten iştahım yoktu. Yiyeceğim yemek sizin olsun," dedi. Bir kenara çekilerek, yemek için sıraya gi-

renleri izlemeye koyuldu. Ellerine yağlı, kirli ucuz naylon tabakları alan herkes sıraya geçti. Ortaya iri bir kazan getirildi. Eli kepçeli biri, sıraya geçenlerin tabaklarına birer kepçe yemek koyuyordu. Yemeğini alanlardan kimi yatağının üstüne, kimi yerdeki kâğıt, çöp, izmarit karışımı pisliğin üstüne tabağını koyup yemeye başladı. Kalkan tozlar, yemek tabaklarının üstünden karşıdan karşıya atlayanlar vardı. Gazetesi olanlar yere sermişler, yemeklerini oturarak yiyorlardı. Yenilen yemeğin türü de belirsizdi. Et yemeği değildi, lahana çorbası desen hiç değildi. Donmuş, sapsarı yağlı çorbaya benzeyen renkli bir suydu.

Yemek bitti. Naylon tabaklar tuvaletin buz gibi suyunda çalkalandıktan sonra yatakların altlarına sokulup saklandı. Yemek sonu, "sayım var" sesleri duyuldu. Akşam sayımıydı bu. Kalın yüksek duvarların dibine yüzlerce kişi dizilerek ayakta beklemeye başladı. Uzaktan sayı sayan sesler duyuldu. Sesler sanki bir tepenin ufkundan gelir gibiydi. Sayı sayan sesler ona yaklaştığı zaman sayılan rakam iki yüzü çoktan geçmişti. Yanındaki 321'i saydı, o da 322'yi. Ve sesler uzadı gitti. Sayım sonunun son rakamı 390'da mı bitti, 400'de mi, anlaşılamadı. Sayım sonu herkes dağıldı.

Nerede yatıp nerede kalacaktı şimdi? Henüz yatacağı yeri de yoktu. Sırtını duvara vererek çaresizce beklemeye başladı. Uzaktan, "Çay çay!" sesleri duydu. Sevindi. O pisliğin, kargaşanın içinde sabahtan beri kursağına sıcacık demli bir çay girecekti demek. Sırtını duvardan alarak, sesin geldiği yöne, "Çaycıı! Çaycıı!" diye bağırdı. Çaycı az sonra yanından geçerken bir tuhaf baktı yüzüne. "Kır kahvesinde miyiz ulan dellek?" diye azarladı onu. "Bilmiyor musun ki, burada çayları koğuş ağaları içer?" "Olsun, koğuş ağalarından sonra da biz içeriz. Parasıyla değil mi?" Çaycının yanıtı yerine uzaktan koğuş ağalarının birinin gür sesi duyuldu: "Lan burada herkes keyfine göre hareket ede-

mez. Burası dingonun ahırı değil. Gelirsem sıçarım senin aldığın cezanın içine!.."

Koğuş ağaları, kendileri için yapılan çayı istediği için öfkelenmişlerdi ona.

O arada gençten biri geldi koluna girdi. "Gel, pisliğe bulaşma! Sen efendi birine benziyorsun. Benim yatağıma otur!" dedi. Sevindi. Sonunda insanlıktan anlayan birileri çıkmıştı işte. Genci izledi. Gitti, onun yatağına oturdu. Cigara verdiler, içti. Üç kişiydiler. Bir süre hoşbeş ettiler. Sonra üç genç kendi aralarında konuşmaya başladılar. Konuşmaları hep top, tank, leopar tankları üstüneydi. En çok da leopar tanklarından söz ediyorlardı. Şaşırdı. Üç gencin üçü de çok gençtiler, askerliklerini yapmış olamazlardı. Yaşları en fazla on yedi-on sekizdi. Dayanamadı, "Askerliğinizi yaptınız mı?" diye sordu. Üç genç şaşırdı. "Ne askerliği?" dediler. "Ama durmadan top ve tanklardan söz ediyorsunuz?" deyince, gençler gülmeye başladılar. "Sözünü ettiğimiz tanklar o tanklar değil ağabey. Bizim burada çok bit var da. Tank dediğimiz onlardır," yanıtını alınca, bu kez şaşıran kendisi oldu.

Kimi yataklarda üç, kimi yataklarda dört-beş kişi birden yatıyordu. O korkunç kalabalıkta herkes durmadan cigara içiyordu. Salonun yüksek tavanında kat kat duman bulutları oluşmuştu. Koğuşun en ufak havalandırması, penceresi, deliği yoktu. Başı, o ağır, dayanılmaz pis koku ve dumandan patlayacak haldeydi. Her türde, tipte, boyda, yaşta, giyimde mahkûm ve tutuklu vardı. Kimisi tozlu, çöplüğe benzeyen betonun üstüne oturmuş, ayaklarını uzatmış, pisliğe, ortama tutsak olmuş, sere serpe yatıyordu. Üç gençse hâlâ aralarında konuşuyorlardı. Koğuşun tümü böyleydi. O pislik, ağır duman, keskin ter kokusu içinde insanlar ne kadar rahattılar. Gülen, şakalaşan, yârenlik edenler bile vardı. Oysa onun yatacağı bir yer bile yoktu. Açtı, susuzdu üstelik.

Genç arkadaşına, "Yatacak bir yer bulabilir miyiz?" diye sordu. Genç, "Merak etme, şimdi hallederiz," dedi. Yatağından indi gitti. Az sonra geri geldiğinde yüzü gülüyordu. "Tamam, sana yatacak bir yer buldum. Beni izle!" Birlikte gittiler. Bir başka yerde, bir başka yatağın üstünde üç kişi vardı. Onlara, "Bu arkadaşı da yanınıza alın!" dedi. Üç gençten biri, "Elbette, buyursun!" dedi. Getiren genç gitti. O yalnız kaldı. Meğer o yatakta kendisi dahil tam dört kişi nöbetleşe yatacaklarmış. "Sen yorgunsan şimdi yat. Vakti gelince biz seni uyandırır, sonra da biz yatarız," dediler. Şaşırdı. Hep kendine ait bir yatağı olacağını sanmıştı. Çaresizdi. Yatağa uzandı. Yatağın içi taş gibiydi. Yarı toprak, yarı kıtık doluydu. Yorganın, döşeğin yüzü yıllardır ne yıkanmış ne de havalandırılmıştı. Yorganın içinde neler olduğu da belirsizdi. Yatağın, yorganın yüzü, ıslatılmış bir pul arkası gibi yapış yapıştı, kirden yağdan, pislikten. Kim bilir kendinden önce o yatakta kimler yatmış, kimlerin sırtı, soluğu değmişti. Uzandı ama uyuyamadı. Gözüne uyku girmedi. İster istemez kendisiyle birlikte yatağı paylaşacak olan üç kişinin konuşmalarına kulak verdi. Onlar da durmadan tophaneden, toplardan, tanklardan söz ediyorlardı. Muvakkat'ta bütün böcek adlarını askerileştirmişlerdi. "Tophane, top" adlarının da tahtakurusu cinslerine denildiğini orada öğrendi. Herkes kaşınıyor, deviniyor; kaşınırken bir ağaç kurdunun çıkardığı kart kurt sesleri çıkarıyordu. Kimisi de soyunmuş, giysilerindeki bitleri temizliyordu. Hiçbir şey ayıp değildi. Mahkûmun biri, yanındakine, "Bakıp durma! Tespihin yoksa, sen de bit kır, öldür. Hem faydan olur hem de vakit çabuk geçer!" diyordu. Mahkûmlardan biri, delik deşik olmuş atletinin bitini kırmaktan bıktı. Sinirlendi. Atleti bir kapışta soyup çıkardı ve tuvalete doğru fırlattı. "Zaten eskiydi, temizlemeye değmez!" dedi. Bir başka mahkûm da, koştu, atılan delik deşik olmuş, bit ve böcek dolu atle-

ti sevinçle alıp sırtına giydi. "Oh be!" dedi. "Yaşadım. Bu atlet bana iki ay yeter!"

Uykusu vardı, uyuyamıyordu. Açtı, yiyemiyordu. Susuzdu, canı su istemiyordu. Birden aklına tuvalet geldi. Tuvaletin önü boşalmış mıydı acaba? Hiç olmazsa elini, yüzünü yıkar, biraz kendine gelirdi. Kalkıp gitti. Hayret, o ikili insan sırası aynen duruyordu. Tuvalet girişine iğne atsan yere düşmezdi. Sıraya girdi. Bir saat sonra yüzünü yıkayıp geri yatağına dönebildi. Yatakta uyuma, yatma süresi dolmuş değildi. Uzandı. Mendilini çıkarıp yüzünü örttü. Uykusu ile uyanıklığı arasında daldı gitti. Sonra uyandırıldı. "Süren tamam!" dediler. Kalktı. Başı kurşun gibiydi. Ağrıyordu. Yerine bir başkası rahatlıkla uzandı.

Muvakkat Koğuşu'nda sabah telaşı başladı. Herkes akşamdan gazete kâğıtlarına sarıp özenle sakladığı yağlı, pis naylon tabaklarını, kaşıkları eline aldı. Kahvaltı için sıraya girdi. Ranza altları fare pisliği, sümük, balgam, tükürük, kâğıt, kirli giysi ve izmarit doluydu. O denli çok fare pisliği vardı ki, bunun ancak sabah olunca ayırdına varabildi. Herkes ekmeğini, tabağını o fare dolu ranza altlarına saklayıp koyuyordu. Ranza altları birer fare yurduydu. Bu insanlar, bunca pisliğin, kirin, çöpün içinde nasıl yaşayabiliyordu? Sert, çok sert kuru ekmeklerin kabuğunu fareler yiyemiyor, ancak ekmeğin içini oyup yiyebiliyorlardı. Mahkûmlar da gelerek, büyük bir rahatlıkla ekmeğin dışını yiyorlardı. Fareler içini oyup yedikleri ekmeğin içine kara kara sıçmışlardı. Kimsenin aldırış ettiği yoktu. Ekmeğin içine üfleme gereği bile duymadan, tatlı bir helva gibi yiyor, "Ne yapalım? Yaşamam lazım arkadaş!" diyorlardı. Fareler kedi büyüklüğündeydiler. Burası Muvakkat Koğuşu değil, bir fare üretme çiftliğiydi. Yerler tükürük, balgam, sümükle doluydu. Yere düşen bir ekmeği alıp rahatlıkla yiyorlardı. Devlet, yasalar, bu insanları ne diye içeri atardı? Suç işlediler, ıslah olsun-

lar, sonra da dışarı çıkınca topluma uygun birer insan olsunlar diye değil mi? Bu insanlar bu ortamda ıslah mı olurlardı, yoksa topluma kazandırılmış yeminli birer düşman mı olurlardı?

Her çöplüğün kargaları vardır. Muvakkat Koğuşu'nun da kargaları, leş yiyen kuzgunları vardı. Onlar akbaba, kuzgun; gariban, sessiz mahkûmlar ise, eti yenilecek birer kuştular. Koğuş ağalarının yeme içmeleri ayrıydı. Yatıp kalktıkları yerler, vaktiyle sinema salonunun makine dairesi olarak kullanılan özel odalardı. Orası, Muvakkat'ın Hilton'uydu. Süslenmiş, düzeltilmişti iyice. Kimin parasıyla? İçeri girip çıkan mahkûm ve tutuklulardan zorla alınan beşer liralarla. Hapishane yönetiminin adamlarıydı onlar. Gardiyanların ceplerini sıkça görürlerdi. Onlar için hapishane yaşamı bir tür övünme nedeniydi. Çocuklukları sübyan koğuşlarında, delikanlılıkları, babalıkları hep hapishanelerde geçmişti. Başarıları, başarısızlıkları, övünçleri, anıları, arkadaşlık, dostluk anlayışları hep hapishane üstüneydi. Özgürlüğü hapishanelerde bulabilen kişilerdi onlar. Onların tek dostu aşılmaz duvarlardı. Muvakkat Koğuşu'na günde en az on beş-yirmi kişi girerse, bir o kadar da tahliye olarak başka koğuşlara gönderilenler vardı. Gidenden beş, girenden beş alındığı zaman, oturdukları yerde koğuş ağalarının günlük gelirleri yüz elli-iki yüz lirayı bulur da geçerdi bile. Oynadıkları kumarlarda üttükleri paralar da işin cabasıydı. Yanlarında her türlü alet, ustura, bıçak, tabanca, sustalı bulunurdu. Yıkandıkları zaman, sırtlarını yoksul garibanlara keseletir, giysilerindeki bitleri bile onlara ayıklatırlardı. Çayları demli, sıcak gelirdi. Her şeyleri "hizmete özel"di. Yatıp kalktıkları makine dairesinin özel odasının kapısına kocaman bir yazı yazdırmış asmışlardı: "Bu dünyada biz varız. Kargadan başka kuş tanımayız..." Oysa herkes cezasını yüklenmiş gelmişti oraya. Kimsenin kimseye baskı, zulüm yap-

maya hakkı yoktu sözde. Ama en büyük baskıyı, devletin en güçlü olduğu hapishanelerde bizzat yine devletin kendisi yapıyordu. Dört yüze yakın bir hükümlü ve tutuklu kalabalığını tıkabasa doldurarak... Aslanı kediye boğdurarak...

Ve bütün bunlar, savaş halindeki bir ülkenin tutsak edilmiş kampında geçmiyordu. Para babalarının çılgınca eğlendiği, kayak yaptığı, boyalı basında, medyada dedikodularıyla yer aldığı, sağlıklarına sağlık kattıkları güzelim Uludağ otellerinin hemen birkaç yüz metre aşağısında, Bursa Hapishanesi'nin ünlü Muvakkat Koğuşu'nda oluyordu; ve hemen her gün yaşanıyor, tekrarlanıyordu. Yıl 1984'tü.

Sevk

Tümümüz gençtik; üniversite ve yüksekokul öğrencisiydik. Genç olduğumuz için suçluyduk; "gençlik" kimliğimizle suçluyduk... Birçoğumuzu, "Senin tipini beğenmedik, öğrenciye benziyorsun. Gel bakalım!" diyerek gözaltına almışlar, dev bir binanın bodrumuna, gereksiz eşyalar gibi atmış gitmişlerdi. Sonra ya unutmuşlardı ya da o kadar çok genci, "Sen de öğrenciye benziyorsun, gel bakalım!" diyerek almış getirmişlerdi ki; hangimizi, ne zaman, niçin gözaltına aldıklarını bilemez olmuşlardı.

Küçücük bir grubun gösteri ve yürüyüş yaptığı, pankart açtığı bir meydanla çevresine yapılan bir gözaltı operasyonunda, yirmi yaşlarında, eli bastonlu, görme özürlü bir genci de yakalamış getirmişlerdi. Görme özürlü gencimiz, kendisinin, "Altı Nokta Körler Derneği" üyesi olduğunu boşuna anlatmaya çalışmıştı. Bastonunu, sopa diye elinden çekmiş almışlar, sonra da, "Bana bak, bize kör numarası yapma! Yürrü! Kör olup olmadığını merkezde bize anlatırsın!" diyerek getirmişlerdi.

Kıraathanelerden birine yapılan ani bir operasyonda, maç dönüşü kıraathanede çay içmekte olan bir basketbol takımını da topluca gözaltına almış getirmişlerdi. Basketbolcular, operasyonu yapanlara, "Biz sporcuyuz.

Basketbol takımıyız. İşte lisanslarımız!" diye diretmişlerse de dinletememişlerdi. "Tamam, sporcusunuz ama, şimdi sizinle uğraşamayız. Derdinizi merkezde anlatırsınız!" diyerek, onları da toplamış getirmişlerdi.

Tümü de atletik yapılı, uzun boylu gençlerdi. Tek tip eşofmanları, spor ayakkabıları ile aramızda dolaşıyorlar, dertlerini kime anlatacaklarını bir türlü bilemiyorlardı.

Bodrum kapısının kibrit kutusu büyüklüğündeki deliğinden, dışarıdaki nöbetçi jandarmaya yalvarıyorlardı:

"Kardeşim, yetkililerden birine haber ver, gelsin. Bizi boşuna tıktılar buraya. Bizim politikayla, sağla solla bir ilgimiz yok. Bizler sporcuyuz, basketbol takımıyız. Üstelik yarın maçımız var. Eğer yarınki maça çıkamazsak hükmen yenik sayılırız, küme düşeriz. Ne olur, yetkililerden birini çağır, gelsin konuşalım..."

Nöbetçi jandarma oralı olmuyor, hep aynı sözcüklerle karşılık veriyordu:

"Konuşmak yassak hemşerim!"

Basketbolcular, sinirleniyorlar, duvarları yumruklıyorlar, "Lanet olsun! Nereden de o kıraathaneye oturmuştuk," diye söyleniyorlardı.

Onlardan haftalarca önce gözaltına alınmamıza, sayıca çok olmamıza karşın bize danışmıyorlar, aramıza bile karışmıyorlardı. Başlarına gelenlerin sorumlusu bizlermişiz gibi inadına bizlerden uzak duruyorlar, kuşkuyla bakıyorlardı bize.

Bizler yardımcı olmaya, elimizden geldiğince onları uyarmaya çalışıyorduk:

"Kardeşim, siz yarınki maçı, küme düşmeyi falan unutun; içinde bulunduğunuz durumu anlamaya çalışın. Sizleri de bizim gibi gözaltına almışlar, isterlerse sizi doksan gün gözaltında tutabilirler. Onun için çocukça yakınmayı falan bırakın da, analarınıza babalarınıza haber gönderin, avukat tutsunlar."

"Kardeşim, biz sizler gibi örgüt üyesi değiliz. Bizler sağcı solcu da değiliz. Bizi kendinizle karıştırmayın," diyorlardı.

"Bizim sağcı solcu veya örgüt üyesi olduğumuzu nereden çıkarıyorsunuz? Biz, hepimiz üniversite ve yüksekokul öğrencisiyiz. Şu anda içimizde İstanbul Tıp'ta, Teknik Üniversite'de okuyan arkadaşlarımız var," dememize karşın, uzak duruyorlardı.

Bizler de hafiften dalgamızı geçmeye çalıştık.

"Sizleri gözaltına aldıklarına göre kesin bir örgüte dahil edeceklerdir. Durmadan biz basketçiyiz diyorsunuz. Eh, basketbol takımından iyi örgüt mü olur?" diyerek kızdırmaya çalışıyorduk onları.

Görme özürlü genci bir hafta sonra, basketbolcuları da on bir gün sonra salıverdiler. Saçları sakalları birbirine karışmış, kirlenmiş, perişan olmuşlardı salıverildiklerinde.

Bizleri ise gözaltına alınmamızdan beş hafta sonra bodrumdan çıkardılar. Dev binanın iki yüz metre uzunluğundaki koridorunda sıraya soktular. Ellerimize kelepçeler, ayaklarımıza zincir taktılar. Sonra da, koridorun iki yanına karşılıklı dizilmiş olan elleri coplu, yüzlerce "görevli"nin arasından, tekmeler, tokatlar, coplar, yumruklar yiye yiye yürütmeye başladılar bizi. Başımıza, ensemize, sırtımıza, kıçımıza o denli yumruk ve cop inip kalkıyor, o denli çok tekme yiyorduk ki, anlatılamaz. İçgüdüsel bir devinimle ellerimizle kendimizi korumaya, ensemizi, yüzümüzü örtmeye çalıştıysak da, kelepçe ve zincirlerin kısalığı yüzünden yeterince yapamıyorduk bunu. Tekmelerin, copların etkisiyle yüzükoyun düşenler, birbirimize zincir ve kelepçeyle bağlı olduğumuz için yerlerde sürüklenenler, yığılıp kalanlar vardı. Bu kez, ayağa kalkıp yürümemiz için daha çok dövülüyorduk. Onlar dövdükçe yerden kalkmamız zorlaşıyordu. Tam anlamıyla bir işkence ve zulümdü bu. Beş haftadan beri bilmediğimiz bir neden-

den ötürü gözaltında tutulduğumuz yetmezmiş gibi, savaş tutsaklarına bile reva görülmeyen bir aşağılama, zulüm ve işkence yapılıyordu bizlere.

İki yüz metrelik koridorun bir ucundan öbür ucuna, tekme, cop, yumruk yağmuru altında yürütüldükten sonra, büyük bir avluya çıkardılar bizi. Sayımız doksanı geçiyordu. Zincir ve kelepçelerimizi çıkararak avlu duvarının dibinde "esas duruş"a soktular bizi. Avlu karlar içindeydi. Dondurucu şubat soğuğunda hepimizi akıl almaz bir titreme aldı. Ellerimizi koltukaltımıza sokmamız, ağzımıza götürüp soluğumuzla hohlamamız, kıpırdamamız bile yasaktı.

"Esas duruş göster! Esas duruş göster!" diye bağırıyorlar, sonra da, "Sizi vatan hainleri sizii! Göstereceğiz dünyanın kaç bucak olduğunu size!" diye söyleniyorlardı.

O arada görevliler, kapatıldığımız bodrum katın izbe köşelerinde bıraktığımız özel eşyalarımızla çantalarımızı getirerek karla kaplı avlunun ortasına yığdılar. Birden, bir "Dikkaaat!" sesi duyuldu. Ardından, "Başgörevli" göründü. Dev binanın merdivenlerinden ağır ağır inerek, cilalı, parlak botlarının üstünde hafifçe yaylanarak kinle ve öfkeyle bakmaya başladı bize. Elli yaşlarında, kır saçlı, rakı göbekliydi. Sağ elinde tuttuğu copu, sol avucunun içine iştahla vuruyor; haftalardır bodrumun nemli, izbe koşullarında kalmaktan, yediğimiz dayaktan bunalmış, saçı sakalı karışmış bizlere aşağılık yaratıklarmışız gibi bakıyordu.

"Her türlü dergi, kitap, gazete okumak, eşyalarınız arasında bulundurmak yasaktır," dedi. "Eğer bu saydıklarımdan birini bundan sonra eşyalarınızın arasında görecek olursam, kemiklerinizi kırdırır, katıksız hücre hapsine atarım. Orada çürürsünüz. Ancak leşiniz çıkabilir dışarı."

"Başgörevli"nin konuşmasının ardından, öbür görevliler, ortada duran çanta ve özel eşyalarımızın içinde

ne kadar teksir kâğıdı, dergi, kitap, defter, gazete varsa çıkararak karın üstüne yığdılar. Hepimiz yüksekokul ve üniversite öğrencisi olduğumuz için, çantalarımızda defterden, dergiden, kitaptan, gazeteden başka bir şey yoktu. Yüksek Mimar Mühendislik'te, İstanbul Tıp'ta okuyan arkadaşlarımızın çizim ve ölçüm cetvelleri ile hastaların sırtını dinlemeye yarayan kulaklık aygıtlarına da el koymuşlardı; onlar da yığılan eşyalar arasındaydı. Çantalarımızdan çıkarılan gazeteleri, romanları, dergileri, karın üstüne tepeleme yığdılar. Rastlantıya bakın ki, kitap yığınının en üstünde, ünlü romancımız Yaşar Kemal'in *İnce Memet*'i ile Maksim Gorki'nin *Ana* romanı görünüyordu. İnce Memet, "Günümüzün Abdi ağalarını görün işte!" der gibi anlamlı bir biçimde kalmıştı kitap yığınlarının üstünde.

Ortaya yığılan yüzlerce defteri, kitabı, dergiyi, gazeteyi, görevliler çuvallara doldurarak sırtladılar. Yakmak üzere kalorifer kazanının olduğu yere götürdüler. Az önce yediğimiz dayağın acısını unutmuş; derin bir hüzne kapılmıştık. O kitapların, dergilerin sayfalarında, satır altlarını çize çize okuduğumuz, notlar aldığımız nice güzellikte yoğun tümceler, düşünceler vardı. Şimdi onlar yanacak, küle dumana karışacaktı. İçimizi saran bu umut kırıklığı, kıpırdanmalara neden olunca, "Başgörevli" bağırdı.

"Dik durun lan! Dik durun! Burada arkadaşlık, dostluk yoktur. Burada sağ sol meseleleri konuşulmaz. Burada ancak vatan millet meseleleri konuşulur. Burada herkes kendinden sorumludur. Ortak yaşamakmış, yemek ortaklığıymış gibi şeylere burada yer yoktur," dedikten sonra coplu elini bize doğru salladı:

"Sen, sen, sen, üçünüz gelin buraya!"

"Acaba hangimizi çağırıyor?" diye birbirimize bakınırken, Başgörevli, öfkesinden kudurdu:

"Lan, dik durun diyorum size! Dik durun! Kime gel dediğimi onlar gayet iyi bilirler."

Üç arkadaşımız çekine çekine çıktılar öne. Üçü de iriyarıydı. İriyarı oldukları için seçilmiş gibiydiler.

Başgörevli, öbür görevlilere buyruk verdi:

"Alın bunları içeriye!"

"İçeriye" sözü, "dövün" demekmiş meğer. Görevlilerin dokuzu-onu birden saldırdı arkadaşlarımıza. Üçünü de yerlerde sürükleyerek, kıyasıya dövmeye başladılar. Akıl almaz bir zevk ve öfkeyle yapıyorlardı bunu. Copları arkadaşlarımızın neresine gelirse gelsin vuruyorlar, bağıra çağıra ağza alınmadık küfürler savuruyorlardı.

Gözlerimizin önünde dövülen bu üç genç arkadaşımızın ağızlarından, burunlarından kanlar boşanıyor; gözleri, yüzleri şişiyor, dudakları patlıyordu. İriyarı üç arkadaşımızı sanırım bizlere gözdağı vermek için seçmişlerdi.

Dövülen arkadaşlarımızdan en iriyarı olanı, ağzından burnundan kanlar fışkırtarak bağırdı:

"Arkadaşlar, şerefsiz bunlar, şerefsiz!"

Başgörevli, elini kıçının üstünde toplayarak kasıldı.

"Aslanım, bizim şeref anlayışımızla sizin şeref anlayışınız farklıdır. Asıl şerefsiz olan sizlersiniz," deyince, ağzından burnundan kanlar fışkıran arkadaşımız "Evet, doğru söylüyor arkadaşlar. Onların şeref anlayışıyla bizim şeref anlayışımız farklıdır. Halimizi görüyorsunuz; üç kişiye on kişi saldırıyor. İşte onların şeref anlayışları," deyince "Başgörevli" sinirlendi. Coplu elini arkadaşımıza doğru sallayarak, "Susturun şunu!" diye bağırdı. Sonra da tümümüzün üçerli gruplar halinde "içeri" alınmamızı, yani dövülmemizi buyurdu.

Görevliler böyle bir anı bekliyordu sanki. Hepimizi üçerli gruplara ayırarak, aralarına alarak, ellerindeki elektrikli coplarla saldırdılar. Öyle kalabalıktılar ki, her birimize en az üç kişi düşüyordu. Coplar sırtımıza

inince bağırmamak olası değildi. İstençdışı, kesik kesik sesler, solumalar çıkıyordu ağzımızdan.

Önümdeki arkadaşın sırtını çıplatmışlardı, elektrikli coplarla sırtına vurdukça vuruyorlardı. Her vuruşta sırtı haşlanıyor, kıpkırmızı kan baloncuklarına dönüşüyordu. Elektrikli coplar, çıplak tenimize değdiği anda istençdışı sesler çıkarıyor, garip ulumalar yapıyorduk.

Sol ayağı doğuştan tikliydi arkadaşımızın. Sırtından gömleğini, kıçından pantolonunu soymuş çıkarmışlardı. Sağlam ayağı, pantolonunun paçasına takılmıştı. Tikli ayağını, pantolonun öbür paçasına sokacağı sırada, çıplak kıçına elektrikli copla dokunuveriyorlardı. O da, cin çarpmış gibi garip sesler çıkararak sıçrıyor; ayağı pantolon paçasına takılınca da kösteklenip düşüyordu. Sonra ayağa kalkarak bir ayağını yine pantolon paçasından geçirmeye çalışıyordu. Boşta kalan sağ ayağının üstünde seke seke dönüyor, döndükçe, kıçına elektrikli copu dokunduruyorlar, sonra da, "Esas duruş göster! Esas duruş göster!" diye bağırıyorlardı.

Benim de sırtıma, başıma, enseme coplar inip kalkıyordu. Korumak için elimi başıma, enseme koyduğum zaman, coplar elimin üstüne iniyor, damarlı ellerimin içinde ve dışında ceviz büyüklüğünde kan baloncukları oluşuyordu.

Bu fasıl bir süre sürdü. Sonra bizleri ite kaka, beyaz önlüklü, şık giyimli, kulaklarında dinleme aygıtı olan genç bir doktorun önüne sürüklediler. Doktor, kan revan içindeki halimizi gördüğü halde, "Bir şikâyetiniz var mı?" diye soruyordu.

Şaşkınlığımızdan ne diyeceğimizi bilemezken, önüne uzatılan listenin altına mührü bastı ve imzaladı.

"Bir şikâyetleri yoktur. Sağlamdırlar."

Demli, sıcak çayını gönül rahatlığı içinde içmeye devam etti sonra, Hipokrat yemini etmiş doktorumuz...

Bizleri ite kaka tekrar yürüterek, haftalardan beri kapatıldığımız bodrum katına tıktılar. Ağır demir kapıyı bir kez daha üstümüze örttüler. Duvar diplerine yığılarak, birbirimize tutunarak kendimize gelmeye, çürüyen, moraran, kanayan yerlerimize bakmaya başladık. Şişmeyen, kanamayan yerimiz hemen hemen yok gibiydi. Soluk alıp verdikçe kaburgalarımız sızlıyordu.

Bir gün sonra, bodrum kapısı tekrar açıldı. Elleri coplu görevliler, yine bizleri sıraya sokarak apar topar çıkardılar dışarıya. Otuzar kişiden üç bölüme ayırdılar. Ellerimizi, ayaklarımızı eşek zincirleriyle bağladılar. Ayrı ayrı sevk araçlarına bindirdiler. Sevk aracımız özel yapılmıştı, her yanı kapalıydı, demirden zırhlı bir araçtı. Yalnızca tepe noktasında el kadar kalın buzlu bir camdan ışık sızıyordu içeriye. Oturma yerlerine üç parmak aralıklarla keskin köşeli, pütürlü tahtalar çakılmıştı.

Özel eşyalarımızla okul çantalarımız bodrumda kalmıştı. Çoğumuzun üstünde pijama, eşofman gibi giyitler vardı. Onlar da kan lekeleri içindeydi.

Sevk aracının demir kapısını örttüler. Dışarıdan çekiçle demir sürgüyü çaktılar. Araç hareket etti. Dışarıyla bir ilişkimiz kalmamıştı. Ne ışık ne hava ne de yön... Nereye götürüldüğümüz, niçin götürüldüğümüz belirsizdi. Varacağımız yer neresiydi? Oraya ne zaman, hangi saatte varacağımız da belirsizdi. Dışarıda dondurucu bir şubat kışı vardı. Her yan kar ve buz içindeydi. Sevk aracının zincirli tekerleri altında buzların takırdadığını hissediyorduk.

Bir süre sonra aracımızın normal yollardan değil de, ham, çakıllık dağ yollarından gittiğinin farkına vardık. Çünkü normal yoldan gidiyor olsaydık, karşıdan gelen araçların seslerini duyabilirdik. Üstelik aracımız çok ağır gidiyor, içimizi dışımıza çıkaracak kadar bizleri sallıyor, hoplatıyordu.

Sevk aracımız ara sıra duruyor, sonra hızlanıyor, sonra yine duruyor ya da ağırlaşıyordu. Bizler ilkin bu durup kalkmaları, aracımızın yakıt alması için bir benzin istasyonunda durmasına yorumladık. Değilmiş meğer; aracımızın kapı sürgüsünü görevliler demir çekiçle vura vura açtılar. İçeriye sayımız kadar ekmekle, bir bidon içme suyu bıraktıktan sonra kapattılar. Demir sürgüyü çekiçle tekrar çaktılar.

Ekmeklere aç kurtlar gibi saldırdık. Öylesine taş gibi ekmeklerdi ki, bir insanın başına taş niyetine atsan, yaralayabilirdi. Yine de bizlere helva peynir gibi geldi. Yedik. Sonra su bidonunu ağızdan ağıza geçirerek yudumladık. Benim dudağım patladığı için zorlukla içebildim birkaç yudum suyu.

Bir süre sonra sevk aracımız tekrar durdu. Durduğumuz yer dağlık, sarp bir yerdi, bunu buzlu, sert rüzgârların esişinden anladık. Rüzgâr, aracımızın kuytularında ötüyordu. Tabanı yekpare demirle kaplı aracın içinde ayaklarımız hareketsizlikten üşüyordu, titriyorduk.

Duran aracı sürgüsünü yine çekiçle vura vura açtılar. Aralanan kapıdan, elleri yüzleri alakanlı sargılar içinde altı kişiyi daha ittiler içeriye. Arkalarından demir kapı kapandı. Çekiçle sürgüleri çaktılar. Otuz olan sayımız, otuz altıya çıkmıştı. Aramıza katılan yaralı arkadaşlarımızın anlatışlarına göre, arkadan gelen ikinci sevk aracı devrilmiş, elleri kolları zincirle bağlı üç tutuklu ölmüş, ağır yaralı olan öbür gençlerse hastaneye kaldırılmışlardı.

Bize katılan arkadaşlarımız, kazayı hafif yaralı atlatanlardandı. Elleri ayakları zincirlerle bağlıydı hâlâ. Şimdi anlamıştık sevk aracımızın neden durup kazada devrilen ikinci aracın yaralılarını beklediğini...

Dondurucu soğukta birbirimize sokulmuş titriyorduk. Üşümekten sık sık çişimiz geliyordu. Kasıklarımız patlayacak haldeydi. Elimiz kasığımızda kıvranıp

duruyorduk. Saatlerdir araç içinde olmamıza karşın ne duracağımız yer belliydi ne de gittiğimiz yön.

Bağırıp çağırmaya, ayaklarımızla araç tabanının üstünde tepinmeye başladık. Öfkemizi duymuş olmalılar ki sevk aracımız durdu. Demir sürgüyü çekiçle açtılar yine. Kapı aralığından içeriye boş bir gaz tenekesi atarak, "İhtiyacınızı buna yapın!" dediler. Kapı ağzında oturan arkadaşımız içeri atılan gaz tenekesine bir tekme savurdu. Gaz tenekesi, görevli çavuşun yüzüne çarpınca, çavuş sinirlendi:

"Seni aşağılık herif seni. Alırım şimdi ayağımın altına ha!"

Diğer görevliler arkadaşımıza vurmaya kalkınca, çavuş önledi bunu, "Bırakın, onların cezasını sevk yerine varınca bizzat ben vereceğim. Burada olay olmasın," dedi.

Gaz tenekesini tekmeleyen arkadaşımız bağırdı:

"Bizler hayvan mıyız? Esir bile olsak insanız biz, insan... Eli kolu bağlı otuz altı kişiye bir gaz tenekesi yeter mi? Tenekenin içine nasıl sıçacak, nasıl işeyeceğiz?"

Çavuş yanıt verdi.

"Sizleri araç dışına çıkarma yetkim yoktur. Bölge savcılığı ile il candarma komutanının özel izni olmadan bunu yapamam," dedi.

Bizler de, hep bir ağızdan ayaklarımızla araç tabanını döverek bağırıp çağırmaya başladık:

"Almanız gereken izni önceden alsaydınız ya!"

Dağ başında, sevk aracının içinde, ellerimiz ayaklarımız bağlı bir isyan başlattık. Ama bizi kim dinler? Aracın demir kapısını örterek sürgülediler. Aracımız hareket etti. Bizler de, yeterince hava alabilmek için, aracın tepe camını ellerimizin kelepçe demiriyle vura vura kırıp parçaladık.

Bir saat sonra araç tekrar durdu. Çekiç seslerinin ardından kapı gene açıldı. Başgörevli, elindeki ufacık

kâğıdı açarak yüzümüze karşı okumaya başladı: "Sevk aracındaki tutukluların, görevlilerin denetimi altında, ıssız, açık bir arazide defi hacet gidermeleri" konusunda alınan bir izin kâğıdıydı bu.

Ellerimiz, ayaklarımız birbirine zincirle bağlı olarak, karla kaplı ıssız arazide aracımızdan teker teker indirildik. Akıl almaz bir üşüme aldı hepimizi. Çevremizde bizden çok güvenlik görevlisi vardı. Parkalarının kapüşonlarını başlarına iyice çekmişler, yeşil eldivenli elleriyle sıkıca tuttukları G-3'leri üstümüze doğrultmuşlardı.

Bizim yüzümüzse saça sakala karışmıştı. Kimimizin gözü şişmişti; kimimizin şakağı, dudağı patlamıştı, mosmordu.

Karları ayaklarımızla yüze yüze, sevk aracının açıklığında bir düzlüğe doğru yürütüldük. Zincirlerimiz kar toplamaya başladı. Düzlüğün ortasına varınca, zincirlerimizin uzunluğunun yettiği kadar bir daire oluşturduk. Kıçlarımızı içe doğru, yüzlerimizi ise dışa doğru verdik. Görevlilerin, "Çabuk olun, oyalanmayın!" uyarıları altında pantolon ve eşofman altlarımızı ağır ağır sıyırıp indirerek, kar üstüne çömelmeye çalıştık. Pantolon ve eşofman altlarımızı, külotlarımızı sıyırıp indirmemiz öylesine bela, öylesine zor bir işti ki. Yediğimiz tekme ve copların dışında, saatlerdir sevk aracının içindeki oturma yerlerine üç parmak aralıklarla çakılmış, kenarları keskin, pütürlü tahtalar engebeli arazide hoplaya zıplaya kıçlarımızı yemiş bitirmiş, kabalarımızda hayır kalmamıştı.

Pantolonlarımızı, eşofmanlarımızı, külotlarımızı indirirken kıçımız ağrıyor, doksanlık ihtiyarlar gibi binbir zorlukla çömelebiliyorduk. Görevliler ise durmadan uyarıyorlar, "Oyalanmayın, çabuk olun!" diyorlardı. Silahları üstümüze çevirmişlerdi. Otuz altı kişi, el kadar yazılı bir tezkere izniyle gereksinimlerimizi zor bela giderebildik. Sonra pantolon, eşof-

man ve külotlarımızı ağır ağır giyerek zorlukla doğrulabildik.

Zincirlerimizin ağzında toplanan karları sürükleye sürükleye aracımıza doğru yürüdük gene. Zincirli insan sırasına göre aracımıza tek tek binmeye başladık.

Sıranın son halkasındaki ben, son kez baktım çevreme. Genişçe bir daire oluşturarak çömeldiğimiz yerlerde küçücük kara dışkı lekeleri bırakmıştık. Az aşağıda, ıssız derenin içinde çırılçıplak kavak ağaçları görünüyordu. Dallarına kara leş kargaları konmuştu.

Sevk aracına binerken, leş kargalarının dışkılara doğru ağır ağır süzüldüklerini gördüm.

Şifreli Öter Keklikler

Ben Hilal Başpınar, Toroslar'da malcılık yaparım. Evim bağlı olduğum Aslanköy'e yayan bir saat uzakta, hafif eğimli yamacın eteğindedir. Sedir ormanlarıyla kaplı dağlar yükselir evimin arkasında. Mağaralar bulunur kayalıkların yüzünde. Kar bastırınca, yöredeki ardıç kuşları, keklikler, karatavuklar, yem için küren küren uçarak mağaraların içine konarlar. Oğullarımla ben, zaman geçsin, eğlence olsun diye kıl tuzaklarımızı mağaraların içine kurar, avlamaya çalışırız onları. Çocukluğumuzdan beri yaptığımız bir av türüdür bu.

O yıl çok kar yağınca, av kuşları mağaralara konmaya başladı. Kıl tuzaklarımıza iş düştü yine. Kurduğumuz kıl tuzağın hiçbiri boş çıkmadı; kimi canlı, kimi cansız pek çok kuş yakaladık; kuş yedik. Evimizin önü ardı, yolunmuş kuş tüyleriyle doldu taştı.

Yağan kar bir metreden fazlaydı, hâlâ da yağıyordu. Çaya, cigaraya aşırı düşkündüm. Evde çayla cigara bitmek üzereydi. Kar iyice bastırmadan, sıkıca giyindim, derin karı dizleyi dizleyi, bir saat uzaktaki köyüme kadar yürüdüm. Kar yüzünden yollar kapanırsa evimden dışarı çıkamam diyerek, köy bakkalından dokuz-on paket Samsun cigarası ile çay paketleri aldım. Fileme doldurdum. Vaktim olduğu için kahve-

ye girdim çay içtim. Tam kalkacaktım ki, yanımda bir candarma belirdi.

"Hilal Başpınar sen misin?"

"Evet."

"Komutanım karakolda seni çağırıyor."

Burkulmadım desem yalan olur. Yıllardan beri karakolun semtinden geçmeyen benim komutanla ne işim olurdu ki.

Karakola candarmayla birlikte yürümeye başladık. Gençliğimde askerliğimi candarma çavuşu olarak Elazığ'da yapmıştım. Ondan, "karakol, komutan" sözcükleri pek yabancım sayılmazdı.

Karakoldan girdik içeri. Komutan, köyümüze yeni atanmıştı. Oğlum yaşında, üstçavuş rütbeli, çakır gözlü, zayıf bünyeli, gevrek duruşlu biriydi.

Saygıyla hazırola geçerek, "Buyur kumandan, ben Hilal Başpınar. Beni çağırtmışsınız?" dedim.

Dememle birlikte "Atın bunu içeriye," dedi. Şaşırdım.

"Bir dakika kumandan. Beni niçin atıyorsunuz içeriye?" diyecek oldum; çeneme bir yumruk çaktı ki, gözlerimin önünden yıldızlar geçti.

"Merak etme, öğreneceksin suçunun ne olduğunu," dedi. Elimden çay ve cigara dolu filemi çekti aldı. Sonra da gözaltı odasına iterek üstüme kapıyı örttürdü.

Akıl almaz bir şaşkınlık içindeydim. Az önce kahvede çay içerken, şimdi karakolda hapistim. "Yanlış bir ihbar mı oldu acaba?" diyerek kendimle cebelleşirken, kapı birden açıldı. Üstçavuşla, izbandut irisi dört candarma daldılar içeri. Bir tek sorgu sual etmeden, tekme tokat giriştiler bana.

İçimde kabaran isyana kapılarak bağırmaya başladım: "Kumandan, suçumu söylemeden bana vuramazsınız!"

"Seni aşağılık orospu çocuğu seniii! Demek vuramam ha? Ananı bile bellerim senin."

"Askerlikte candarma çavuşuydum; bana suçumu söylemek zorundasınız."

Az önce elimden çekip aldığı çay ve cigara paketleriyle dolu filemi gözümün önüne tutarak, "Suçun bu!" diye bağırdı. "Anladın mı şimdi suçunun ne olduğunu?"

Hiçbir şey anlamış değildim oysa. Çay ile cigara paketlerinin suçla ne ilgisi olabilirdi?

"Nasıl? Anlayamadım?" diyecek oldum. Tekme tokat konuşmasını sürdürdü.

"Ulan bilmezmiş gibi konuşma! Bunları teröristlere vermek için aldığını bilmez miyim? Teröristleri beslemek, onlara yardım ve yataklık yapmaktan suçlusun. Anladın mı suçunu şimdi? Söyle bakalım o mağaralarda kaç terörist besliyorsun? Konuşşş!"

Şaşkınlığımdan az kalsın küçük dilimi yutacaktım.

"Ne teröristinden söz ediyorsunuz kumandan? Yaşamımda terörist merörist görmedim ben."

"Ulan doğru konuş! Senin o mağaralarda terörist beslediğini biliyoruz. Söyle bana, onlar kim? Beni uğraştırma, yoksa dilini kökünden sökerim senin."

"Üstçavuşum, bilmediğim bir şeyi nasıl anlatabilirim?"

"Şimdi anlarsın nasıl anlatacağını..."

Dayağın şiddetini artırdılar. Sırtıma, kıçıma, omzuma, belime inen sopaların, yumrukların haddi hesabı yoktu.

Kırık plak gibi aynı soruları soruyordu:

"Söyle, o teröristler kimler? Şimdi neredeler?"

Dayanamadım:

"Vallahi istediğiniz kadar dövün, öldürün. Bilmediğim bir şeyi uyduracak değilim. Boşuna dövüyor, günahıma giriyorsunuz benim."

"Hayır, yalan söylüyorsun. Seni bir aydan beri izliyoruz. O mağaralara her hafta gidip geldiğini, cep feneri kullandığını biliyoruz biz."

"Kumandan, madem o kadar biliyorsunuz da, teröristleri niçin benden soruyorsunuz? Oğullarımla ara sıra o mağaralara gidip geldiğim doğrudur."

"Ne oğulu ulan? Terörist onlar. Bu kışta kıyamette ne işiniz var sizin orda? Niçin gidiyorsunuz? Orada yatıp kalkan teröristlere haber ve erzak taşıdığınızı biliyoruz."

"Üstçavuşum güldürmeyin beni. Toros'un yüzünde teröristin işi ne? Oğullarımla kuş avlamak için kıl tuzak kurmaya gider geliriz o mağaralara. Bunu senden başka herkes bilir. Şu anda bile o mağaralarda kurulmuş kıl tuzaklarımız var. Gidip görebilirsiniz."

"Hayır, bana martaval okuma. Adım gibi biliyorum o mağaralarda terörist olduğunu. Yediğin dayağa karşın, bunca direndiğine göre bir bildiğin var demek ki. Bize yalan söyleme. Evinde iki tane tüpgaz olduğunu, her on günde bir evine paketler dolusu Samsun cigarasıyla çay paketleri taşıdığını biliyoruz senin."

"Nerden biliyorsunuz? Size kim söyledi bunları?"

"Köylün, bahçe komşun Kâmil söyledi, anladın mı? Şimdi söyle bakalım, o kadar çayla cigarayı teröristlere veriyorsun değil mi?"

"Köyüme her gelişimde paket paket çay ve cigara aldığım, evime götürdüğüm doğrudur. Bunu inkâr etmiyorum. Altı çocuğum, iki de karımla ben, sekiz nüfuslu bir aileyiz. Evim köyüme bir saat uzaklıkta. Karakış bastırır da yollar kapanırsa, köyüme kolay kolay gelemem diyerek önceden önlem almışsam bu suç mudur kumandan? O zaman, kışlık ununu, bulgurunu, odununu hazır eden köylüleri de gözaltına alın, onları teröristlere veriyorsunuz diyerek?"

"Çok konuşma! Hem burada soruları ben sorarım; sense cevap vermek zorundasın. Ayrıca kuyruklu yalan söylüyorsun. Senin özel surette eğitilmiş keklikler beslediğini, o kekliklerin şifreli ötüşleriyle dağdaki teröristlere gizli mesajlar verdiğini de biliyoruz. Çabuk

söyle, o teröristler neredeler şimdi? Kim onlar? Hangi fraksiyondan olurlar? Susma, konuşşş!"

Gülecek halim olmadığı halde gene de gülmek geldi içimden. Üstçavuş kafayı üşütmüş olmalıydı.

"Madem öyle, sana diyecek lafım yok kumandan. Sen ne demişsen doğrudur," dedim.

Uzatmayayım, o gece yarısına kadar dövdüler beni. Anamdan emdiğim sütü burnumdan fitil fitil getirdiler.

Belirli aralıklarla falakaya yatırarak, tabanlarımı tüfek dipçikleriyle döverek ezdiler, kırdılar, turşuya çevirdiler her yanımı. Dayak süresince hep aynı soruları sordular; ben de inadına aynı yanıtları verdim. Kumandanın keyfine göre kafamdan terörist yaratacak halde değildim çünkü.

Hınçları geçince, belki sabahleyin salıverirler, yediğim dayak da yanıma kâr kalır böylece, dedim içimden. Yanılmışım. Telsizle Mersin'deki merkezi arayan Üstçavuş, "Toroslar"da henüz teşkilatlanma aşamasında olan bir terörist hücresi bulduklarını, onlara yardım ve yataklık yapan köylüyü yakaladıklarını, halen ellerinde olduğumu, bütün sıkıştırmalara karşın konuşmadığımı bildirmiş meğer. Duyumu ciddiye alan merkezdekiler de, on kişilik bir sorgu timini, kışa kıyamete bakmadan pikapla köyümüze göndermişlerdi.

Ertesi sabah, salıverilmeyi bekleyen ben karakoldaki telaşı görünce şaşırdım. Değişik seste konuşmalar, buyruk vermeler, almalar... Derken kapı açıldı. Güçlü kuvvetli iki candarma daldı içeriye. Kollarıma girerek gözaltından çıkardılar beni. Başka bir odaya aldılar. Yürüyecek halde değildim. Boş bir çuvaldan farksızdım. Tabanlarım falakadan yarılmış, tuzlu suya batırılıp çıkarıldığı için tabanlarımı salamuraya dönmüştü.

İçeride, hayatımda ilk kez gördüğüm on kişi vardı. Sorgu timinin başkanı olduğunu sandığım sarışın,

uzun boylu, alaburuz saçlı olanı bana yaklaştı. Gönül alıcı sesiyle, "Hilal, söyle bakalım, biri kadın, ikisi erkek o üç terörist kimdir? Şimdi neredeler? O mağarada ne arıyorlar?" diye sordu.

Üstçavuş'a bir gün önce verdiğim yanıtların aynısını söyledim.

"O mağaralarda terörist merörist yok. Doğma büyüme ben oralıyım. Elli yaşımdayım. Orada terörist olsa ilkin ben icabına bakarım."

"Hilal, bak bizi uğraştırma! Hem kendini yormuş olursun hem de canın yanar, acı çekersin."

"Size yalan mı söylememi istiyorsunuz?"

"Doğru söylemeni istiyoruz."

"Dediğim gibi terörist merörist yok orada."

"İstediğimiz cevaplar bunlar değil. İstersen sana biraz yardımcı olayım; kadın olanı açık mavi renkte bir parka giyiyor. Kırmızı renkteki parkaları da iki erkek terörist giyiyor. Bu üç teröristi beslediğini biliyoruz. Şimdi söyle bakalım, o teröristler kimler? Bize yalnızca yerlerini söyle, sonra da elini kolunu sallaya sallaya çek git buradan."

"Bir kere, mavi renkli parka giyiyor, dediğiniz benim on üç yaşındaki kızımdır. Kırmızı renkli parkaları giyenler de oğullarımdır. Biri on dört, diğeri on altı yaşındadır. Bana inanmıyorsanız, arabanıza binelim, gidelim bizim eve; şimdi, kızımla oğullarımı parkalarıyla birlikte görebilirsiniz."

Demez olaydım; az önce gönlümü almak için konuşun sarışın kısa saçlı olanı, karşımda Azrail kesildi.

"Benimle dalga mı geçiyorsun ulan? Şimdi seni söyletmesini bilirim ben!" diyerek, yumruklarıyla mideme, hep mideme, bir boksörün kum torbasında çalışışı gibi girişti. Makineli tüfek sanırsın. Hep mideme, karın bölgeme vurdu, vurdu, vurdu. Bir an soluk alamaz oldum. Ardından kusmam geldi, böğüre böğüre kustum. Altıma kaçırdım. Çişini tutamayan çocuk-

lar gibi işedim, altım üstüm berbat oldu. Küçük düştüğüm için utandım. Sanırım beni dövenlerin amaçları da buydu; beni küçük düşürerek onurumu kırmaktı.

İş çığırından çıkmıştı. Kusmuklarımı saçarak bağırmaya başladım:

"Madem kışta kıyamette beni sorgulamak için Mersin'den geldiniz o zaman birkaç kilometre daha gidelim de, evimde, parkalı çocuklarımla mağaraları görelim. Beni boşuna dövmeyin. Elli yaşında bir TC vatandaşıyım. Altı çocuklu, askerliğini yapmış, vergisini ödemiş bir babayım ben," diyerek hüngür hüngür ağlamaya başladım. Ne ki adamın gözü dönmüştü. Ne söylediklerimi duydu ne de yumruklarının sayısını azalttı. Aynı soruları bağıra çağıra yineledi durdu.

Direncimi yitirmiştim. Geriye bir tek ölmem kalmıştı; gerçekten ölmek istiyordum.

"Ulan hepiniz silahlısınız. Erkekseniz haydi çekin vurun beni!" diye haykırdım. "Haydi vurun!.."

Ağır küfre başladılar. Ölümü göze aldığıma göre kimseden çekinmezdim. Küfürlerine küfürle karşılık verdim.

"Ben de sizin ananızı, avradınızı, yataktaki karınızı, bacınızı! Ulan Rus tohumları, bu zulmü Yunan'ın gâvuru yapmadı!" dedim.

Beter öfkelendiler. Erkeklik organımla testislerimi avuçlarının içine alıp sıkmaya, burmaya, öbürü de sağ elimin tırnaklarını penseyle çekmeye başladı. Sarı karıncaların ortasına düşmüş biçare böceklerden farkım yoktu.

"Ulan, bildiğim bir şey olsaydı şimdiye söylerdim size!" diye bağırdım. Kızgınlıklarından soluk soluğa kalmışlardı. Beni kollarımdan yukarıya, askıya aldılar. Yeniden dövmeye başladılar.

"Vurun orospu çocukları, vurun! Vurmazsanız ananızı avradınızı!" Bastım küfrü. "Zaten bitmişim ulan! Bitirdiniz beni, mahvettiniz. Siz Türk değil misiniz?

Seferberlikte köyümüzü işgale gelen Fransızlar bile bu zulmü yapmadı bize."

Hâlâ teröristlerin yerini söylememi istiyorlardı.

"Ne laf anlamaz insanlarsınız! Bu zulmünüz karşısında bildiğim bir şey olsa dilim çözülür, söylerdim size. Olmayanı yaratayım mı? Yalana mı sığınayım? Yalana ihtiyacınız mı var sizin?"

Konuşmaz olmuşlardı.

Gözlerimi bağladılar. Yumurtalıklarımı avuçlarına alan adam, sıktıkça sıkıyor, beni deli danalar gibi bağırtıyordu.

"Konuş eşşekoğlu eşşek, konuş! Yoksa sakat kalacak, zürriyetinden olacaksın. Konuşş!"

"Ananıza girsin o tuttuğunuz. Ulan gücünüz yetiyorsa öldürün beni, haydi vurun, öldürün!" diye bağırıyordum ben de.

Artık kendimi gözden çıkarmıştım. İstençdışı çığlıklar atmaya, amaçsızca bağırmaya başladım:

"Aaaıığaaaaah! Aaaahhh! Aaaiiiyaaahh!"

Sesimi, karakolun çevresindeki köylülerin duyduklarına bin kere kalıbımı basarım. Hatta, karakolun az ilerisindeki mezarlıkta yatan ölüler bile sesimi duymuş, ürpermişler, mezarlarının içinde dimdik ayağa kalkmışlardır şimdiye.

Neden sonra gözlerimin bağını çözerek beni askıdan indirdiler. Duvarın dibine boş bir çuval gibi yığıldım kaldım. Sarışın, kısa saçlı olanı, arkadaşlarına:

"Bırakın! Yıllardır sorgu yaparım. Konuşturmadığım kimse kalmadı; taşı bile konuşturduğum zaman oldu. Ama bu adam konuşmuyor. Bana kalırsa biz bu adamı boşuna dövüyoruz. Ortada gerçekten bir suç olsaydı, bunca zulme karşı biyolojisi tepki verir, gizlediklerini diline vururdu. Vurmadığına göre?.."

İşkence odasından çıktılar gittiler. Bir süre sonra dışarıdan motor sesleri geldi. Beni sorgulayanların, pikaplarına binerek Mersin'e çekip gittiklerini sandım.

Yanılmışım meğer; onlar otomatik silahlarını ellerine alarak araçlarıyla evime gitmişler. Araçları, evime yüz elli-iki yüz metre kala, kara saplanınca, araçlarından inerek, karı dizleyerek evime varmışlar.

İki günden beri karakolda alıkonulduğumu duyan karımla çocuklarım da heyecanla onlara karşılayıcı çıkmışlar.

"Hoş geldiniz! Kocamın başında bir bela mı var? Ona ne oldu? Karakışın ortasında evimize niçin silahlı geliyorsunuz? Bir durum mu var?" diye sorma gereğini duyuyor karım.

Sarışın, kısa saçlı olanı, "Merak edilecek bir şey yok. Kocanız güvenliğimiz altında. Basit bir soruşturma için karakolda tutuyoruz onu," diyor. Karımla çocuklarım, giyimlerine kuşamlarına bakarak kanıyor, inanıyorlar onlara. Evimize buyur ediyorlar. Gürül gürül yanan sobanın çevresine oturuyorlar. Ayaklarını uzatıyorlar. Altlarına kilimler, döşekler seriyorlar. Sonra da, kümesten iki tavuk kestirerek oğullarıma tüylerini yolduruyor. Yağda tavuğu kızarttıktan sonra önlerine koyuyor. Tereyağlı bulgur pilavı, yoğurt, bol maydanozlu lahana salatası. Karıcığım, bütün saflığıyla, onların bana bir tek fiske bile vurmadıklarını sanarak ikramını yapıyor. Önlerini yemeklediği insanların, insanlıktan çıkmış zalimler olduğunu nasıl bilebilirdi ki? Ama onlar, yemeğini yedikleri bu saf kadının kocasına, "Hoş geldiniz amca," diyerek ellerini öpen kızımla oğullarımın babasına kusturuncaya, sıçırtıncaya kadar işkence yaptıklarını biliyorlar ve normal insanlar gibi lokmalarını çiğneyerek rahatça yutabiliyorlar.

Yemekten sonra, karımın yaptığı demli çaylarını içerlerken, sorgulamaya başlıyorlar onları:

"Bir malzeme sandığınız varmış, görebilir miyiz?"

"Elbette görebilirsiniz. Çocuklar getirin malzeme sandığımızı, amcalarınız görsünler."

Oğullarım, karımın buyruğunu yerine getiriyorlar. Onlar, önlerine konulan eski malzeme sandığının içine bakıyorlar; paslanmış birkaç sapsız keserle balta, orak eskisi, kaşağı, birkaç oğlak çanı, yazın ekin biçiminde kullandığımız tahta ellikler, kıl tarağı, hepsi bu. Bir köylünün malzeme sandığında bundan başka ne bulunabilir ki?

"Peki, parkalarınız nerede sizin? Onları getirin bakalım."

Kızımla oğullarım parkalarını getirerek önlerine koyuyorlar. Mavi, kırmızı renklerde üç parka.

Mavi parkayı eline alıyor sarışın, kısa saçlı olanı:

"Bu kimin?"

On üçündeki kızım atılıyor:

"Benim."

"Peki, bu iki kırmızı parkalar kimin?"

Oğullarım atılıyorlar:

"Bizim."

"Bunları teröristler mi verdi size?"

"Terörist" sözcüğünün anlamını bile bilmeyen oğullarım şaşırıyorlar:

"Hayır. Babam Mersin'deki mağazadan aldı getirdi bunları bize."

Sarışın, kısa saçlı olanı, parkaların ceplerini birer birer karıştırıyor, bir şeyler bulabilirim umuduyla. Ardından başka sorulara geçiyor:

"Az önce lahana salatasının üstünde bolca doğranmış maydanoz vardı. Bu karakışın ortasında buralarda yeşil maydanoz yetişmediğini biliyoruz. Bunları nereden buldunuz?"

"Kocamla oğullarım otobüsle ara sıra Mersin'e inerler."

"Mersin'e niçin inerler?"

"Biz malcıyız. Koyun, keçi satmaya; yün, peynir indirmeye falan gideriz Mersin'e. İnince de sebze halinde maydanozdan çok ne var? Üstelik ucuz da... Kocam

her gidişinde bir naylon dolusu maydanoz getirir bize. İki hafta yeriz onu. Bunu neden soruyorsunuz? Maydanoz yememiz suç mu yoksa?"

Sarışın, kısa saçlı olanı, karımın sorusunu duymazlıktan gelerek sorularını sıralamaya devam ediyor:

"Sizin evde niçin dokuz-on paket Samsun cigarası ile paketler dolusu çay bulunuyor? Onları teröristlere mi veriyorsunuz?"

"Biz terorust adında birini tanımayız. Tanımadığımız kimseye de cigaramızı, çayımızı vermeyiz," diyor karım.

"Peki, vermiyorsunuz da, bunca çayla cigarayı ne yapıyorsunuz?"

"Cigarayı kocamla ben içeriz. Çayları da çocuklarımızla birlikte tüketiriz. Hele kocam bir günde iki paket cigaraya bana mısın demez. Demin köyden bura gelirken yolu gördünüz. Evimiz köye bir saat uzaklıkta. Buralar dağ başı kurban. Kış bastırınca yol kapanır, evden dışarı çıkamaz oluruz. Önceden hazır etmek için çayla cigaralarımızı biraz fazla alırız."

"Peki, evinizdeki tüpgazlar niçin iki tane? Onlardan birini teröristlere mi veriyorsunuz?"

"Hayır. Niçin verelim? Dedim ya terorust diye birini tanımayız. Buraların kışı ağır olur. Üç-dört metre kar olur. O yüzden tüpü iki-üç tane alırız ki, biri tükenince, öbürü hazır olsun."

"Kafeste beslediğiniz kekliklerinizi varmış bir de. Onları görebilir miyiz?"

Oğullarım, keklikleri kafesleriyle birlikte getirip önlerine koyuyorlar. Keklikler onlara, onlar keklikle re bakıyorlar.

Sarışın, kısa saçlı olanı, kafesin ağzını açarak "Bunları salıvereceğim," deyince, on dördündeki oğlum ağlamaya başlıyor:

"Emmi, onları koyverme! Kıl tuzağımla tuttum onları. Ne olur koyverme onları!"

Sarışın, kısa saçlı olanı, "Ama bunları koyvermem gerek. Babanızın kurtuluşu biraz da bunların uçuşuna bağlı," deyince, şaşıran karım, söze giriyor hemen:

"Kusura bakmayın ama, ne demek istediğinizi anlayamadım. Kocamın kurtuluşuyla kekliklerin uçup gitmesi arasında nasıl bir bağ olabilir? Anlamadım?"

Sarışın, kısa saçlı olanı:

"Bu keklikler uçar giderse, anlarız ki bunlar evcil olmayan sonradan yakalanmış kuşlardır. Bu da, kocanız hakkında yanlış duyumlar aldığımızı gösterir. O zaman kocanız suçsuzdur. Yok, bunlar salıverildiklerinde uçmazlarsa, o zaman anlarız ki, kocanızın başı derttedir. Onun hakkındaki duyumlarımız doğrudur; bu kuşlar özel eğitilmiş keklikler dir, şifreli ötüşleriyle mağaralarda gizlenen teröristlere gizli mesajlar vermekte kullanıldıklarını düşünüyoruz."

Bir korkudur alıyor, karımla çocuklarımı. Çünkü bir ay önce yakalanan keklikler, kafeste kapalı kalmaktan hamlaşmış olabilirler, bırakınca uçmayabilirler.

Az önce, "Emmi, ne olur onları koyverme!" diye ağlayan oğlum içinden dualar etmeye başlıyor, salıverilince kekliklerin uçup gitmeleri için.

Sarışın, kısa saçlı olanı, kafesin ağzını açıyor. Açar açmaz keklikler ok hızında uçup gidiyorlar. Sinirlenen sarışın, kısa saçlı olanı, otomatik silahıyla arkalarından basıyor kurşunu. Ne ki vuramıyor. Keklikler alakarlı tepelerin eriminde gözden yitip gidiyorlar. Karımla çocuklarım da derin bir nefes alıyorlar. Onların özel eğitilmiş, şifreli ötüşler yapan keklikler olmadığı ortaya çıkınca, ailemden kuşku duymuyorlar. Ailemle benim özgürlüğüm, bir çift kekliğin uçup uçmamasına bağlanmış oluyor böylece.

Sarışın, kısa saçlı olanı:

"Kocanızın kıl tuzak kurduğu mağaraları görebilir miyiz?"

"Elbette, işte mağaralar orada görünüyor," diyor karım.

Sarışın, kısa saçlı olanı:

"Gidip görelim bakalım, o mağaralar neyin nesiymiş."

Oğullarım, parkalarını giyerek öne düşüyorlar. Karımla kızım evde kalıyor. Oğullarım, cep fenerleri ellerinde, derin karda önden gidip çığır açarak yürürlerken, otomatik silahlı on kişi de doksan-yüz adım geriden onları takip ediyorlar. Yürüye yürüye kıl tuzaklarımızın olduğu mağaralara ulaşıyorlar.

İçini dışını karış karış gezip inceliyorlar. İsle kaplı duvarlara cep fenerlerinin ışığında bakıyorlar; yazı, çizi, resim, işaret, slogan var mı diye. Mağaraların içine oğullarımın daha önce kurdukları kıl tuzaklara, yerdeki cigara izmaritlerine, izmaritlerin cinsine varıncaya kadar bakıyorlar.

Mağaraların içinde bir şey bulamayınca, çevresindeki geniş kar düzlüğünde değişik insan izleri var mı diye aranıyorlar.

Yine bir şey bulamayınca, ceplerinde ne kadar bozuk para varsa havaya atarak otomatik silahlarıyla havada onları vurmaya çalışıyorlar. On kişinin onu da birer şarjör mermi yakıyor, yüzlerce kurşun sıkıyorlar havaya. Arkası arkasına patlayan silah sesleri dağlarda, koyaklarda yansımalar yapıyor. Köyümüze kadar geliyor silah sesleri. Bunları duyan uyar akıllı bazı köylülerimiz de, sivil polislerle teröristlerin çatıştığını sanarak asılsız söylentiler yayıyorlar köyümüze.

Sorgu ekibi, mağaralı dağdan yürüye yürüye yine evimize geliyor.

Sarışın kısa saçlı olanı, karıma dönerek, "Kusura bakma, biz yanlış yapmış, yanlış kapı çalmışız," diyerek pişmanlık belirtileri gösteriyor. Sonra da, karımla çocuklarımın ellerini sıkarak evimden ayrılıyorlar. Pikaplarıyla köye karakola geri dönüyorlar.

Üstleri başları kar içinde; karakola girer girmez, sarışın, kısa saçlı olanı, Üstçavuş'u karşısına alarak bağırıp çağırıyor. Ağzına geleni söylüyor ona. Sanırım, sivil giyimli, rütbeli biriydi, sarışın kısa saçlı olanı.

"Ulan bu adamın bir şeyi yok. Suçsuz bu adam. Yeterince araştırma yapmadan, dağlarda terörist buldum, diye ortalığı birbirine katıyorsun da bizleri karakışın ortasında buralara kadar yoruyorsun? Candarmalık mesleğinin yüzkarasısın sen. Senin gibilerinden orduya hayır gelmez. Eğer bir daha bu davranışlarını duyarsam, gelir, şu karakolu başına yıkarım senin. Aşağılık, onursuz herif... Derhal koyver bu adamı, dönsün çocuklarının yanına. Derhal... Yazık, çok yazık!" dedikten sonra teker teker önümden geçtiler.

"Geçmiş olsun! Geçmiş olsun!" dediler, gittiler.

Gözümün önünde itin götüne sokup çıkarılan, Üstçavuş'un yüzü mosmordu. Yetkililer gittikten sonra önüme bir kâğıt uzatarak, "İmzala ve çık git!" dedi.

Yediğim yumruktan yüzüm gözüm şişmiş, kapanmıştı. Bu yüzden kâğıttaki yazıları güçlükle okuyabiliyordum. Gözüme, "bir daha yapmayacağım" gibisinden bir tümce ilişince, tepem attı.

"Bir daha neyi yapmayacakmışım?" diye sordum. "Ben ne yapmışım da, bir daha yapmayacakmışım? Beni bu hale getirdiğiniz yetmiyormuş gibi şimdi de suçum varmış da, itiraf etmiş, pişman olmuşum gibi, niçin, 'bir daha yapmayacağım' ifadeli bir yazıyı imzalatmaya kalkıyorsunuz bana? Hayır, imzalamıyorum!" dedim, attım kalemi kâğıdı önüne.

"İmzalamazsan kalırsın burada!" dedi.

"Zaten adım atacak halim yok. Ayaklarımı kırdınız, bedenimi lapaya çevirdiniz. Bu halimle zaten gidemem eve," dedim.

Sesini çıkarmadı. İki candarmayla dışarı çıktı. Yarım saat sonra bir çift kocaman lastik çizmeyle, sünger ve gazlı pamukla döndüler geri. Candarmalar, gazlı pa-

mukla yüzümün gözümün, ayaklarımın kanlarını, yaralarını silip temizlediler. Süngerleri lastik çizmelerin içine koydular. Sonra da bağırta bağırta çizmeleri ayaklarıma geçirdiler. Koluma girerek beni ayaklarımın üstüne diktiler. Meğer o lastik çizmeleri, süngeri pamuğu köy bakkalından, benim hesabıma borç yazdırarak almışlar. Aylar sonra köy bakkalı evime gelerek çizme borcunu isteyince anladım bunu.

Candarmalar koluma girip yürüterek karakolun dış kapısına kadar götürüverdiler beni. Köylüler, işkenceden kırılan, hurdaya dönen ayaklarımın halini görmesinler diye çizme geçirmişlerdi ayağıma.

Karakolun kapısından dışarı adımımı atar atmaz, topraktan, havadan geçme bir canlılık geldi kanıma. Candarmalara inat, canımı dişime takarak, işkence görmemiş bir insan gibi yürüdüm. "Görün işte, üç gün, üç gece bana işkence yaptığınız halde yine de ayaktayım," der gibi.

Doğru kardeşimin evinin kapısına dayandım. İşte orada dünyam karardı, düştüm bayıldım. Kolonya serperek kendime getirdiler beni. Ayaklarım kanıyordu. Çizmelerimin tabanına konulan süngerleri çıkarıp sıkınca, şerbet suyu gibi kan aktı içinden.

Kardeşim, pamukla yaralarımı temizledi. Pelte pelte, zorlukla konuşabiliyordum. Ağzımdan üç diş düşmüş, ikisi kırılmış, biri de sallanıyordu. Dudaklarım yarılmış; ağzımın içi çürümüş, paramparça olmuştu.

Kapı çalındı o ara. Açtılar. Baktım, beni karakola ihbar eden Kâmil'di. Düşünün ki, benim o hale gelmeme neden olan adam, şimdi ziyaretime ilk gelen adamdı.

"Geçmiş olsun kardaş, geçmiş olsun!" diyerek ateşli hareketlerle sarılmaya kalktı bana. Yürekten acıdığından değildi bu, o taze halimle ağzımdan laf almak içindi. Karakolun köyümüzdeki muhbiriydi o. Bir zamanlar, aynı ana rahmini, aynı beşiği, sofrayı paylaş-

tığı öz kardeşini bile, çekinmeden gitmiş karakola ihbar etmişti.

Zorlukla konuşarak, "Kâmil, sana bir şey soracağım," dedim.

Heyecanla, "Sor kardaş, sor! Emrine amadeyim!" dedi.

"Bana kahpeliğin tarifini yapabilir misin?" deyince, yüzü birden bulanıverdi.

"Anlamadım, nasıl yani? Şimdi durup dururken bu soruyu niçin bana soruyorsun?" dedi.

"Bu soru yalnızca sana sorulur da ondan," dedim.

İyice şaşırıp gevelemeye başladı.

"Hilal, açık konuş, yoksa karakolda hakkımda sana bir şeyler mi söylediler?"

"Hep sen söyleyecek değilsin ya, onlar da bana söylediler tabii," dedim.

Merakından çıldıracaktı.

"Benim için neler söylediler?"

"Sen lafı fazla uzatma da, sorduğum soruya cevap ver!" diye üsteledim.

"Ne dememi istiyorsun?"

Dayanamadım, "Bana yalnızca adını söyle, kahpeliği tarif etmiş olursun," deyince, yüzü kıpkırmızı oldu. Ahlaya puflaya çıktı gitti.

Karım ile çocuklarımın yanına günlerce gidemedim. Onlar yanıma geldiler. Karımla çocuklarım beni ilkin tanıyamadılar. Karım ağlamaya başladı, "Bu adam benim kocam değil!" diye. Çocuklarım da, "Babamız bu değil. Bu adamın babamız olduğuna bin şahit ister!" dediler.

Ne ayağa kalkabildim ne yürüyebildim. Yarım yatalak bir sürüngene dönüştüm. Her yanım simsiyah şişti.

Günler geçtiği halde, iyileşeceğime kötüleştim. Kalçalarım davul gibi oldu. Ateşim yükseldi. Gece gün-

düz ter dökmeye, sayıklamaya, kâbuslar görmeye başladım. Eğilip kalkmam, soluk alıp vermem zorlaştı. Baktım sağlığım iyi değil. Günbegün dört ayaklı tabuta doğru gidiyorum. Karımla çocuklarımı başıma toplayarak, "Sürümüzü satın, parasıyla beni doktora götürün. Yoksa kabri boylayacağım!" dedim.

Sağ olsunlar, dediklerimi yaptılar. Yarım yatalak beni köyümüzün otobüsüne bindirerek Mersin Hastanesi'ne götürdüler.

Tepeden tırnağa beni muayene eden kır saçlı doktor, şaşkınlığını gizleyemedi.

"Ne yapmışlar sana böyle? Göçük altında falan mı kaldın yoksa? Sana çok ağır darbeler indirmişler, çok ağır. Bu yaşıma geldim senin gibi hastaya rastlamadım!" dedi.

Kalçalarıma, kabalarıma neşter vurarak ameliyat etti sonra. Kabalarımdan ikişer litre irinle kanlı cerahat aktı. Ateşim azalmaya, ağrılarım sızılarım dinmeye başladı. Bedenimde uyuşmalar, kireçlenmeler oldu. Ve yıllarca sürdü bu. Nemli, soğuk havalarda ağrılarım dinmedi hiç.

Bu olay 12 Eylül 1981 kışında başıma geldi. Yani on beş yıl önce. Aradan bunca yıl geçmesine karşın, köyümde en ufak bir olay, bir kavga olsa, iflah olmaz bir sabıkalıymışım gibi kapımda candarmalar biter. Sorgusuz sualsiz karakola götürürler beni. Olan biten olaylarla bir ilişkim olup olmadığını sorarlar. Birinin ağacı kesilse, arı kovanı çalınsa, candarmaları gene kapımda görürüm ben.

Beş yıl, on yıl hep böyle bu.

Baktım olacak gibi değil; baş edemeyeceğim; yıllardan beri bir ucum karakoldan çıkmıyor. Düşündüm, taşındım. Köyüme bir saat uzaklıktaki evimi yıkıp yerle bir ettim. Malcılığı, besiciliği boşladım. Köyüme gelerek karakolun burnunun dibindeki boş arsayı satın aldım. Yepyeni bir ev kurdum oraya. Yer-

leştim içine. Gece gündüz karakolun gözünün önünde olayım da, yerli yersiz kapıma gelip beni rahatsız etmesinler diye...

Dilerim, bu başıma gelenler başkalarının başına gelmez hiç. Dilerim karakol çevresinde ev yaptıranlar çoğalmaz hiç.

Voltalar

Bir adım, iki adım, üç adım, sonra dört ve beş adım. Hepsi o kadar. Beş adım sonra yol biter; adım atmanın, yürümenin sonu gelir. Altıncı adımına yer kalmaz. Altıncı adımın yerinde duvarlar var çünkü. Altıncı adımı atabilmen için geri dönmen gerek. Döner bir beş adım daha atarsın. Ve önün duvar, arkan duvar, yanın duvar, altın duvar. Yürü yürüyebilirsen. Yürüye yürüye on kez gider gelirsen elli adım eder. Yirmi kez gider gelirsen yüz adım. Bu uzaklık, evinden çıkıp karşıdaki bakkala gidip gelmenin uzunluğudur. Yüz kez gider gelirsen bir kilometre yürümüş olursun ki, bu da bir gezinti yerine geçer. Günler, haftalar, aylar boyu adımların beşer adımlık voltalı yürüyüşlere alışır. Beş adımlık yerde döne döne küçücük bir gezginci olursun. Ayakların beş adımlık sınıra programlanır. Gözlerin kapalı da olsa beş adım sonra kendiliğinden geri dönersin.

Voltalarda ananı, sevgilini koluna alırsın, onlarla konuşur, onlarla yürürsün, adımların böylece onlarla şafaklanır. Sen volta atar yürürken yanı başında cinayetten yatan biri de, ya düşmanından kaçıyordur ya da onun gırtlağına çökmüş, hesabını görüyordur. Volta atanın, hızlanan ayaklarından okunur bu. Göğsü öfkeden, terden sıkışmış, beş adımlık yerde soluk solu-

ğa kalmıştır. Belki de bir firarı yaşıyordur. Ya da linç edilmek üzeredir. Kaçıyor, beş adımlık yerde tabanları yağlıyordur. O voltalı kaçışlarda kimse kimseyi yardıma çağıramaz. Kimse kimseye toslamaz, çarpmaz. Ne bir taşıt sesi ne gürültü ne çığlık duyulur voltalarda. Kimse gerisine de bakmaz. Beş adımlık yolun gerisi olmaz çünkü.

Akşam sayımına doğru ikili, üçlü, dörtlü voltalar hızlanır. Beton zeminde atılan adımların sesi duvarlara yansır. Yelekli, yeleksiz mahkûmların ellerinde hapishane işi örme tespihler, sallamalar parmaklarda hareketlenir. Sayım sonu beş adımlık yeri göremeyeceklerdir çünkü. Sayım sonu her şey derin bir sessizliğe bürünecektir. Gömülmeden önceki adımların son hızlanışıdır bu. On sekiz kişilik koğuşa kırk üç-kırk dört kişi tıkılıp basılacak; üstlerine kalın, ruhsuz demir kapılar örtülecektir. İçeride dirsek dirseğe sıkışmış yaşamlarda herkes yatağına uzanacak; tahtakurusu, sivrisinek, cigara dumanından oluşan, havasız, yapışkan, kahredici bir pisliğin içinde geceye başlanacaktır. Devinimsiz bir yaşama, kireçlenmeye bırakılacak bedenlerin sabaha kadarki hareket gereksinimini gidermek, bedenlerine depo etmek içindir o hızlanan voltalar.

Dörde dört metre çapında, beş metre derinlikte, suyu alınmış bir havuzun adıdır havalandırma. İçine tozdan, pislikten başka en ufak esintinin, havanın girmediği bir havuz. Havalandırmaya bakan yüksek çelikten kulelerde gece gündüz candarmalar nöbet tutar. G-3'lerin namluları, üstünüze dönüktür. Aylarca, yıllarca ağızları ölüm kokan namluların önünde yaşar, güler, yürürsün.

Havalandırma tabanının ortasından cezaevi lağımı geçer. Kalın dökme demir ızgaraların aralığından akan lağım sularıyla pislikler görünür. Yazın o sular kokar. Kibriti çaksan bunaltıcı pis hava tutuşabilir. Mahkûmlar o kokularla iç içe voltalarını atarlar. Üstle-

rini çıkarır, güneşlenirler. Giysilerini yıkar, kuruması için iplere asarlar. Voleybol bile oynarlar.

Hapislikte adımlar gibi "görüş günleri" de sayılıdır. Herkes cep takvimine, "görüş günleri"yle "tahliye" gününü işaretlemiştir. Mahkûmun hapisteki en rahat yerinden biri havalandırma ise, diğeri de yatağıdır. Yatak mahkûmun sığındığı son yurdudur. Yatağında devinimsiz, durgun, kendi içinde sürekli kaynar, bir yolculuğa çıkarsın. Kendi iç ayrıntılarının ayrımına en çok orada varırsın. Yatağında istediğin kimseyle konuşabilirsin; ama sessiz ve gizli olacak. Yorganını başına çekip ağlayabilirsin de. Su olacaksın ama sessizce akacaksın, ateş olacaksın ama dumansız yanacaksın.

Mahkûm öksüz, değersiz, sahipsiz bir insandır. Mahkûm gömütlüğe en yakın insandır. Gömütlükteki ölüler yılda bir-iki kez saygı görürler. Mahkûmlarsa aşağılanır.

Çünkü kimliği elinden alınmış çırılçıplak bir insandır mahkûm. Mektubu, sağlığı, onuru; okuduğu kitap, gazete; yirmi dört saat denetim altındadır. Zor zanaattır hapislik. Hapislik bütün acılara katlanabilmek isteyen bir geçiş sürecidir. İnsan hapse düşünce, geçmiş güzel günlerin gölgesi acı günlerin üstüne düşer acıları biraz hafiflesin diye.

Mahkûm düşünce suçlusu ise dört koldan izlenir. Kiminle konuşuyor, neler okuyor, neler yazıyor, izlenir. Esrar, eroin, hap içen, ırz düşmanı, hırsız bir mahkûm, siyasilerden daha az tehlikelidir, yönetime göre. Onlar korkak, çekingendirler. Düşünce suçlusu ise kafası çalışan, düşünen, düşündüğünü söyleyen, yazan insandır. Onu dışarısı kaldıramamış ki, içerisi kaldırsın. Böylelerini denetim altında tutmak zordur. Kolay kolay pes etmez, yenilmezler. Konuşursa dili etkiler, yazarsa okunur. Bu yüzden yasaların kulağı onlara yaklaşırken büyür.

Havalandırmada duvardan duvara gerilmiş iplere,

soğuk suda yıkandıktan sonra sıkılmış giysiler asılır. Çoraplar, pijamalar, atletler, donlar, havlularda ezilmiş tahtakurusu ve kan izleri görünür. Battaniyeler terden sakız sakız olmuştur, ziftlidir. Havalandırmaya açılan koğuş penceresinin demir parmaklıkları baca ağzına tutulmuş gibi dumanlardan sararmıştır.

Sabahları mahkûmları derin bir sessizlik alır. Havalandırma kapısından pis, uyuşuk, görünümde çıkarlar. Pijamalarının uzun paçalarını, tuvaletten taşan pisliğe bulaşmasın diye kıvırmış ya da çoraplarının içine sokmuşlardır. Omuzlarında kirli yağlı havlular, tahtakurularla dolu bir geceden, tedirgin, yüzleri şişmiş halde çıkarlar. Her gün dirsek teması yaşadığı arkadaşını bile görmez. Kısa süre hapiste olduğunu unutur. Düşünü kurduğu evinde, çocukları, karısıyla oturmakta, sabah kahvaltısını düşlemektedir. Ama sayımdan sonra her şey normale döner. Kimi tahtakurularından söz eder; kimi pijamasını, yorganını asmak için çamaşır ipi gerer. Temiz bir yüz havlusunun yanı başına suları şapır şapır damlayan pis, kirli kara donunu asar. Kara donun suyu temiz yüz havlusunun üstüne düşer mi, düşmez mi diye düşünmez hiç. Oysa o temiz, beyaz havluyu sana sevgilin göndermiştir. Havlulardan bir havlu değildir o. Her sabah eline alıp da yüzüne sürdüğün, biraz da sevgilinin yüzüdür.

Karadenizli Albay

Koğuşumuzdaki hükümlülerin çoğu Adli Tıp Kurumu'nun incelemeye gönderdiği hasta kişilerdi. Ağır işkence, hücre ve hapishane koşullarına dayanamamış, kişiliği çözülmüş, parçalanmış ruh hastası insanlardı çoğu. Hangisinin sara nöbeti ne zaman tutar, bilemezdik. Bu yüzden gecelerimiz korku ve tedirginlik içinde geçerdi. Her an birileri saldırabilir, bize zarar verebilirdi. Biz akıllılar gece olunca sırasıyla koğuş nöbeti tutardık bu yüzden.

Gece yarısı bu hastalardan biri bir gün başucuma geldi dikildi. Bir şey isteyebilir kanısıyla adama bakarak beklemeye başladım. Bir isteği yoktu. Hiçbir şey de söylemiyordu. Baykuş gibi gözlerini gözüme dikmiş, sessizce bana bakıyordu. "Bir şey mi oldu? Niye bakıyorsun?" sorularıma yanıt vermedi. Taş gibi duygusuz, sessiz bir duruşla bakıyordu. Saat gece yarısıydı. Uykum vardı, uyuyacaktım. Ama böyle bir deli başucuma gelir de, ne yapacağı belirsiz bir sopa gibi durursa nasıl uyuyabilirdim? Tedirgin olmaya başladım. "Ne bekliyorsun? Git başımdan!" dedimse de aldırmadı. Gözlerini gözlerime dikmiş öylece bakıyordu. Ben de ona bakmaya başladım. O bana, ben ona... Ne yapsam da bu deliyi başımdan savsam, diye düşünürken, adamın yüzü birden çocuk yüzü gibi ışıyıp gülmeye

başladı. İşaretparmağının ucuyla bir tüye dokunurmuş gibi kol saatimin camına usulca dokundu. "Saat çalışır?" dedi. Şaşırdım. "Tabii saat çalışır," diyerek saatli kolumu yüzüne doğru kaldırdım. Saatimin çalışmasını bir süre izledikten sonra çocuk saflığıyla kıkır kıkır güldü. Elini çırptı, sevindi. "Saat çalışır?" diye tekrar sordu. "Evet çalışır," dedim ben de yine. Derken yine sordu. "Saat çalışır?" Ben de, "Çalışır," dedim. Bıkıp usanmadan o soruyor "Saat çalışır?", ben de, "Çalışır," diyorum. O soruyor, ben söylüyorum; ben söylüyorum, o soruyor. Sabretsem sabaha kadar soracak belki de. Ben de uykumdan olacağım. Sonunda kol saatimi bileğimden çıkararak pijamamın cebine koyunca, ağladı. Sonra da ağlaya ağlaya uzaklaştı gitti adam.

O hasta mahkûmu, ertesi gün boş bir gravyer peynirinin plastik kutusunu kol saati niyetine bileğine takmış halde gezerken gördüm. Plastik kutudan yapma saatini kalınca bir paket ipiyle bileğine sıkıca sarmış, üstüne de kalemle saatin akrebini, yelkovanını, rakamlarını çizmişti. Çocuklar gibi sevinçliydi. Gülüyor, önüne gelene kol saatini gösteriyordu. Saatini bir kendi kulağına, bir karşısındakinin kulağına tutarak, "Saat çalışır?" diye soruyordu. Sağ elini de saatinin sözde kurma düğmesinin üstünden ayırmıyordu hiç. Durmadan kurma düğmesini çeviriyor, "Zembereği boşalmasın, saatim durmasın. Durursa ölürüm," diyordu. Bizler de dalga geçmiş olmak için, "Hani saatin çalışmıyor. Baksana durmuş," diye takılınca korkuya kapılarak ağlamaya başlıyordu. "Demek saatim çalışmıyor? Saatim durdu demek? O zaman vaktim geldi. Yakında öleceğim, imam'a söyleyin, sela vermeye başlasın," diyordu.

Bir başka mahkûm da bir gece, yatağından fırladı. "Düşman! Düşman! Beni vurdular. Görün, duyun, gözünüzün önünde beni vurdular!" diye bağıra çağıra ağlamaya başladı. Koşuştuk, "Ne bağırıyorsun? Kim

vurdu seni?" diye çevresini aldık. "Düşmanlarım. Düşmanlarım vurdu beni!" diye bağırdı. "Hangi düşmanların?" "Hasımlarım," dedi. Sonra yatağının altında sakladığı kalınca tahta parçasını kaptığı gibi koğuşun belirsiz bir yerine hırsla atıldı. Koşup tutmasak, tahta parçasını oradakilerden birinin üstüne gözünü kırpmadan indirecekti. Üstüne atılarak yıktık yere. Sopasını elinden aldıktan sonra çarşafla, yatağa sıkıca bağladık.

Bir başka hasta da, normal insanlar gibi yatağına yatmaz, gece olunca ranzasının ayak tahtasının üstüne tavuklar gibi tünerdi. Gelip geçerken dokunuverince geri, yatağının üstüne geriye upuzun düşer, ardından hiçbir şey olmamış gibi yerinden kalkar, ranzasının ayak tahtası üstüne tünemeye devam ederdi. "Niye yatmıyorsun da tünüyorsun?" dediğimizde, "Karışmayın! Hasmım var," diyordu. Yalnızca yemek zamanı gelince tüneğinden iniyordu. İkindiüstleri iki saat deliksiz uyku çekiyordu. Koca günde yaptığı bütün iş buydu. İki saatlik uykudan uyanır uyanmaz, hepimize el eder, "Toplanın! Anlatacaklarım var!" diyerek kız kardeşini nasıl kestiğini anlatmaya başlardı. Öylesine gerçek bir öykü anlatırdı ki, şaşmamak elde değildi. Askerlikle uzak yakın en ufak ilgisi olmadığı halde, kendisine sürekli "Karadenizli Albay" denilsin isterdi. Her gün aynı koğuşta olmamıza karşın, her sabah teker teker elimizi sıkarak bizimle yeniden tanışır, kendini tanıtırken de, "Ben Karadenizli Albay," derdi. Her gün böyleydi. "Yahu biraz da Akdenizli Albay olsan olmaz mı?" diye takılınca, sinirlenir, "Hayır, Karadeniz uşağı başka. Ben 'Karadenizli' Albay!" der, başka da bir şey demezdi. Az kimseyle konuşur, yüzüne bakılmasından hoşlanmazdı hiç. Yüzüne bakılınca yüzünü kaçırır, "Albaylar bakmaz. Albaylar çoluk çocukla yüz göz olmaz," derdi. Ara sıra canı cigara ister, çıkarıp verince de sinirlenir, "Yak da ver! Yak da ver! Saygılı ol biraz!" diye azarlardı. Biz mahkûmlar, "Albayım acaba

af çıkacak mı?" diye sorunca, kasılır, "Hayır çıkmayacak," derdi. "Niçin albayım? Niçin af çıkmayacak?" diye sıkıştırınca, "Çünkü affı ben imzalamazsam çıkaramazlar!" derdi.

Aramızda bir de polis vardı. Cinayet işlemiş, hüküm giymiş, aklını oynatmıştı. Geriden bakıldığında sakin, efendi, sessiz birine benzerdi. Orta boylu, şişmancaydı. Kimseye en ufak zararı olmazdı. Günün belli saatlerinde iki saat kadar bir nöbeti gelirdi ki, dayanabilene aşkolsun. Üstünü başını yırtar, küfreder, saldırır mıydı? Hayır. Yalnızca iki saat durmadan kıkır kıkır güler, kahkahalar atardı ki, çok sinir bozucuydu. Dışarıda kimi kimsesi olmadığı halde her gün sözde sayısız mektup aldığını söyler, aldığı mektupları bize okur, yine sözde sayısız mektup yazıp gönderdiğini söylerdi. Mektuplarını okuduktan sonra mutlaka bir türküye başlardı. Ancak söylediği bu türküler, öyle bilinen, alışılmış türkülere benzemezdi. Kafes, parmaklık, ayrılık, ölüm, demir kapı, zincir, kelepçe, yuva gibi sözcükleri arkası arkasına, sözcük uyakları uysun uymasın tekrarlayarak söylenilen garip bir türküydü. Hapishane penceresinden sahici bir polis otosu ya da polis gördüğü zaman, öfkeye kapılır, elini kaldırır, "Aaah ulan aaahh! Sizler yaktınız beni!" diye bağırırdı.

Deliler yıkanmayı pek sevmezdi. Banyo zamanı oralı olmazlar, ellerini suya sokmak dahi istemezlerdi. Sudan korkarlardı. Ama bizler, çoğunu zorla, bazen döverek, bazen de güzel, çekici yiyecek sözleri vererek yıkamaya çalışırdık onları. Çünkü dayanılmaz derecede ağır kokuyorlardı. Koğuş havası onların yüzünden çekilmez olmuştu. Bu hastalardan bazılarını yangın tenekelerinin içindeki, üzerleri tozdan, pislikten katmerleşmiş, kaymaklanmış pis suları içerken görürdük. Ellerine plastik bardaklarını tutuşturup suyu musluktan içmelerini öğretmeye çalışmışsak da bir yararı olmuyordu. Ne pahasına olursa olsun, o pis teneke suların

içine başlarını sokacak, ağızlarıyla şapırdata şapırdata içeceklerdi. Kimi de üstünü başını yırtıyor, en ufak utanma duygusundan yoksun, çırılçıplak geziyordu. Ayakkabısız, yalınayak dolaşıyor; çarşaf, yastık kılıfı, ceket, pijama, ne bulursa toplayıp başına kocaman bir sarık yapıyordu. Niçin öyle yaptıkları sorulunca, "Başı büyük adamlar akıllı olur," yanıtını veriyorlardı. Akıllı olmaya çalışan bu hastalar, yemek yerlerken, hepimizin gözleri önünde, plastik yemek kabının içine büyük bir gürültüyle sümkürüyorlardı.

Bir hasta da dilekçe yazdırma hastasıydı. Günde yedi-sekiz kere dilekçe yazdırırdı. En çok da gelir bana yazdırırdı. Dilekçesini yazıp eline tutuşturunca çocuklar gibi sevinir, giderdi. Sonra kalem kâğıtla tekrar gelir, bir dilekçe daha yazdırırdı. Onu da yazıp eline verince gene sevinir, gene güle oynaya giderdi. Az sonra yine gelirdi. Bir dilekçe daha... Akşama dek sürerdi bu. Günde yazdırdığı dilekçe sayısı on beş-yirmiyi geçerdi. Sabırlı bir dilekçe yazarı bulabilirse tabii.

Dilekçelerini Vali'ye, Paşa'ya, Başbakan'a, Devlet Başkanı'na, Peygamber'e, gökyüzünün yüce katına diye başlayarak Allah'a seslenen sözlerle yazdırırdı. Dilekçelerinin hemen hepsinde de sözde çok büyük bir futbolcu olduğunu; büyük takımlarda top koşturduğunu; birbirinden güzel goller attığını; her yıl gol kralı olduğunu anlatmaya çalışırdı. Dilekçe yazdırırken bazen aşka gelerek ayağa kalkar, maç anlatan bir spiker gibi oynadığı maçları, attığı şık golleri, öyle coşkulu bir dille anlatmaya başlardı ki, dinlemeye gerçekten değerdi. Yalnız bir nokta vardı; oynadığı bütün maçlarda oynayan, yöneten, birbirinden güzel goller atan da, maçı anlatan da hep kendisi olurdu. O maç anlatmaya başlayınca, çevremizdekiler kendi aralarında konuşurlar, sözgelimi Cengiz Han'dan, Timur'dan, Atilla'dan söz ediyorlarsa; o, "Tamam, onlar da bizim takımdalardı!" diye bağırırdı.

Bunların içinde en uysalı Urfalı hasta bir mahkûmdu. Fazla deli değildi. Dışarıda kimi kimsesi de yoktu. Ne mektubu gelirdi ne de görüşüne geleni. Hepimiz severdik onu. "Görüş günleri" adımıza gelen yiyecek giyecek paketlerini alır, bizlerden habersiz açar, içlerinden hoşuna gidenlerden birer tane alırdı. Akşam olunca, "Sizin görüşünüze iki-üç kişi geldiyse, benim görüşüme en az yirmi kişi geldi," diyerek, paketlerimizden aşırdığı yiyecek giyecekleri çıkarır, büyük bir dürüstlükle önümüze koyardı. Ama biz onları almaz, kendisine verirdik.

Urfalı, bir aylık evliyken bir cinayet yüzünden hapse düşmüş, sayısız cezaevlerinde yatmış, sonunda da aklını üşütmüştü. Karısı, yeni doğan çocuğunun çırılçıplak bir resmini çektirerek yıllar önce yollamıştı ona. Resimde görünen çocuk, henüz bir aylıktı ve erkek bir bebeydi. Bir aylık erkek bebesinin resmini, yatağının görünen en güzel yerine asmış, resmin çevresini süslemişti. Bebenin resim kâğıdı o denli eskimişti ki; kâğıt sararmış, solmuş; kenar katları açılmış, üstüne tahtakurusu, sinekler sıçmıştı. Urfalı, bazen bir aylık bebesinin resmini yerinden alır, tadına doyum olmaz bir zevkle bakar, sonra da, "Heeeeyyt beee!" diye bir nara atardı. "Koçum benim. Ulan hepiniz uçkurunuzu sıkı tutun. Koçum hepinizi s....cek!" derdi, gülüşürdük.

Anası babası, kimi kimsesi yoktu Urfalı'nın. Dışarıdan kimse görüşüne de gelmezdi. Resimdeki çocuğunun yüzünü ömründe bir kez olsun görmüş değildi. Karısı da gelmezdi hiç. Karısı yoktu ki. Karısı yıllar önce boşamıştı onu. O resimdeki çocuğu da dokuz-on yaşlarında olmalıydı şimdi. Belki de ilkokula gidiyordu. Ama bizim Urfalı, henüz yüzünü bile görmediği oğlunu hâlâ bir aylık resmiyle seviyor, oğlunun bir aylık erkeklik organıyla övünüyor, boyuna, "Sıkı durun!" diyordu, "Sıkı durun.... koçum hepinizi..."

Parçala Niyazi

Bedeninin her yanı kesilmiş, çizik çizikti Niyazi'nin. Tenindeki ustura, jilet, bıçak izlerini saysanız bitiremezdiniz. İzler birçok yerde birbiriyle kesişiyor, çakışıyordu. Kesişmeyen, düzgün tek bir jilet, ustura, bıçak izi bulamazdınız. Sağ omzundan başlayan sayısız çizik, sola doğru inerken, çenesinin altından göğsüne, oradan göbeğine doğru inen başka jilet izleriyle kesişiyordu. İzler enine boyuna, yandan, ortadan, yukarıdan, aşağıdan birbirine öylesine çaprazlanmış yamanmıştı ki, karmaşık bir haritadan farksızdı bedeni. Hangi çizginin nerede başlayıp nerede bittiğini anlamak için uğraşmak gerekiyordu. Ne kadar kesici alet varsa hepsi bedeninde denenmişti. Sağlam kalmış bir tek deri parçası göremezdin. Enine boyuna jiletle doğranmış, kesilmiş, paramparça olmuştu bedeni. Sanki onu cam kırıklarıyla dolu bir çukurun içine çırılçıplak gömmüşlerdi. Alnında, başında, saçlarının arasında, çenesinde, kolunda, dirseğinde, avuçlarının içinde, dışında... Çizgilerin kimi kısa, kimi uzun, kimi de ufacık saçma delikleriyle noktalanmıştı. Havalandırmada güneşlenmek için üstünün giysilerini çıkardığında bedeni terliyor, kıpkırmızı derin bıçak ve yara izlerinde terler damla damla kanallaşarak akıyordu.

Bedeninde açtığı her iz, her çizik onun karakollar-

da yiyeceği dayakların korkusuyla kendi canında açtığı birer intihar denemesiydi. İçine düştüğü çaresizliklerin, bunalımların birer anısı; jilet, bıçak, ustura ağızlarıyla kendi tenine yazdığı, kendi tenine düşürdüğü birer işkence güncesiydi.

Ömrü, karakollarda dayak yemekle geçmişti. Çocukluğundan beri dayak yerdi. Karakola düşünce polis-bekçi dayağından kurtulmanın en kestirme yolu ona göre kendi bedenine jilet atmaktı; darda kalan akrebin kendi kendini sokması gibi. Onun için, "Parçala" diyorlardı Niyazi'ye. Kendinden başka kimseye bıçak, jilet atmış değildi. Bütün öfkesi, hıncı, içinden çıktığı toplumaydı aslında. Gücü yetmeyince kendine yöneltiyordu hırsını. "Ne olmuş senin bedenine böyle?" diye sorduğumda aldırmaz görünüyor, "Ne yapayım? Bedenimin romanı bu dayı," diyordu.

Anasız babasız büyümüştü Niyazi. Çocukluğu sahipsizlik içinde geçmişti. Suçu çoktu; hırsızlık, gasp, uyuşturucu taşıma, satma, kullanma, sarhoşluk, olay çıkarma, hapçılık, kumar... Küçüklüğünden beri insanların kötülüğüne karşı yalan söylemeyi, hırsızlık yapmayı, kilitler kırıp evler soymayı öğrenmişti. İyi ustura ve jilet kullanır, atardı. Dışarıdayken berbere gitmez, saçlarını kestirmezmiş hiç. Birbirine karışmış, dolaşmış, sepet gibi olmuş saçlarının üstünde yaz kış şapka taşırmış. Nedeni, başının üşümesi değilmiş, gür saçlarıyla şapkası arasında devamlı ustura taşıması gerekiyormuş. "Kavgaya duracağım zaman elimi hemen basımdaki şapkaya atarım," diyor.

Parçala Niyazi, sigara, rakı, şarap, bira, esrar, eroin, ispirto, hap içiyor. Kumarı biliyor. Pantolon paçasında kemikten kumar zarı, gömlek yakasının arasında da yarım jilet bulunduruyor. İster dışarıda, ister hapiste bu değişmiyor. Kavga ve dayak her an gündeme gelebilir çünkü. Yarım jileti her an yanında hazır olmalı. Dayak yiyecek olursa gizlediği jiletini kendi bedenine

atarak dayaktan kurtuluyor. Kemikten düzme zarıyla da fırsat bulunca kumar oynuyor. Kemik zarı gardiyanlar elinden alırsa, tebeşirden zar düzüyor. Tebeşir zarını da alırlarsa, cebinden kâğıt bir yüzlük çıkarıp karşısındakine, "Söyle, seri numarasının sonu tek mi, çift mi? Çiftse para senin, tekse yüzlüğünü alırım," diyor. Kumar böylece başlamış oluyor. "Ne yapayım? Kumarsız duramam dayı. Hayatım kumar çünkü," diyor.

Her insan kendi bedenine jilet atamaz. Ustalık ve yüreklilik ister. Parçala Niyazi, jileti kendi tenine atarken öylesine bir ustalıkla atıyor ki; jilet fazla derine, damara, sinire değmiyor, batmıyor. Deriyi kessin, kanı aksın istiyor yalnızca. Akan kanı üstüne başına, yüzüne gözüne sürerek çığlıklar atıyor, bağırmaya başlıyor. Kanı gören polisleri telaş alıyor. "Kan kaybından ölür de başımız derde girer," diyerek Parçala Niyazi'yi alıp hastaneye atıyorlar. Niyazi'nin istediği de budur zaten. Dayaktan kurtulmuştur.

Bir defasında yolu karakola düşer. Dayak yiyecek belli. Polislerin tavrından anlıyor bunu. Tam kendine jilet atıp kurtulmanın zamanı, ama bakar ki üstünde jilet yok. İlk kez jiletsiz, hazırlıksız buluyor kendini Niyazi. Hemen durumlardan durum yaratmaya çalışıyor. O ara polisler masada yemek yemektedirler. Masanın üstündeki ekmek bıçağını kapmasıyla kendi karnına çekmesi bir oluyor. Kanlar fışkırıyor; hastaneye kaldırılıyor hemen. Niyazi de yiyeceği dayaktan kurtulmuş oluyor böylece. "Kendimi ne zaman karakolda bulsam, ayıptır söylemesi, korkumdan işerim dayı," diyor. Sekiz-dokuz yaşından beri karakollarda dövülmüş, korkutulmuş hep. Karakol korkusu iliğine işlemiş. Korktukça altına kaçırıyor. "Kimseyi Allah polisin eline düşürmesin. Yere yıkar, kollarına basar, falaka dayağına yatırırlar adamı. Yer misin, yemez misin? Vur Allah vur! Bunun da canı vardır, demezler hiç. Bir defasında yediğim falakadan tabanlarım öyle-

sine şişmişti ki, ayağa kaldırdıklarında boyumun uzadığını hissettim. Şişmiş ayaklarım ayakkabılarıma sığmaz olmuştu..."

Çoğu mahkûm, tahliye olacağı, hapisten kurtulacağı günlerin umuduyla yaşarken, Parçala Niyazi tahliye olacağı günlerin korkusuyla yaşar. Dışarıda bekleyeni, karısı, sevgilisi, evi, işi yok ki. Onun için hayat birazcık para, cigara ve ekmek. Bunlar için dışarısı yaşamaya değmezdi pek. Ayakkabı boyar, varlıklı mahkûmların hizmetini yapar; parayı, cigarayı, ekmeği hapishanede de bulabilir böylece. Dışarısını sevmez hiç. Dışarısı; ona göre polis, bekçi ve karakol demek. Ne zaman hapisten tahliye olsa, dürüstçe bir işe girse, polis ensesine biner hemen. "Kimler esrar, eroin içiyor? Kimler taşıyor. Mutlaka senin haberin vardır. Alıcı-taşıyıcı gibi davranarak aralarına gir, sonra da gel bize haber ver. Yoksa sabıkalı olduğunu işyeri sahibine söyler, seni işten attırırız..." Polis, muhbir olmasını ister onun. Kendi yapacakları işi ona yaptırmaya kalkarlar. Parçala Niyazi işini mi yitirsin; arkadaşlarıyla çevresini mi? Bir gün çaresiz polisin dediğini yapar. Uyuşturucu kullanan arkadaşlarını yakalatır. "Aferin" ödülünü polis alır. Parçala'ya da hava almak düşer. Muhbir olduğu ortaya çıkınca esrarcılar, eroinciler, hapçılar, tokatçılar bir gün onu mezarlıkta kıstırarak öldüresiye döverler. Sayısız bıçak, jilet, ustura, sustalı sokar çekerler bedenine. Parçala Niyazi nasıl olsa şikâyet edemez. Ederse kimsenin onu ciddiye almayacağını bilirler. Parçala, kendi kendine jilet atmasıyla ünlüdür çünkü. Arkadaşları bir daha onu aralarına almazlar. Böylece Niyazi hem işinden olur hem arkadaşlarından. Karnı aç, sırtı çıplak da olsa, polis beş kuruş vermez, sıcak bir çay bile ısmarlamaz. Oysa arkadaşları vaktiyle bunların hepsini fazlasıyla sağlarlardı. Onlar olmadığına göre Niyazi'nin dışarıda işi ne? Hemen bir gasp yapar, hapse düşer. Bu yüzden dışa-

rısı tahliye olup çıkmaya değmez pek. Çıktığı an, polisin yine ensesine bineceğini, arkadaşlarına karşı kullanacağını bilir. Küçüklüğünden beri sabıkalı, fişli biri o. İflah olmaz serseri diye kayıt düşülmüş emniyet kayıtlarına. Onu damgalayan, ona iflah olmaz, düzelmez diyen bir topluma niçin uysun, niçin iyi bir vatandaş olsundu ki? Toplum büyük, o küçüktü. Büyüğün küçüğe hoşgörüsü yoktu ki. Her şey karşılığıyla olurdu oysa. Çocukluğundan beri ona bir kez olsun yüz vermeyen, aksine onu dışlayan, ondan korkan, çekinen bir toplum, ona ne vermişti de şimdi Niyazi'den ne istiyordu? Onu okullarında mı okutmuş, fabrikalarında mı çalıştırmıştı? Toplumun başarısızlığının bir ürünüydü o. Bu yüzden Niyazi'nin içi dışı öfke doluydu. "Dayı, ben her gün adam öldürüyorum. Her gün beni yakalayan bekçiyi, polisi öldürüyorum. Beni sorgulayan savcıyı, hâkimi, gardiyanı öldürüyorum. İçim her gün öldürmelerle dolu benim..."

Memedi Lezgo

Siverek halkının adına "saz" dediği gazinoyu, Memedi Lezgo adında ünlü bir kabadayı çalıştırırdı. Belalı bir sabıkalıydı Memedi Lezgo. Uzun boylu, bıyıklı, zayıf, avurtları çökmüş, şakakları çıkkın biriydi. Memedi Lezgo demek Lezgo'nun oğlu Memet demekti. Asıl adı Memet Dağaşan olan Memedi Lezgo, baykuş bakışlı, acımasız bir insandı. Kumral saçları dökülmeye yüz tutmuştu. Başına poşu sarmazdı, agel takmazdı, şapka giymezdi. Kıçına şalvar, üstüne beyaz gömlek giyer, gömleğinin üstüne kırk düğmeli siyah yeleğini geçirir, beline de kalın ipekten beyaz kuşağını sarardı.

Memedi Lezgo'nun en göze çarpan yanı, düzgün, güzel göz alıcı yürüyüşüydü. Çarşıya, pazara çıktığında, kentsoylu delikanlılar gibi kıçını sağa sola kıvırtıp oynatmazdı; çırpı gibi dimdik yürür; ölçülü, ayarlı adımlar atardı. Çarşıda onu görenler, sessizce bir kenara çekilerek Lezgo'nun yürüyüşüne hayran kalırlardı.

Memedi Lezgo, kabadayı ve sabıkalı biri olmasına karşın, üstünde silah taşımazdı, silah sevmezdi hiç. Siverek gibi her gece silahların patladığı, belalı bir yerde hem sabıkalı, kabadayı olacaksın hem de silahsız dolaşacaksın, olacak şey değildi bu. Bu kural Memedi Lezgo için geçersizdi. O bıçak kullanırdı; harcı bıçaktı onun. Sustalı, ustura veya kasap bıçağı da değildi; serçepar-

mağı uzunluğunda, söğüt yaprağına benzeyen, iki yanı keskin, sivri bıçağı, onun elinde akıl almaz bir ölüm makinesine dönüşürdü. Lezgo'ya göre, silah veya bıçak değildi önemli olan; önemli olan yürekli olmaktı.

Memedi Lezgo, o güne kadar kaç kişiyi yaralamışsa, tümünü o küçücük, söğüt yaprağına benzeyen bıçağıyla yapmıştı. Dahası, hasımlarının hiçbirine, sinsice, arkadan saldırmamış; hasmıyla göz göze, yüz yüze geldikten sonra yapmıştı yapacağını.

Memedi Lezgo, Siverek'in yoksul, köksüz ailelerinden gelmeydi. Sırtını dayadığı bir aşiret, ağa, bey yoktu. Fazla parası da yoktu. Ama mertliği ve dürüstlüğü vardı. Bu yanıyla Siverek halkının sevgisini, saygısını kazanmıştı. Diyarbakırlı, Hilvanlı, Urfalı kabadayılar da sayar, severlerdi onu. Hiçbiri onunla açıktan kapışmayı göze alamazlardı. Çünkü öleceğini bilse, bir adım geri atmazdı Memedi Lezgo. Böylesi bir insanla kapışmak her yiğidin kârı değildi.

Memedi Lezgo'nun sazına, Siverek'in ağırbaşlı ağaları, beyleri, eşrafı gelirler, sazın sahneye yakın bölümünde, kendileri için ayrılan özel masalara otururlardı. Şarkılı, türkülü, bol ışıklı, büyük kent gazinolarından farklıydı Lezgo'nun sazı. Gösterişli davranışlara, bol para harcayarak dikkat çekmelere, sahnedeki bayan sanatçılara çiçek sunmalara, şampanya patlatmalara izin vermezdi Lezgo. Onun için önemli olan paralı, ünlü, gösterişli olmak, ağa, bey olmak değildi. Onun için önemli olan ağırbaşlı, efendi olmaktı. Dokuz-on köyün ağası da olsa, Lezgo'nun sazında bağırıp çağıramaz, iki kadeh içince, aşka gelip havaya ateş edemezdi; Lezgo'nun küçücük bıçağı işlemeye başlardı yoksa.

"Saz"da, müşterilerden biri bir gün kafayı çekince, bağırıp çağırmaya, Lezgo'nun kurallarını bozmaya başladı. Lezgo, ilkin alttan aldı. Olanca alçakgönüllülüğüyle uyararak onu sazın dışına çıkarmaya çalıştı. Ama olmadı. Hiçbir hesaba, ölçüye sığmayan birine

benziyordu adam çünkü. Lezgo da sözü fazla uzatmadı. Ünlü bıçağıyla leşini oracıkta yere seriverdi müşterinin. Cinayetten tutuklanarak Siverek Cezaevi'ne atıldı Lezgo. Cezası kesinleştikten sonra da Urfa Cezaevi'ne sürgün edildi.

Memedi Lezgo'nun ününü bilen Urfa Cezaevi'nin kabadayıları, O'nun gelişinden tedirgin oldular. Cezaevinde kimseyle tanışıp çevre edinmeden Lezgo'nun gözünü korkutmaya karar verdiler. Yıllar yılı Urfa Cezaevi'nin avantasını yiyen, kaşarlanmış kişilerdi onlar; cezaevinde korku yaratan, kumar oynatan, esrar sattıran, ispiyon ağı kuranlardı.

Cezaevi mahkûmları arasında yıllardan beri süregelen "Urfalılık"-"Sivereklilik" çatışması vardı ayrıca. Sivereklıler, kendilerini Urfalı saymazlardı, her zaman Siverekli olmakla övünürlerdi.

Olan bitenlerden habersiz olan Memedi Lezgo, kendini birdenbire böylesi bir çatışma ortamında bulduğu için üzgündü. Gelişini sevinçle karşılayan Siverekli mahkûmlar, kendilerini ezen Urfalı belalıların hakkından ancak Lezgo'nun geleceğini düşünerek çevresini almışlardı onun. Gece gündüz dertlenirlerdi O'na.

"Memet Ağa, Urfalılar bize zulüm ediyorlar. Bize göz açtırmıyorlar. Bu cezaevinde hiç hakkımız yoktur. Adımıza gelen mektuplara el koyuyorlar. Görüşümüzü ellerinden gelse yasaklayacaklar. Ne yönden bakarsan bak köle muamelesi yapıyorlar bize."

Hapishaneciliği iyi bilen Lezgo içeri girer girmez zaten anlamıştı cezaevinin havasını; olası bir kavga çıkacaktı çıkmasına, ama bu kavgayı ilkin Urfalılar başlatsınlar, Sivereklıler de savunmada kalsınlar ister Lezgo.

Günler geçtikçe taraflar gerildi iyice. Her an bir olay patlayabilirdi.

Memedi Lezgo, Siverekli mahkûmları örgütleme-

ye başlardı hemen. Olası bir kavgada gerekli olabilecek falçata, bıçak, şiş, sopa gibi aletleri el altından hazırladılar. Bunlar olup biterken, cezaevi yönetiminin, yaklaşan fırtınadan en ufak haberleri yoktur hiç.

Memedi Lezgo, tek başına havalandırmaya çıkarak volta atmaya başladı. Nere gitsem bela gelir beni bulur, diyerek yazgısına kızar. Canı sıkkın, morali bozuktur. Kalın volta atmaya başlar. "Kalın volta" demek havalandırmayı bir uçtan öbür uca tek başına adımlamak demektir.

Böyle bir mahkûmun voltasına katılmak isteyenler, ya da, ayrı ayrı volta atanlar birbirlerine "Uğurlar ola!" diye seslenirler. Selam yerine geçer bu. Volta atan da, "Sağ ol kardaş!" dedikten sonra kendi voltasını atmaya koyulur. Bu, bütün cezaevleri için geçerli, temel bir "mahkûm" kuralıdır.

Ağır, oturaklı yürüyüşüyle volta atan Lezgo'nun düzgün, güzel yürüyüşünü, "Allah'ına kurban! Gözünün yağını yiyem!" sesleriyle Sivereklíler sevinçle izlerler.

Bela çıkarmaya kararlı görünen Urfalı azgınlar ise, bunun altında kalmazlar. Öne, sıradan iki mahkûm çıkarırlar. Onlar, Lezgo'nun voltasını keserek ters yönde volta atmaya başlarlar. Üstelik, Lezgo'nun volta sahasına girdikleri halde selam yerine geçen, "uğurlar ola" sözünü de söylemezler hiç. Onların bu tavrı, cezaevi dilinde açık bir meydan okumadır, hasmının volta yolunu kesmektir.

Memedi Lezgo, sesini çıkarmaz, ağır ağır voltasını sürdürür. Sürdürür ama, Urfalı iki mahkûmun niyetleri öylesine açıktır ki; voltalarını kısaltarak Lezgo'ya, havalandırmada adam atacak yer bırakmazlar. Gürültülü, sinir bozucu konuşmaları ve gülüşleriyle Lezgo'nun canını sıkarlar.

Lezgo, çıkışır onlara:

"Lan kör müsünüz? Ben burada mahkûm değil mi-

yem? Sizden önce gelmiş voltama çıkmışım. Siz sonradan geldiğiniz halde, selamsız sabahsız voltamı kesiyorsunuz benim?"

Urfalı iki mahkûmun istedikleri budur zaten. Uzun boylu, hafif kamburca olanı kasılır:

"Ne yolundan söz ediysen sen babam? Cezaevinde yol mu olurmuş? Burası babanın tapulu malı mıdır? Asıl sen bizim voltamızı kesiyorsun. Üstelik sen bir kişisin, bizse iki kişiyiz. Az olan, çokun voltasını kesemez..." demesiyle, Lezgo yay gibi fırlar yerinden. Saniyeler içinde iki mahkûmu da yere serer. Her şey o kadar çabuk olmuş bitmiştir ki, kimse Lezgo'nun elinde ne bıçak görmüştür ne de bir şey. Mahkûmların ikisinin de gırtlağı yarılmıştır, onlar yerde can çekişirlerken, herkes bu bıçaklama olayının bu denli çabuk, şimşek hızıyla gerçekleşmesine şaşırırlar.

Lezgo, elinde yalnızca ucu görünen küçücük söğüt yaprağı bıçağıyla, döne döne bağırmaya başladı Urfalı mahkûmlara:

"Lan götler! Ne istiyorsunuz benden ha? Elinizden geleni ardınıza komayın. İşte meydandayım; Memedi Lezgo'yu vuracak yiğit arıyorum. Bu iki zavallıyı ölüme süren kabadayılarınıza ne oldu? Hadi çıksınlar karşıma. Kimse karışmasın, bizler koçlar gibi vuruşalım. Sonra da meydanda kalanı bağrımıza basalım. Var mısınız laan?"

Urfalı mahkûmlardan ses soluk çıkmayınca, bundan yüreklenen Siverekli mahkûmlar, şişleri, falçataları, jiletleriyle havalandırmaya fırlarlar. Şişler uçuşmaya başlar havada. Taraflar birbirlerine girerler. Kimin kime vurduğu belirsiz olur.

Çok yaralı verirler Urfalılar. Arkadaşlarının cenazelerini alamadan koğuşlarına kaçarlar. Kapıyı pencereyi sıkıca örterek Lezgo'ya sövüp saymaya başlarlar. Memedi Lezgo ise falçatasıyla koğuşlarına saldırır onların.

"Lan orospu çocukları! Küfür edeceğinize gelin de arkadaşlarınızın cenazelerini kaldırın. Bak biri ölmüş; öbürü de can çekişmekte, kan kaybediyor. Hem benim bildiğim yiğit küfür etmez, erkekçe çıkar meydana..."

Ama dinleyen kim? Bağıra çağıra küfretmeyi sürdürür Urfalılar. Memedi Lezgo, bir elinde falçata, öbür elinde sopa, koğuşlara saldırır. Koğuş kapısından gazoz şişeleri, taş, demir parçaları atarlar Lezgo'nun üstüne. Atılanlar kafasına, kaşına, gözüne değmesin diye, Lezgo, sopasını alnının denginde tutar. Ama yine de atılan demir parçalarından biri, vurur başına. Ağır yaralar onu. Lezgo düşer yere. Onun düştüğünü gören Urfalılar, koğuşlarından çıkarak linç etmek için saldırırlar üstüne. Bu kez de Siverekli mahkûmlar saldırıya geçerek ağır yaralı Lezgo'yu kurtarırlar, kendi koğuşlarına taşırlar onu.

Olaylara bir süre seyirci kalan cezaevi yönetimi, candarmadan yardım ister. Dipçik zoruyla kapıları açan candarmalar, kavgayı önlerler. Cezaevi savaş alanına dönmüş, böyle bir kavga Urfa Cezaevi tarihinde görülmemiştir.

Yaralı ve ölüler hastaneye kaldırılır. Öbürlerini de ayrı ayrı hücrelere kapatırlar. Ağır yaralı Memedi Lezgo da hastaneye kaldırılanlar arasındadır. Birkaç gün içinde iyileşmeye başlar. Ölümü yener. Bunu duyan Sivereklıler sevinirler.

Memedi Lezgo, iyileşince, cezaevinde kavgaya neden olduğu için bir ceza daha alır. Ceza üstüne ceza, suç üstüne suç biner. Yıllar katlanır. Ve otuz yıldan fazla ceza alır. Türkiye cezaevlerinde yıllarca yattıktan sonra, altmış bir yaşında tahliye olur.

Cezaevlerinde ömrünü doldurduktan ve tahliye olduktan sonra Memedi Lezgo'nun hayali, dışarıda kavgasız, gürültüsüz, olaysız bir yaşamdır. Bunu düşlemiştir hep. Bu yüzden, evini barkını topladığı gibi Siverek'ten ayrılır. "Tebdili mekânda hayır vardır," di-

yerek İstanbul'a göç eder. Bir gecekondu kiralar. Artık İstanbul'da, Memedi Lezgo adıyla değil, gerçek adı Memet Dağaşan adıyla yeni bir yaşam sürmeye çalışır. Ama, belalardan kaçacağım derken, belaların ocağına düşer. İstanbul, insanı çarkları arasına alıp öğüten, un ufak eden dev bir kıyma makinesinden farksızdır. Dahası İstanbul'da geçim zordur. Soluk alıp vermek bile parayladır. Ne ki, Lezgo gibi feleğin çemberinden geçmiş, ömrünün en güzel, en verimli yıllarını hücrelerde, dört duvar aralarında geçirmiş bir insan için, açık havada, aç karınla bile yürümek, başlı başına bir nimettir. İstediğin zaman güneşi görebilir, gece sokaklara çıkabilirsin. Karısıyla çocukları da yanındadır üstelik. Onlarla bir ekmeği ortadan ikiye bölüp yemek mutlulukların en güzelidir. Bu yüzden, elinden geldiğince olaylardan uzak duracak, yumuşak, sakin bir yaşam sürecektir. Bunu kesin olarak kafasına koymuştur.

İş bulacak, çalışacaktır. Para durumu iyi değildir. Günlük ekmeklerini bile zor bulabilmektedir. Çalışacaktır, ama hamallık yapamazdı; yaşı ve sağlık durumu buna uygun değildi. Birilerinin buyruğuna girmeyi de istemezdi pek. En ağır cezaevi koşullarında kimseye boyun eğmeyen Memedi Lezgo gibi bir insan, birkaç yıllık ömrü için başkasının buyruğuna niçin girsindi ki? Patronu sesini azıcık kaldırıverse, eline binlerce altın geçeceğini de bilse, karşılık vereceğini bilir Lezgo.

Ne gibi işler yapabilirim diyerek İstanbul sokaklarına atar kendini. Gezer, dolaşır. Hep bir küçücük dükkânı olsun, çalıştırsın ister. Günlerce bunun düşünü kurar kafasında.

Gözüne ilişen küçücük bir dükkân sahibiyle konuşur, dükkânların fiyatını, kaç liraya mal olabileceğini... Duyduğu fiyatlar karşısında gözleri ardına kadar açılır; çünkü iki adım büyüklüğündeki bir dükkânın yalnızca hava parasıyla, Siverek yöresinde orta büyüklükte

bir köy satın alabilir, ağalığa başlayabilirdi. Bu yüzden dükkân sahibi olmaktan vazgeçer.

Canı sıkkın evine döner.

Ertesi günü, yine kentin daracık sokaklarında bulur kendini. Derken, üç tekerlekli bir sebze satıcısını görerek yanaşır ona. Biraz alışveriş yapar, senli benli olmaya çalışır onunla. Sebzecilik nasıl iştir, sebzeleri nereden alır, nerelere götürür satar? Müşterileri kimlerdir? Günlük kazancı nasıldır gibi sorular sorar sebzeciye. Yassı yüzlü, konuşkan biridir sebzeci. Lezgo'ya, kendi işini biraz överek, abartarak anlatır; günlük kazancı bir aileyi geçindirecek kadar iyidir. Sebzeleri sebze halinden alır. Sokak aralarına arabasını sürüp bağırarak müşterilerine sebzesini satardı. Bunları bir bir söyledikten sonra, Lezgo'nun niyetini anlamış gibi, kendisinin bir arabasının daha olduğunu, eğer isterse, bu arabayı kendisine satabileceğini söyler Lezgo'ya. Pazarlık başlar. Peşin ve ucuz bir fiyata anlaşırlar. Ancak, Lezgo'nun üstünde yeterli parası yoktur. Ertesi gün aynı yerde, aynı saatte buluşmak üzere ayrılırlar.

Lezgo sevinçle evine döner. Çocuklarıyla karısına, sebze arabası alarak sokak aralarında sebze satacağını, artık gönlünden geçen işi bulduğunu söyler. Sonra karısının bileğindeki iki halka altını alır, gider çarşıda bozdurur. Parasını cebine koyarak ertesi günü bekler.

Ertesi gün, sebzeci ile sözleştikleri yerde buluşurlar. Parasını vererek arabayı alır. Arabanın küçücük bir zinciriyle kilidi vardır; akşamları arabayı gecekondusunun önündeki ağaca sarıp bağlamak için. Sebzeciyle tokalaşır, ayrılırlar.

Lezgo, boş arabayı çeke çeke sebze haline götürür. Değişik türden sebzelerle doldurur arabasının içini. Sonra da sokak aralarına dalarak, bağıra çağıra sebzelerini satmaya başlar.

O gün bol müşteri çıkar şansına. Sebzelerinin tü-

münü satar, parasını alır. Akşam olunca sebze arabasını gecekondusunun önündeki akasya ağacına zincirle bağlar. Bunu kutlamak için pastaneden baklava alır, evinde karısıyla çocuklarına yedirir.

Ertesi sabah erkenden uyanarak arabasını zincirinden kurtarır. Çeke çeke sebze haline götürür. Yine arabasının içini çeşitli sebzelerle doldurarak dalar mahalle aralarına. Bağıra çağıra satışa başlar. Öylesine sevinçli, öylesine mutludur ki, namusuyla yaşayabildiği için...

Memedi Lezgo bu mutluluğu yaşarken, zabıta memurlarından biri çıkar gelir karşısına. Çıkışır Lezgo'ya:

"Ne yapıyorsun sen? Burası sebze hali mi? Her yerde sebze satılmayacağını bilmiyor musun?"

Lezgo şaşırır:

"Niye satılmasın ki? Ben kaçak mal satmıyorum. Alan memnun, satan memnun."

Zabıta memuru:

"Hayır, satamazsın. Cadde aralarında sebze satmak belediyece yasaktır. Kanuna aykırıdır. Derhal arabanı kaldır buradan ya da elinden çıkar. Bu semtler benim bölgemdir. Bir daha görmeyeyim seni."

"Tamam babam, bir daha buralarda satmam," diyerek katar önüne arabasını, ite kaka uzaklaştırır oradan.

İki-üç sokak aşağıdaki bir başka aralığa dalarak bağıra çağıra sebzesini satmaya başlar yine. Az sonra aynı zabıta memuru çıkar karşısına. Bu kez sinirlidir.

"Sen söz dinlemeyeceksin anlaşılan," diyerek Lezgo'nun sebze arabasını köşedeki çöp bidonuna doğru götürmeye başlar.

"Sebzelerini gözümün önünde çöplüğe dökeceksin, sonra da döktüğün sebzeleri ayağınla çiğneyeceksin. Böylece anlarsın buralarda sebze satılmayacağını."

Memedi Lezgo şaşırır.

"Sebzelerimi niye dökeyim babam? Bunlara para saydım ben. Bunlardan ekmek yiyorum. Çöpe dökeceğime evime götürürüm, çocuklarım yerler," demesine karşın zabıta memuru, yapışır sebze arabasının kulpuna.

"Sana mahallemde sebze sattırmam demedim mi?"

Lezgo, "Tamam, arkadaş, anladık, mahallen senin olsun. Bırak arabamı, bir daha bu mahalleye ayak basmam," demesine karşın, zabıta memuru inadından vazgeçmez. Anlamıştır Lezgo'nun yoksul, muhtaç biri olduğunu.

"Hayır, bu sebzeleri burada gözümün önünde çöp bidonuna dökeceksin. Yoksa arabanı götürür belediyeye, zincirletirim. Arabandan da olursun."

Zabıta memuru, belasını arar gibidir. Bilmez ki, karşısındaki suskun, muhtaç duran insanın sırtında otuz yılın mahkûmluğu vardır. Bilmez ki, ülke hapishanelerinin kralıdır o, mahkûmluğunda kimseye onurundan, gururundan ödün vermemiştir. Verseydi hapis yatmazdı zaten.

Zabıta memuru bunları bilmez, ama Lezgo bilir damarında akan kanın cinsini. Bilir de en ufak sinirlenmez, içindeki ifriti uyandırmaz. Çünkü sinirlendiği an, zabıta memurunun canı oracıkta ufacık bir bıçağın ucunda gidecektir. Bu yüzden elinden geldiğince alttan alır, tatlı diller dökmeye çalışır memura:

"Memur Bey, bırak arabamı, sebzemi. Ben yoksulam. Bu arabayı inan karımın bileziklerini satarak almışım. Bırak sebzelerimi evime götüreyim. Bari çocuklarım yesinler. Ne diye çöplüğe dökersin taamı? Günah değil mi?"

Zabıta memuru aldırmaz bile:

"Senin gibilerini çok gördüm. Burada öyle dersiniz, iki adım öteye varınca bağıra çağıra yine satışa başlarsınız. Sana güvenmiyorum. Arabanla sebze-

ne el koyuyorum," deyince Memedi Lezgo'nun cinleri başına ağar. Sözü hiç uzatmaz. Kuşağının arasına gizlediği söğüt yaprağı sivri, keskin bıçağını çıkarmasıyla zabıta memurunun karnına sokup çekmesi bir olur; sonra da çelik tınısı sesiyle, zabıta memurunun kulağına bağırır:

"Al pezevenk, araban da senin olsun, sebzen de... Madem o kadar dürüstsün, o zaman git zenginlerle uğraş! Benim gibi garibandan ne istiysen?"

Neye uğradığını şaşıran zabıta memuru, ellerini karnının üstüne bastırır. Yere yuvarlanır. Belaların adamı Memedi Lezgo'nun başını yeni bir belaya sokmuş olur.

Memedi Lezgo, hemen oradan "volta" olur, yani kaçar. Bir süre sonra da yakalanarak hapse girer. Karısı, çocukları bir kez daha orta yerde kalır. On yıl sonra, çıkan bir "af" ile tahliye olur. Yaşı yetmişi geçmesine karşın, hapisten çıkınca kardeşini öldüren adamı öldürür, öldürür ama bu kez hapse girmez; cinayeti onun yerine genç yeğeni üstlenmiştir çünkü.

Memedi Lezgo, böylece on yıl ayrı kaldığı karısı ve çocuklarına tekrar kavuşur. Hiçbir şey eskisi gibi değildir artık. Her şey değişmiştir. Çocukları büyümüş, karısı yaşlanmıştır. Kızı iyice büyümüş, yetişkin bir kız olmuştur. Açık saçık giyinmekte, geceleri oğlanlarla sokağa çıkmaktadır. Bunu kaldıramayan Lezgo, birkaç kez kızını uyarırsa da, kızı dinlemez onu. Dinlemediği gibi babasına kızar, "Senin yüzünden ömrümüz hapishane kapılarına taşınmakla geçti!" diye bağırır. Lezgo, üstüne yürüyünce, kız yine bağırır, "Üstüme fazla gelme! Gelirsen kendimi balkondan atarım!" diye. Lezgo, kızının numara yaptığını sanarak gene üstüne yürüyünce, kızı kendini balkondan aşağı atar. Kaldırım taşlarına düşerek beyin kanamasından ölür.

Ertesi gün boyalı basında, "Öz kızını balkondan aşağı attı. Evlat Katili Baba!" diye resimleri çıkar Lez-

go'nun. Bu kez de, öz kızını öldürmekten idam cezasıyla yargılanır. Basına göre Lezgo bir evlat katilidir. Siverekli ünlü avukat Rahmi Özkan, imdadına yetişir onun. Parasız pulsuz avukatlığını üstlenir.

"Kızını balkondan atmadı, itmedi, kızı tartışma ânında dengesini kaybederek balkondan aşağı düştü," diyerek Lezgo'nun aklanmasını sağladı. Ama böyle bir aklanma, böyle bir yaşam olmaz olsundu; yaşamaktan bıkmış usanmıştı artık. Yaşamın yüzüne bakacak hali yoktu.

İki ay sonra tüberkülozdan öldü Memedi Lezgo.

Ölüm Çiçeği Eno

Kalın surlarla çevrilmiş eski Diyarbakır Hapishanesi'nin pencerelerinde, gün boyu ufacık insan yüzleri görünür. Bir fotoğraf karesinin içine sığdırılmış resimler gibi, kentten, dünyadan uzakta, önü uçurumlu bir yükseklikten derin Dicle Nehri'ne bakarlar. Hapishane duvarları o denli büyük, kesme, blok taşlardan yapılmıştır ki, koğuş pencereleri, o kesme taşlardan birinin konulmayıp unutulmasından meydana gelmiş boşluklar gibidir.

"Görüş günü", cezaevi avlusu her yaştan insanla dolar taşar. Kalın, paslı pencere demirlerinin ardına birikmiş mahkûmlar, avluda sıraya girmeye çalışan, itişen, kakışan, elleri sepetli, bohçalı görüşmeci yakınlarını görmeye çalışırlar. Parmaklıkların arasından dışarıya sallanan her el, avludaki kalabalığın içindeki bir yakınına selam yerine geçer. Başları köfülü, renkli, uzun üç etekli kadınlarla, fesli, kefiyeli, agalli, uzun gömlekli erkekler, o ruhsuz, kalın taş duvarların önünde bir insan hurdalığına benzerler. Kederli, yarı ağlamaklı yüzleri acı bir anıya batmış gibidir. On beş günde bir avluya gelip gitmekten, itilip kakılmaktan bıkmış usanmışlardır; içlerinde iki-üç günlük uzaklardan gelenler vardır çünkü.

Kimi çocuklar kucakta, kimi çocuklar anaları ile

babalarının dizlerinin arasında, olan bitenlerden habersiz, sıçrar, oynaşırlar; ağızlarındaki sakızları şişirir, patlatırlar; saklambaç oynarlar. Onların bu oyunlarını daha çok, kadınlar koğuşunun penceresine yığılan maḥkûm kadınlar izlerler; bazen gülerek, bazen ağlayarak, ilgiyle bakarlar çocukların oyununa; bakarlar ve yavru hasretini gidermeye çalışırlar.

Duvar diplerine çömelen yaşlı erkekler, eteklerine döktükleri ince kıyılmış, hoş kokulu, altın sarısı tütünlerden cigara sararlar, görüşte mahkûm yakınlarına vermek için.

O arada görüşmecilerden yaşlı bir kadın, başgardiyanla konuşmaya çalışır. Sesi, yalvarır gibi çıkar yaşlı kadının:

"Diyeceklerim önemli kurban: Tarlayı sattım, parasıyla avukat tuttum. Ne olur oğlum Eno'ya bunu söyleyiver. Eğer mekteb-i tahsilim olaydı, seni yormazdım, kendi elimle name yazar gönderirdim oğluma."

Başgardiyan, yaşlı kadını dinlemez bile. Onu başından defetmek istermiş gibi, sesi ve tavrıyla dışlar onu:

"Tamam tamam, söylerim. Eno gibi bir evlat doğuracağına, hiç doğurmasaydın daha iyiydi."

"Neden öyle dersin kurban? Oğlum Eno'ya bir şey mi olmuştur?"

"Oğlun Eno, hücre hapsinde. Hücredekilere 'görüş' yasaktır," dedikten sonra yaşlı kadının yanından uzaklaşıp gider.

Yaşlı kadın bırakmaz ardını ama:

"Ne yapmıştır Eno? Eno neden yasaktır? Billah uzaklardan gelmişem."

Başgardiyan, "git başımdan" der gibi eliyle bir hareket yaptıktan sonra, girer içeri.

Eno'nun yaşlı anasının görüşe geldiğini, başgardiyanla konuştuğunu gören mahkûmlar, durumu kendilerine özgü işaretler ve sözcüklerle hücre mahkûmu Eno'ya bildirirler hemen.

Eno, biraz sonra hücresinden bağırmaya başlar:

"Ula Sami Gardiyan, aç kapıyı! Görüşmeci anam gelmiş; görmesin elimin ayağımın zincire vurulduğunu. Görürse billah kahrından ölür. O zaman ben de seni öldürürüm. Ahdim olsun ki vururum seni. Aç kapıyı diyorum...

"Ula senin anan baban yok mudur? Hiç ana bağrı, ana ciğeri bilmez misin? Bilmezsin, çünkü anan da baban da paradır para. Odur kıbleniz sizin...

"Ula mahkûm eti yiyenler! Ula gariban parasıyla karnını şişirenler! Ses etsenize! Kebap şişi ile usturayı bana kaça getirmiştin Sami Gardiyan? Beş yüz verdim, az gelmişti değil mi? Ula Allah'sız, sen demiyor muydun, kış geldi, çocuklarımın üstü başı perişandır. Maaşım dersen heç yetmiy diyen? Besbelli devlet sizi, biz garibanların kanıyla beslenesiniz diye göndermiş başımıza. Ah ula aah! Mapusluğun gözü kör olsun. Şu işe bak, garibanın biri elli papel çaldı diye burada aylarca hapis yatar. Sen ise benden milyon alıysan, sana bir şey olmuyor."

Hücreden gelen ses kesilir. Az sonra yine başlar:

"Ula binamusoğlu binamus! Sende hiç utanmak yok mudur? Ziyarete gelen gariban mahkûm karılarına göz süzüp bıyık buran pezevenk! Şuna buna oğlan götüren yavşak! Dinle ki bak sana ne diyem! İdamlık Seyfo diyor ki, dinime imanıma mapustan çıkınca, Başgardiyan Sami'nin avradını becerecem. Hem vallahi, hem tillahi. Nerede görmüş avradını bili misen? Kapı aralığında. Unutma, kapı aralığından mahkûm karılarını süzenin, gün gelir kendi karısını da süzerler; ne doğrarsan aşına o gelir kaşığına. Duy kulağınla Sami Gardiyan, karın tav olmuş İdamlık Seyfo'ya. Hey kurban olduğumun Seyfo'su, ula zaten sana kim tav olmaz ki? Kısmet olur da görürsem, alnın ilk benimdir, öpeceğim. Yaa böyle işte Sami Gardiyan, avradın da elden gediy...

"Ula kafes puştları! Bu hücrede insan yatar mı ulan? Her yan pislik içinde. Kapı kapı üstüne, demir demir üstüne, kilit dersen ha keza... Demirinizle duvarınıza eyvallahım vardır ama, ya şu elimle ayağıma vurduğunuz paslı zincire prangaya ne demeli? Kim bilir kaç seneliktir, kaç mahkûmun etine bileğine dolanmıştır bunlar?

"Beni bu kadar zincire, prangaya vurduğunuza göre, benden korkunuz büyüktür. Korkun, korku başa beladır. Ne satılır ne atılır. Ula aslanın bile kafesinde zinciri yoktur, peki bana niye bu? Prangalar yedi bitirdi etimi. Kemiğime dayandı. Her yanım kan revan içinde. Beni koğuşuma çıkarın demiyorum ama şu prangalarla zincirlerden kurtarın beni, damarlarım soluk alsın biraz..."

Eno'nun sesi yine kesilir. Belini duvara dayar, dizlerini karnına doğru çekerek eli ayağı zincire dolanmış halde oturur Eno. Gözleri dalgındır, aynı noktaya bakar hep. Hiçbir acı, Eno'nun gözleri kadar etkili olamaz. Çökmüş avurtlarının üstünde küçülmüş yeşil gözleri kanlıdır. Sakalları uzamış; şalvarı, ayakları pislik içindedir.

Prangaların sırdaşı, mapusların arkadaşı, yılların müebbedi, hücre mahkûmu, hapishanede "Ölüm Çiçeği" diye anılan Enver...

Eno, kendisiyle konuşur, prangalarla dertleşir, kavga bile eder onlarla. Sonra derin bir hüzün gelir oturur yüzüne Eno'nun.

Türkülerine pranga zincirlerinin şangırtısı katılır. Bazen prangalar iyi gelir ona. Prangaların dili yoktur çünkü onu yaralayacak.

Oturmayı kalkmayı bilen, söylediği sözün gideceği yeri bilen Eno. Yediği lokmayı garibanlarla paylaşan Eno.

Herkesin hayran olduğu, sevdiği Eno'yu, Hapishane Müdürü ile Başgardiyan Sami sevmezler hiç. Söz

dinlemez, boyun eğmez Eno çünkü. Onca zulme, işkenceye salt boyun eğmemek için katlanır. Ama bütün bunlar on beş-yirmi yaş birden yaşlandırmış, çökertmiştir onu. İşkence, açlık, zulüm, bakımsızlık, eklemlerini kireçlendirmiştir. Yalnızca bir tek yüreğine dokunamamıştır Eno'nun. Onun yüreğinde, ezenlere, zulmedenlere karşı amansız bir güç vardır. Ve bu güç ayakta tutmaktadır Eno'yu.

Birçok mahkûm, hücreye atılacağı korkusuyla, Hapishane Müdürü ile Başgardiyan Sami'ye boyun eğer, onların önünde iki büklüm olurlarken, Eno, asla katlanamaz buna. On iki köyün sahibi Zeynel Ağa ile adamlarını öldüren, onların gücüne boyun eğmeyen Eno, ne diye yavşaklaşsındı şimdi Hapishane Müdürü ile Başgardiyan'ın önünde? Varsın, atıldığı hücre yedi kat yerin dibinde olsundu; onursuz olduktan sonra cennette de olsan ne yazardı?

Hücrelerde, "cirdon" denilen büyük fareler dolaşırdı. Her biri kedi yavrusu büyüklüğündeki cirdonlar, aç kurtlar gibi saldırırlardı insana. Eno onlardan çekinmezdi hiç. Günaşırı demir parmaklı kapının deliğinden hücresine taş gibi bir ekmek atılırdı. Ekmek, o denli kuru ve sertti ki, insanın başına değse, rahatlıkla kanatabilirdi. İçi küflenmiş ekmek parçası, hücre pisliğinin içine düşünce yenilmez olurdu. Açlıkla yaşam kaygısı ağır bastığından küflü ekmeğin birazını yer, geri kalanını da cirdonlara ayırırdı. Çünkü hücrenin sahibi yalnızca kendisi değildi. Cirdonlar, kan ve ekmek kokusuna bayılırlardı. Eno, ilkin onların karınlarını doyurmazsa, hem yiyeceğini kaparlardı hem de Eno uyuyunca ağzını, burnunu, kulağını kemirir, yer bitirirlerdi. İnsan, onların içinde gecesini gündüzünü geçirmeye bile korkardı. Cirdonlar, hücre mahkûmunu konuk, kendilerini hücre sahibi gördüklerinden, mahkûmdan hiç kaçmazlar, çekinmezlerdi. Geceleri sürüler halinde dolaşırlardı.

Koğuş mahkûmları, hücre mahkûmunun halini bildiklerinden, zaman buldukça, zuladan hücreye çay şekeri, ekmek kırıntıları atar giderlerdi. Eno da, ayağının ucuyla atılan şekerlerle ekmek kırıntılarını, cirdonların deliklerinin ağzına itiverirdi; cirdonlar karınlarını doyursunlar diye. Mahkûmun, cirdonlara verdiği bir rüşvetti bu.

Cirdonlar şeker yemeye bayılırlardı. Şeker yedikleri zaman iki-üç saatlik uykusunda rahat bırakırlardı Eno'yu.

Mahkûma bitkinlik veren, kemiklerini sızlatan, çürüten nem, cirdonlara yarar, azdırırdı onları. Mahkûmun ise ateşi yükselir, kütür kütür öksürür, sıtma, gıdasızlık derken her gün biraz daha vereme doğru alır götürürdü onu.

Hücre cezası biten hükümlü ilkin hamama sokulur. Sonra koğuş arkadaşlarının arasına bırakılır. Koğuşuna kavuşan mahkûm, tahliye olmuş gibi sevinir. Ne de olsa, koğuşlarda insan vardır; konuşup selam verecek, çayını cigarasını içecek dost vardır.

Hapishane Müdürü ile Başgardiyan'ın tek istedikleri, hücreye attıkları mahkûmun gelip kendilerinden özür dilemesi, ellerine ayaklarına kapanarak "Ben ettim, sen etme! Elini ayağını öpeyim!" diye yalvarmasıdır. Bunu yapan mahkûmu, bir gün bile tutmazlar hücrede. Koğuşuna salıverirler. Salıverirler ama, hücrede bir gün bile kalmadan salıverilen mahkûmu bu kez de koğuş arkadaşları adamdan saymazlardı hiç. Selam vermezler, konuşmazlardı onunla. Cigara vermez, çay sunmazlardı. Kendini "idare"ye satan adama niye saygı duysun, güvensinlerdi ki?

Hücre mahkûmu Eno'nun kendilerinden özür dilemesini, önlerinde diz çökerek kendilerine yalvarmasını, Hapishane Müdürü ile Başgardiyan Sami, ısrarla istediler. Eno, önlerinde diz çöksün, yalvarıp yakarsın ki koğuş arkadaşlarının gözünden itibarı iyi-

ce düşsün diye. Eno'da hiç kimsede olmayan bir onurun özünü ve direncini görürler. Eno'nun hiç kimsede bu onurlu olma direncini kırmaya çalışırlar. Ama gel gör ki Eno'dan küfür ve hakaretten başka bir şey görmezler. Görmeyince de, günleri, haftaları sürekli hücrede geçer Eno'nun. Nice kabadayıları eriten, yiyip bitiren hücreler, Eno'nun onurundan, direncinden kıymık bile koparamamıştır. En ufak ağlamaz, sızlanmaz da. Hücrelerin ve kahırların adamıdır. Herkese bunu kabul ettirmiştir Eno; cirdonlara, duvarlara, pas yüklü zincirlere...

Bir gün Eno'nun hücresinin kapısında bir öksürük sesi duyuldu. Günlerden beri insan sesine hasret kalan Eno, şaşırdı. Bütün gücüyle bağırdı:

"Tu kiye? (O kimdir?)"

"Benem, Pambuk Baba."

Eno sevindi.

"Vay Pambuk Baba, sen misen?"

"He bremin."

"Nasıl geldin buraya?"

"Orasını sorma oğul. Sen ilkin kendinden haber ver; eyi misen?"

"İnsan, hücrede nasıl iyi olur ki?"

"Haklısan Kekom. Allah yardımcın olsun. Bak sana yaprak tütünle, katık ekmek getirdim. Ekmeğin içi doludur ha."

"Sağ olasın Pambuk Baba. Ellerin dert görmeye."

"Hayır duayı bırak da beni dinle: Sakın beni kırmayasın. Eğer beni kırarsan Allah vekil konuşmam seninle. Şimdi dinle: Siverekli Samo, Murat Gardiyan'ı, yedi yüz nota (yedi yüz liraya) ayarlamış. Murat Gardiyan, senin ağır hasta olduğunu Müdür Beğ'e münasip lisanla söylemiş. Anlayacağın seni doktora aparıp götürecekler. Hastaneye yatar azıcık kendine gelirsin. Sakın kırmayasın beni. Aslında bu kıyağı koğuş arkadaşların çektiler sana; kendi aralarında para toplaya-

rak denkleştirdiler. Hepsinin hassaten selamları vardır sana. Özlemişler seni çok..."

Bir suskunluk oldu hücrede.

"Pambuk Baba, bu dediğin ne zaman?"

"En çoğu bir hafta sonra."

"Sağ olasın Pambuk Baba. Bu iyiliğini hiç unutmayacağım. Garibanlara benden selam..."

"Bunun adına iyilik denilirse iyilik olsun bre oğul. İyiliğe can kurban... Hişşşt, hişşşt! Sesler geliy. Gitmem gerek. Hadi bana eyvallah..."

"Güle güle Pambuk Baba. Yüzün dünyadan ak ola."

Usulca uzaklaşıp gitti oradan Pambuk Baba.

Eno, güçlükle eğilerek Pambuk Baba'nın zuladan attığı somun ekmeğini yerden aldı. Avucunda ikiye bölerek baktı içine. Kâğıda sarılmış birkaç yaprak tütün ile bir ayakkabı çekeceği vardır ekmeğin içinde, Eno, sevindi. Öptü ekmeği, başına koydu. Yarısını yedi, yarısını da cirdonlara ayırdı.

Sonra ayakkabı çekeceğini taşlardan birinin üstüne koydu. Pranga demiriyle vura vura düzeltti, dümdüz etti çekeceği. Sonra çekeceği eline alarak, zımpara taşına sürter gibi keskin, pütürlü hücre duvarlarının taşına sürte sürte bileğilemeye, çekeceğin ağzını ustura ağzı gibi keskinleştirmeye başladı.

Pambuk Baba, cezaevinin en eski hükümlüsüydü. Yirmisinde girdiği cezaevinden, altmışında çıkmıştır. Kırk yıl; dile kolay. Bu kırk yılın içinde tam üç kez genel affa uğrayarak tahliye olmasına karşın, dışarısı gene de uğurlu gelmemiştir ona. Dışarısı iyi karşılamamıştır onu. Her tahliye oluşunda ağır bir suç işlemek zorunda kalarak tekrar cezaevine girmiştir. Böylece ömrü cezaevinde geçmiştir hep. Altmışında salıverildiğinde, dışarıda tanıdık kimi kimsesi de kalmamıştır pek. Tanıdıklarının tümü cezaevlerinde kalmıştır. Artık o dışarıya ait biri değil, içeriye ait biridir.

"İnfaz Savcısı"na rica minnet yalvarır: "Beyim, benim evim burası. Ne olur beni salmayın dışarıya. Yoksa bir suç daha işleyeceğim. Bunu siz de istemezsiniz değil mi?" Savcı Bey onun durumunu yakından bildiği için, cezaevinde gönüllü kalmasına izin verir onun. Cezaevinin bütün müdürleri, "infaz savcıları", gardiyanları tanırlar onu. İyi halleri nedeniyle severler onu. Mahkûmlarla cezaevi idaresi arasında çözülmesi güç anlaşmazlıklarda, bazen ucu isyana varan olaylarda Pambuk Baba'nın yatıştırıcı etki yaptığı, tarafları yumuşattığı da bilindiğinden, Pambuk Baba'nın hapishanede kalmasının zarardan çok yararı olacağına karar verilir. Böylece Pambuk Baba, tutuksuz, cezasız, infazsız, cezaevinde kalmayı başarır.

Saçı sakalı, değirmenden çıkmış gibi pak olduğundan mahkûmlar, "Pambuk Baba" derler ona. Pambuk Baba'nın gözleri iyi görmez. Canının istediği koğuşa girer çıkar. Canının istediği mahkûma ağız dolusu küfretmesiyle de ünlüdür. Mahkûmlar, kendilerine küfrettirmek için bazen bile bile kızdırırlar onu. O da, doyasıya küfrederek sevindirir onları.

"Gerçi benimkisi taze gelinden çıkma değil ama, yine de hepinizin anasını avradını, yetmiş iki kökten cibilliyetinizi..." diye küfre bir başlardı ki; bu küfürler mahkûmlara bayramlık şeker gibi gelir, kasıla kasıla gülerlerdi. Pambuk Baba'nın ancak sevdiği kişilere küfrettiğini, küfrederek sevdiğini bilirlerdi çünkü.

Bir söylentiye göre dört kişiyi öldürüp tabuta bindirmişti, Pambuk Baba. Tabutlar dört ayaklı olduğundan, her ayağına bir ölüm bırakmıştı. Ara sıra kızınca, "Bak, kafamı bozma, yoksa seni tabuta bindiririm," sözü, mahkûmlar arasında deyim olmuş çıkmıştı.

Pambuk Baba, yıllar yılı doğruluğun, kalleşliğin en son tarağa, ölçeğe vurulduğu cezaevlerinde kaldığından, bir insan sarrafı olmuş çıkmıştı. İnsanları iyi

tanırdı. Az konuşurdu, sırrı metindi. Konuşmasının başı sonu da mutlaka küfürle başlar küfürle biterdi.

Pambuk Baba, en çok Eno'yu severdi. "Oğlum" derdi ona. Kim bilir belki de kendi gençliğini görürdü Eno'da, bilinemez...

Bir hafta sonra, Başgardiyan Sami, üç gardiyanla iki candarma, Eno'nun hücresinin önünde belirdiler. Kapıyı elindeki anahtarla Onbaşı açtı. Zincirlerin şakırtısı, paslı kilide anahtarın girişi duyuldu. Duvara dayanmış, eli ayağı paslı zincire vurulmuş olan Eno, nemli duvarlar ve pisliklerle bütünleşmiş gibidir. Ağır soluyan, soludukça hırıltılı sesler çıkaran Eno, insandan çok bir yarım ölüdür sanki. Bedeni iki büklüm olmuş; gömleği, şalvarı, pislik ve kurumuş kan lekeleri içindedir. Kapı açılınca, içeriden korkunç, akıl almaz kokular gelir burunlarına.

Başgardiyan Sami, gardiyan ve candarmalar, elleriyle ağızlarını, burunlarını tutup öğürdüler. Pelteleşmiş, yığılmış kalmış bu insan leşine baktılar.

Yalnızca Başgardiyan Sami, için için güldü Eno'nun haline.

Eno'yu tutup kaldıran candarmaların eline bohça gibi hafif bir insan ağırlığı geldi birden. Candarmalar şaşırdılar. Eno, bir boşlukta yüzer gibiydi. Yüzü gözü uyuşmuş, şişmiş, şişen etinin içine pranga zincirlerinin paslı halkaları girmişti. Bedeninin bir parçası olmuştu zincirler. Saçı sakalı karışmış, kıllı avurtları çökmüş, kapkara bir çukurdur artık. Bir tek, kanlı yeşil kanlı gözleri canlıdır, yuvasında fıldır fıldır bir ateş gibi yanmaktadır.

"Yürrüü!"

Eno'yu koridora iterler. Eklemleri hareketsizlikten şişen, kireçlenen Eno, bir adım bile yürüyemez. Eklemleri, adımları çalışmaz, açılmaz olmuştur. Yorgun, bitkin, dizlerinin üstüne kapanır kalır öylece. Gardiyan-

larla candarmalar, Eno'yu kollarından tutarak tekrar ayağa kaldırmaya, yürütmeye çalışırlar.

"Bu ne olmuş böyle yahu? Burada insan namına bir şey kalmamış."

"Gerçekten de öyle. Bunun nesini götüreceksin hastaneye? Ölmüş, bitmiş bu adam..."

Eno'yu kollarından tutarak, sürükleyerek koridorun sonundaki helaya kadar götürdüler.

"Bırakın, elini yüzünü yıkasın. Leş gibi haliyle Müdür Bey'in huzuruna götüremeyiz."

Başgardiyan Sami'nin sesidir bu. Eno, yeni yüzülmüş, alakanlı bir koyun postundan farksızdır. Bir süre hela aralığında yığılır kalır. Birazcık temiz hava serseme çevirmiştir onu. Temiz havayı anımsayan ciğerleri çalışmaya, soluk alıp vermeye başlar. Günlerden beri kendi çişinin sesinden başka su ve ıslaklık sesi duymamıştır. Açmaya çalışır musluğu. Akan suyu eliyle bulur. Sonuna kadar açtığı musluğa dayar ağzını; musluktaki suyun tümü içinden aksın ister. Doyasıya, karnı davul gibi şişesiye içer. Aç karnı guruldamaya başlar.

Açtığı musluk, çalışmayan kör helanın musluğudur oysa. Aylardan beri kullanılmayan hela musluğunda boruda biriken çürümüş, kına gibi paslı suyun ayırdında bile değildir Eno. Duymuş olduğu yalnızca su sesidir; duymak, orada görmenin yerine geçer.

Başgardiyan Sami, görür Eno'nun içtiği suyun paslı olduğunu ve bile bile sesini çıkarmaz. Candarma, "Dur, içme!" diyerek Eno'yu uyarmak isterlerse de, Başgardiyan Sami önler candarmayı.

"Bırakın içsin pezevenk!"

Eno'nun paslı sayu kana kana içişini vahşi bir zevkle seyreder.

Eno, karnını doyurduktan sonra, paslı suyu yüzüne gözüne çarpar doğrulur. Kör helanın duvarında, ziyası dökülmüş, kırık bir ayna parçası vardır. Aynada

bir an kendi yüzünü görür ve bir türlü inanamaz aynada gördüğü yüzün kendi yüzü olduğuna. Emin olmak için yüzünü iyice yaklaştırır aynaya, bakar yine. Bu derine kaçmış, ufacık, içleri kanlı yeşil gözler kendi gözleri midir acaba? Birden anacığı gelir usuna. Anacığı, oğlunun bu halini görse ne yapardı acaba? Aklı dalar gider, Eno'nun.

Başgardiyan Sami ise endişe içinde bir Eno'ya, bir de kırık aynaya bakar. Kırık ayna, keskin bir camdır. Eno da çılgının biridir. Ya duvardaki kırık aynayı alır da kendine saldırırsa?

Yüreğinde kötülük olan bir insanın endişesidir bu. Oysa Eno'nun yüreği ölümden, kinden öylesine uzaktır ki. Yüreği uçmuş gitmiştir anacığı ile çocukluğunun geçtiği dağlara. Aklına, yüreğine de zincir vuramazlar ya...

...Lice'de, Karmasor Dağı'nın dibindeki düzlükte sıra sıra kavaklar. Rüzgârda oynaşan kavak yapraklarının hışırtısı duyulur. Daha aşağıda İro Irmağı kıvrıla kıvrıla akar. Kenarlarındaki tarlalarda sararmış arpa, buğday başakları rüzgârın önünde eğilir kalkarlar. Yüz binlerce başak, akıntılı bir suyun içindeymiş gibi dalgalanır. Karmasor Dağı yüksektir, başı kayalıktır. Gelip geçen her insanın bakmadan edemediği Karmasor Dağı. Doruklarında alıç kümeleri görünür. Çocukluğunda doyasıya toplayıp yediği, leblebi gibi ağzına attığı mayhoş tadında boz alıçlar...

Birden öksürmeye başlar Eno; öksürük nöbeti onu kendine getirir. Bir de bakar ki, yüzü, hâlâ kör helanın duvarındaki kırık aynanın içindedir. Beyni uyuşmuş, ağzı açık, gözleri yuvalarından fırlamış bakmaktadır.

Başgardiyan Sami, ayağının ucuyla iter onu: "Oyalanma! Hadi yürü!"

İtmekle de yetinmez, böğrüne bir yumruk vurur Eno'nun: "Oyalanma dedim; yürü çabuk. Yürüsene be!"

Yumruğu böğrüne yiyen Eno inler. Bitkin, suskun yürümeye başlar. İnfaz memurlarının çalıştıkları büronun önünden geçerler. Eno'yu gören memurlarla meydancıların gözleri faltaşı gibi açılır "Sapasağlam bir insan nasıl bu hale gelir?" diye.

Kendisine bakıldığının ayırdında bile değildir Eno.

Başgardiyan Sami, Cezaevi Müdürü'nün kapısına gelince, ceketinin önünü düğmeler. Yağlanmış kravatını düzeltir. Usulca çalar kapıyı. Saygıyla çaldığı kapının ardından, kaba, zorba, bir ses duyulur:

"Gir!"

Başgardiyan girer içeri. Az sonra, kafasını kapıdan dışarı çıkararak gardiyanlarla candarmalara, Eno'yu içeri getirmelerini söyler.

Eno, Cezaevi Müdürü'nün kapısından içeri sokulmaz, hızlıca itilir. O kadar fazla itilir ki, Eno, kapaklanır, yüzükoyun düşer yere. Cezaevi Müdürü ayaktadır. Masanın ayaklarına tutunarak ağır ağır doğrulmaya çalışır Eno.

Müdür, kocaman rakı göbeğini hoplatarak büyük bir nefret ve kinle bakar Eno'ya.

"Hayrola Eno? Ne oldu? Ne bu halin yahu? Demek seni de bu hale getirdiler ha? Vay merhametsiz pezevenk vay... Şunun haline bakın şunun. Dangalak mahkûmların gözünde, 'Ölüm Çiçeği Eno'ymuş. Şunun haline bakın hele şunun. Bakıyorum cirdonlar epeyce ıslah etmişler seni? Ne dersin Eno?"

Ne desin Eno? Sesini çıkarmaz. Müdür, Eno'nun çevresinde alıcı kuş gibi dolanır. Onu aşağılamanın, hor görmenin tadını çıkartır. Çünkü bütün mahkûmların gözleri önünde, Eno'nun kendine attığı tokadı hâlâ unutamamıştır.

"Demek hastalandın ha? Vah zavallı vah! Hani sen hasta falan olmazdın? Hani sen... ulan eşşekoğlu eşşek, ulan orospu dölü, puşt..." Birden hızını alamayan Mü-

dür, tartaklayıp vurmaya başlar Eno'ya. Tekmesi, tokadı, tükürüğü yağmur gibi yağar Eno'nun üstüne. Eno ise her şeyi sineye çekmiş gibi susar. Kanlı, yeşil gözleri belli bir noktaya bakmaktadır yalnızca.

Müdür, birkaç yumruk daha vurduktan, bağırıp çağırdıktan sonra Başgardiyan Sami'ye dönerek soluk soluğa sorar:

"Bu bokun vizite kâğıdı hazır mı?"

"Hazır efendim."

Müdür, alır kâğıdı, hışırdatarak öfkeyle atar imzayı, basar mührü. İşte o âna kadar bir buzdağından farksız olan, sesi soluğu da çıkmayan Eno'nun gözleri yerinden oynamaya başlar. Cezaevi Müdürü bu bakıştaki ölümcül anlatımı sezer gibi olur. Bir an irkilir. Çünkü normal bir insanın bakışları değildir Eno'nun gözleri. Dibinin derinliğini kolay kolay ele vermeyen, kanlı, bulanık gözlerdir o gözler.

"Müdür Beğ, ben burada ne için mapısam?" diye usulca sorar Eno. Sonra kendi sorusuna yine kendisi yanıt vermeye çalışır.

"Anam için, toprağım için, namusum için değil mi? Peki, sen niçin bana orospuoğlu deyisen? Neden puştoğlu, eşsekoğlu deyisen? Mapusam mapus olmasına ama namusluyam," demesiyle, bacak etinin arasına sokup gizlediği keskin ayakkabı çekeceğini çıkarmasıyla Müdür'ün gırtlağına atması bir olur. Müdür'ün yırtılan yağlı gırtlağından kanlar fışkırır. Müdür elleriyle boğazını tutarken, gardiyanlar, Eno'nun kilit gibi kapanmış avucundaki ustura gibi keskinleştirilmiş küçücük ayakkabı çekeceğini görürler...

Cezaevi Üstünde Gökyüzü

Gökyüzüne yükselen, adına da "havalandırma" denilen, havayı birkaç metre yukarı, gökyüzüne kaçıran duvar üstleri, dikenli tel örgülerle çevrilidir. Mahkûmun özgürce bakabileceği gökyüzüne dikenli tel örgüden bir çerçeve geçirilmiş gibidir. Mahkûm başını yukarı kaldırınca o dikenli tel örgüyle birlikte görür gökyüzünü. Dikenli teller mahkûmun bakışını kanatır; soluğunu yorar.

Mahkûmlar için havalandırmada olmak demek biraz daha gökyüzüne bakabilmek demektir. İnsan istifi, pis, havasız koğuşlardan havalandırmaya çıkıp da gökyüzüne bakınca, o "sonsuzluk" denilen sözcüğün anlamını biraz olsun duyar, görür gibi olur insan. Büyük sessizliklerin, açıklanmamış duyguların, sözcüklerin adıdır cezaevi üstünde gökyüzü.

Gökyüzü bazen bulutlu bazen bulutsuz olur. Bulutsuz gökyüzü cam gibi düz ve anlamsız görünür. Bütün gün güneş yakar, güneş taşır içinde. Dörde dört metre çapındaki daracık havalandırmada biz mahkûmların dünyasını sıkar, yakar kavurur. Gökyüzü bulutlu olunca iş değişir. Kuru, sessiz bir derenin suya kavuşması gibi, gökyüzü renklenir. Yağmursuz, nemsiz çorak bulut çölleriyle dolar. Yer yer kızarır. Bakmanın, görmenin tadı gelir. Bazen kocaman bulut yumakları gelir, ası-

lır kalır mavi göğün karnına. Güneş ışıklarıyla kenarları tutuşur. Dumansız, kokusuz bir ateş korunda parlar. Bazen o bulutlardan dağlar, koyaklar, yaylalar oluşur. Ve biz mahkûmların bakışını tekdüzelikten kurtarır. Bulut yumağı için için kaynamaya, devinmeye, güneyden kuzeye rüzgârlanmaya başlar. Koca gökyüzünde yabancılık çekermiş gibi yer değiştirmeye, aranmaya başlar. Rüzgâr üfleyerek ufacık bir kazıya başlar bulutların içinde. Ve açılan ufacık boşlukta gökyüzü masmavi görünür. Rüzgâr durmaz, bulutları önüne katar sürer, karıştırır, savurur. Aralarına alıcı kuş girmiş kuş sürüsünden farksız olur bulutların telaşı. O ara bir başka yerden bir bulut dağı ağır ağır kabararak yaklaşır. Rüzgârın açtığı gökyüzünü örter. Mavi delik bu kez bir başka yerde açılır, büyür. Bulutların gücü yetmez olur gökyüzünü örtmeye. Panik başlar. Kimi güneye, kimi kuzeye, kimi de alçalarak aşağı dağlara doğru sarkar bulutlar. Rüzgârlar arkalarından yetişerek delice kamçılar bulutları, üfler, kıvrandırır onları.

Gökyüzünün konukları yalnızca bulutla rüzgâr değildir. Deniz tarafından gelen martılarla yükseklerden uçan kuşlar görünür. Kanatları uçmanın tadında, gökyüzünü bölgelere ayırmışlar; kendi yüksekliklerinden emin, döne döne mavilikleri maviliklere katarlar. Uçan binlerce leylek kanadının arasından gökyüzü görünür. Küren küren uçuşarak, hızlarını keserek cezaevinin üstünden geçerler. Akşamın kızıllığı kanatlarına vurur. Binlerce olmalarına karşın, en ufak ses çıkarmadan, akşam havasını acıtıp tozdurmadan uçarlar. Uçuşları toprağa doğrudur. Geceyi tarlalarda geçireceklerdir. Ertesi gün de, döne döne yükselerek yolculuklarına devam edeceklerdir. Ne kadar gökyüzü varsa kanatlarının ucundan mavi mavi akacak, köpürecektir.

Havalandırmanın uzağında küme küme kavaklar görünür. Yeşil birer ciğer gibi şişmiş, yükselmişlerdir gökyüzüne. Geniş dallı, yeşil parlak yaprak-

ları saplarından kurtulmak istercesine rüzgârda çırpınır, şıkırdar. Bütün gün rüzgârla boğuşurlar, köpürürler. Rüzgârda yeşil yeşil çığlıkları duyulur. Biz mahkûmların dünyasını biraz da o kavaklar doldurur, yeşertir. Onlardır mahkûmun dünyaya bakan güncesi, takvimi. Tahliye olacağımız haftalar aylar o yaprakların sararıp dökülmesine bağlıdır.

Gün döner güz gelir. Yeşil yapraklar dökülür. Bütün yaz yeşil yeşil terleyen söğüt dalları suyunu çeker. Sayısız ağaç ve dal, yaprak anılarıyla baş başa kalır. Böceklerin sesleri kesilir. Dallar soyunur. Dut yapraklarının ölümüyse duygulu, güzel olur. Mumlanmış yağlı, ışıltılı yapraklar sararır. Çiy sarı, yeşil, kahverengi Van Gogh renklerine dönüşür. Ardından kararıp kavrulmaya başlarlar. Giden yaz ayları, o yaprakların anısında yaşlanır, ölür. Baharda ilk açan yapraklar güzün ilk sararan, düşen ilk yapraklar olur.

Kışın eli kulağındadır artık. Bulutlar renkleri değişmeye başlar; beyaz, nemsiz bulut çölleri yerlerini ıslak, nemli bulutlara bırakır. Nem artar. Rüzgâr çıkar. Rüzgâr-yağmur-bulut oyunu kasırgaya dönüşür. Kara, suratsız bulutlar kuzeyden güneye uçup oynaşmaya başlarlar. Göz alıcı ışıklar, şimşekler, öldürücü yıldırımlar çıkarırlar bazen. Alışılmamış çatırtılarla sarsarlar gökyüzünü. Sonra bir sulu boşanıştır başlar ki, ırmak tozunda gökyüzü sularının yeryüzüne sağılmasıdır bu. Aralıkta üşütücü, buz yeller eser. Sonra en yukarıdan, ince, çok ince bir tüy düşer. Tüy değil de, gökyüzü bulutlarından yeni kopmuş ufacık bir parçadır o. Döne döne iner toprağa. Sayısız ot ömürlerinin bitişini, güz aylarının sona erişini, kalın kışların başladığını haber veren gök bulutlarının bu ufacık elçisi, bir kar parçasıdır. Yere düşer düşmez erir, bir damla su oluverir. O kar beyazlığı ufacıktır ya, aylarca hiç kalkmayacak büyük buzlu karların öncüsüdür o. Arkası gelir, hem de çok gelir. Kar yağar. Yağdıkça dağları, tepele-

ri, ovaları kaplar. O arada bizim cezaevinin damını çatısını, dikenli tel örgüye, varıncaya değin her yanı bembeyaz örter, kefenler...

Osman Şahin
1983-84 Şile ve
Yalova Cezaevi

OSMAN ŞAHİN

KOLLARI BAĞLI DOĞAN

CAN

ÖYKÜ

Kolları Bağlı Doğan'da yer alan öykülerde, altı yüz elli binden fazla insanın gözaltına alınarak sorgulandığı, gözaltı sürelerinin üç aya çıkarıldığı, otuz binden fazla insanın, Şeyh Bedrettin'in, "Zulüm olan yerden göçülür," sözünü anımsatırcasına yurtdışına kaçtığı, ailelerin parçalandığı, kırk sekiz kişinin idam edildiği, insanlık onurunun ayaklar altına alındığı, ağır suçların işlendiği 12 Eylül döneminin zulüm ve işkenceleri anlatılıyor. 12 Eylül faşizminin sınıfsal niteliğine de bir eleştiri getiren bu öyküler, yalnızca ülkemizin değil, dünya hapishane yazınının da en canlı, en seçkin örnekleri arasında yer alıyor. Bir eleştiri yazısı yüzünden İstanbul 3 Numaralı Askerî Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanarak on sekiz aya mahkûm edilen **Osman Şahin**'in hapisteyken gördükleri, yaşadıkları, duydukları... İnsanın özüne yönelik, ağır, sarsıcı öyküler. Unutamayacaksınız.

KAPAK RESMİ: MEHMET GÜLER

ISBN 978-975-07-1123-7

9 789750 711237

http://www.canyayinlari.com